

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 r.

Turośń Kościelna, sierpień 2025

Fundusze Europejskie
dla Podlaskiego

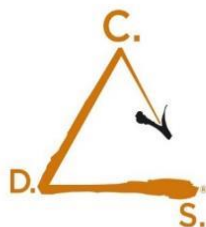
Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Dokument powstał na zlecenie Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego.

Opracowanie:

Centrum Doradztwa Strategicznego s.c.

D. Bieńkowska, J. Szymańska, M. Widuch

ul. Włóczyków 22/3

30-103 Kraków

Spis treści

1. Wprowadzenie	5
Założenia i proces opracowania GPR.....	5
Podstawowe pojęcia	6
2. Metodologia delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.....	9
KROK 1. Wybór jednostek do analizy.....	10
KROK 2. Analiza danych w sferze społecznej.....	13
KROK 3. Analiza wskaźnikowa – budowa wskaźnika syntetycznego dla sfery społecznej	16
KROK 4. Analiza danych w pozostałych sferach.....	20
KROK 5. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego.....	28
KROK 6. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji	31
3. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji	35
Sfera społeczna	36
Sfera gospodarcza	43
Sfera środowiskowa.....	44
Sfera przestrzenno-funkcjonalna.....	44
Sfera techniczna.....	47
Dokumentacja zdjęciowa obszaru rewitalizacji – wybrane przestrzenie.....	49
Wyniki badań społecznych dla obszaru rewitalizacji.....	52
4. Wizja oraz cele rewitalizacji wraz z kierunkami działań	64
Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji	64
Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań.....	65
Opis sposobu realizacji przez Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna dokumentów strategicznych gminy	65
5. Opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych	69
Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne	69
Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	86
6. Ramy finansowe.....	88
7. Zasady tworzenia i wdrażania Programu (włączenie interesariuszy, kompleksowość, komplementarność).....	90
Kompleksowość Programu Rewitalizacji.....	90
Koncentracja Gminnego Programu Rewitalizacji	91
Mechanizmy włączenia interesariuszy w proces rewitalizacji.....	92
Komplementarność i zintegrowanie Programu Rewitalizacji	96

8. System zarządzania wdrażaniem i monitoring Programu	102
Zarządzanie Gminnym Programem Rewitalizacji	102
System monitorowania i oceny Programu	104
Harmonogram realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji.....	107
Wskaźniki realizacji celów Gminnego Programu Rewitalizacji.....	107
Uspołecznienie Gminnego Programu Rewitalizacji.....	109
Koszty zarządzania realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji	109
9. Określenie niezbędnych zmian w uchwałach.....	110
Określenie niezbędnych zmian w Planie ogólnym	110
Określenie niezbędnych zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	110
Specjalna Strefa Rewitalizacji	110
Miejscowy plan rewitalizacji	110
Określenie niezbędnych zmian w uchwałach, o których mowa w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 611 oraz z 2021 r. poz. 11)	110
10. Spis tabel, rysunków, wykresów.....	111

1. Wprowadzenie

Założenia i proces opracowania GPR

Gminny Program Rewitalizacji został opracowany dla Obszaru Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna przyjętego Uchwałą X/51/2024 Rady Gminy Turośń Kościelna z dnia 26 listopada 2024 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego - 2024.5501).

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna (GPR) jest efektem debaty publicznej nad kluczowymi problemami koncentrującymi się na obszarze rewitalizacji, a także pracy ekspertów. Działania zaproponowane do realizacji w ramach Programu zostały wypracowane wspólnie z mieszkańcami, organizacjami społecznymi, przedsiębiorstwami, a także instytucjami publicznymi. Zaplanowana interwencja będzie prowadzić do ograniczenia lub zniwelowania zdiagnozowanych problemów i objawów stanu kryzysowego na obszarze rewitalizacji.

Za proces opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna, odpowiadał zespół ekspertów Centrum Doradztwa Strategicznego s.c. D. Bieńkowska, J. Szymańska, M. Widuch. Proces był realizowany we współpracy z władzami Gminy Turośń Kościelna, pracownikami jednostek samorządowych, przedstawicielami instytucji publicznych i społecznych, przedstawicielami Stowarzyszenia Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, przedstawicielami środowiska gospodarczego, organizacji pozarządowych i mieszkańców gminy. Okres obowiązywania Programu obejmuje perspektywę do 2035 r.

Zgodnie z zapisami ustawy o rewitalizacji prace nad dokumentem miały charakter partycypacyjny. Uspółecznienie każdego z etapów procesu zostało zapewnione przez różnorodne działania o charakterze badawczym i konsultacyjnym. Interesariusze mogli się włączyć w proces poczynszyszy od etapu diagnostycznego (ankieta on-line/PAPI, pogłębione wywiady indywidualne z ekspertami lokalnymi) przez fazę budowania założeń i opracowania GPR (warsztaty strategiczne opracowania koncepcji zmian, spacer badawczy, spotkania otwarte z mieszkańcami, punkty konsultacyjne, warsztaty z urzędnikami i przedstawicielami lokalnych instytucji) po okres konsultacji projektu dokumentu.

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna został przygotowany w oparciu o ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2024 r. poz. 278). Struktura oraz prezentowane treści GPR są zgodne z zaleceniami i wytycznymi dla tego typu opracowań. GPR został opracowany także z uwzględnieniem zapisów rozporządzenia ogólnego Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) stanowiącego część pakietu unijnych rozporządzeń o Funduszach Europejskich na lata 2021-2027, w szczególności w zakresie art. 28 i 29 w związku z art. 8.

Zgodnie z art. 57 ust. 1 pkt 2 i art. 58 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 48 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko wystąpiono do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku oraz Podlaskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Białymstoku o uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 r.” (GPR).

- Pismem z dnia 25 lipca 2025 r. znak: NZ.0522.19.2025 Podlaski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Białymstoku uznał, że przedmiotowe opracowanie nie można zaliczyć do dokumentów wymienionych w art. 46 ust. 1 pkt 1 i pkt 2 ww. ustawy, tym samym projekt GPR nie wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko a także w świetle obowiązujących przepisów nie wymaga opinii organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej;
- Pismem z dnia 25 lipca 2025 r. znak: WPN.410.3.10.2025.MS2 Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku uzgodnił odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu GPR.

Na podstawie powyższych uzgodnień odstąpiono od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 r.”. Zgodnie z art. 48 ust. 7 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2023 r. poz. 1094, z późn. zm.) opublikowane zostało obwieszczenie Wójta Turośni Kościelnej o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Gminnego Programu Rewitalizacji.

Podstawowe pojęcia

Rewitalizacja: Proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji.

(ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, art. 2 ust. 1)

Działania rewitalizacyjne są prowadzone na obszarach, które charakteryzują się nagromadzeniem różnych problemów (w szczególności społecznych), większym niż w innych jednostkach analitycznych czy przeciętnie w gminie.

Rewitalizacja jest procesem, a nie jednostkowym działaniem, czyli nie sprowadza się do podejmowania pojedynczych działań technicznych. Rewitalizacja oznacza zatem całościowe podejście do problemu, które zakłada realizację działań społecznych w powiązaniu z przekształceniami przestrzennymi czy rozwiązywanie problemów środowiskowych lub problemów gospodarczych. Działania rewitalizacyjne powinny być prowadzone nie tylko przez samą Gminę, ale także przez inne instytucje publiczne, mieszkańców, organizacje społeczne, przedsiębiorców.

Obszar zdegradowany: Obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, wysokiej liczby mieszkańców będących osobami ze szczególnymi potrzebami, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

- **gospodarczych** – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw, lub
- **środowiskowych** – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
- **przestrzenno-funkcjonalnych** – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niedostosowania infrastruktury do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub
- **technicznych** – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz nefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska i zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

(ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, art. 9 ust. 1)

Obszar rewitalizacji: Obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, o których mowa w art. 9 ust. 1, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju

lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację, wyznacza się jako obszar rewitalizacji.

Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść także niezamieszkałe tereny przemysłowe, pokolejowe czy powojkowe, na których odnotowuje się kryzysowe zjawiska sfery pozaspółecznej, pod warunkiem, że prowadzone na ich terenie działania przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym.

(ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, art. 10 ust. 1-3)

2. Metodologia delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji został wyznaczony zgodnie z metodologią uwzględniającą lokalne uwarunkowania i specyfikę Gminy Turośń Kościelna. Celem zrealizowanej diagnozy była analiza negatywnych zjawisk występujących w gminie oraz identyfikacja obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Metodologia, którą zastosowano, zgodna jest z przepisami Ustawy o rewitalizacji z dn. 9 października 2015 r., i oparta o wykorzystanie mierzalnych wskaźników, które umożliwiają ocenę wewnętrznego zróżnicowania gminy w sferach: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej oraz przestrzenno-funkcjonalnej. Opis przeprowadzonego w Gminie Turośń Kościelna procesu delimitacji na zasadzie krok po kroku obrazuje poniższy rysunek.

Rysunek 1. Etapy prac nad diagnozą delimitacyjną.

Źródło: opracowanie własne

Rezultatem wszystkich wymienionych wyżej działań było wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w Gminie Turośń Kościelna.

KROK 1. Wybór jednostek do analizy

Pierwszym krokiem w procesie delimitacji, czyli wyznaczenia obszaru zdegradowanego i rewitalizacji w gminie Turośń Kościelna, był wybór jednostek agregacji danych, tzw. pól analitycznych / podstawowych jednostek przestrzennych, dla których zbierane były dane źródłowe. W tym celu dokonano podziału gminy na 32 jednostek agregacji danych.

Podział gminy Turośń Kościelna, na jednostki agregacji danych, został przygotowany na podstawie podziału administracyjnego gminy, a więc wykorzystano istniejące jednostki – sołectwa. Każda z wyznaczonych jednostek agregacji danych jest zamieszkała, a suma zarówno powierzchni wydzielonych jednostek, jak i zamieszkujących je osób, jest równa odpowiednio całej powierzchni gminy oraz łącznej liczbie mieszkańców gminy Turośń Kościelna. Oznacza to, że analizie porównawczej poddano całą gminę wraz ze wszystkimi jej mieszkańcami.

Podstawowe informacje dotyczące poszczególnych jednostek referencyjnych (które nazywane będą także jednostkami analitycznymi) przedstawiono niżej.

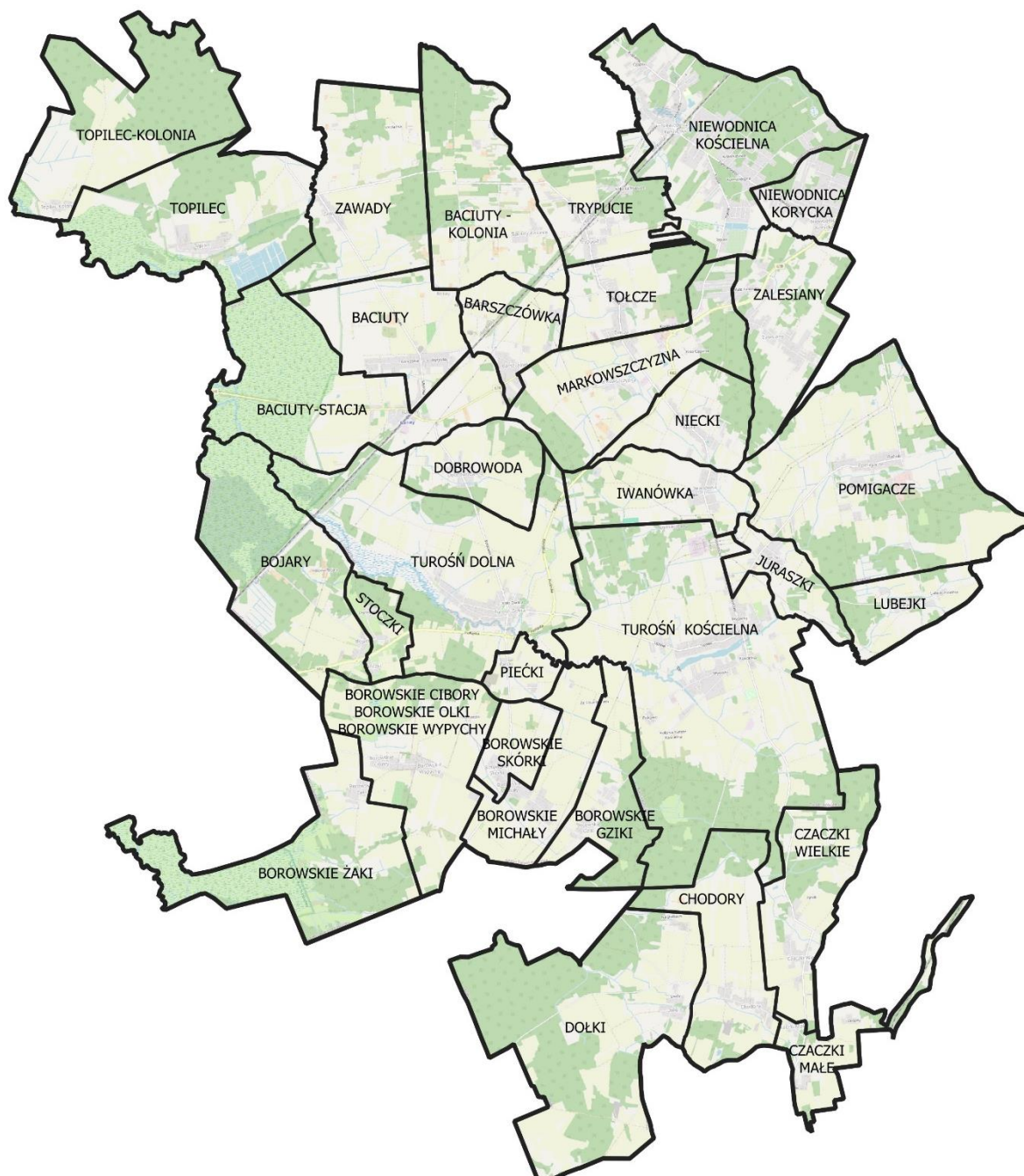
Tabela 1. Jednostki referencyjne w gminie Turośń Kościelna przyjęte do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji – nazwa, powierzchnia i ludność

Lp.	Nazwa jednostki	Powierzchnia [km ²]	Udział w ogóle powierzchni gminy [%]	Liczba ludności - stan na 31.12.2023 r. [os.]	Udział w ogóle ludności gminy [%]
	Turośń Kościelna – cała gmina	139,91	100	6700	100
1.	Baciuty, Baciuty Stacja	9,68	6,92	359	5,36
2.	Baciuty – Kolonia	5,03	3,59	188	2,81
3.	Barszczówka	1,87	1,34	149	2,22
4.	Bojary	5,63	4,02	71	1,06
5.	Borowskie Gziki	2,64	1,89	63	0,94
6.	Borowskie Michały	2,89	2,07	120	1,79
7.	Borowskie Skórki	1,21	0,86	18	0,27
8.	Borowskie Cibory, Borowskie Olki, Borowskie Wypychy	4,94	3,53	112	1,67
9.	Borowskie Żaki	5,37	3,84	40	0,60
10.	Chodory	3,95	2,82	129	1,93

11.	Czaczki Małe	1,78	1,27	34	0,51
12.	Czaczki Wielkie	3,60	2,57	117	1,75
13.	Dobrowoda	2,31	1,65	130	1,94
14.	Dołki	8,95	6,40	62	0,93
15.	Iwanówka	2,65	1,90	199	2,97
16.	Juraszki	1,48	1,05	108	1,61
17.	Lubejki	1,82	1,30	111	1,66
18.	Markowszczyzna	4,72	3,38	260	3,88
19.	Niecki	2,21	1,58	230	3,43
20.	Niewodnica Korycka	1,44	1,03	692	10,33
21.	Niewodnica Kościelna	6,71	4,79	980	14,63
22.	Piećki	0,77	0,55	32	0,48
23.	Pomigacze	8,94	6,39	292	4,36
24.	Stoczki	1,00	0,71	66	0,99
25.	Totcze	2,40	1,72	204	3,04
26.	Topilec	5,90	4,22	89	1,33
27.	Topilec-Kolonia	5,79	4,14	27	0,40
28.	Trypucie	2,80	2,00	285	4,25
29.	Turośl Dolna	8,93	6,38	339	5,06
30.	Turośl Kościelna	13,77	9,85	861	12,85
31.	Zalesiany	3,63	2,59	239	3,57
32.	Zawady	5,11	3,65	94	1,40

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Turośl Kościelna

Rysunek 2. Jednostki referencyjne gminy Turośń Kościelna wyznaczone na potrzeby diagnozy delimitacyjnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie OpenStreetMap

KROK 2. Analiza danych w sferze społecznej

Analiza danych w sferze społecznej to kluczowy element diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Opracowując analizę występowania problemów społecznych w jednostkach agregacji danych w gminie Turośń Kościelna wybrano wskaźniki, które obrazują szeroki wachlarz problemów społecznych wyczerpujących wytyczne Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. z 2024 r. poz. 278).

Jako że proces rewitalizacji ma służyć przede wszystkim mieszkańcom i ich potrzebom, to właśnie kwestie społeczne każdorazowo mają pierwszoplanowe znaczenie dla poszukiwania, a następnie wyznaczenia fragmentu gminy, na którym prowadzona będzie rewitalizacja. Problemy sfery społecznej, w odniesieniu do których zebrane dane ilościowe wykorzystano w trakcie prac diagnostycznych, uwzględniają kwestie demograficzne (przepływy ludności, starzenie się społeczeństwa), ubóstwo, bezrobocie, przemoc, bezpieczeństwo, osoby ze szczególnymi potrzebami (w tym seniorzy, osoby z niepełnosprawnością, chore, dzieci ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi), poziom edukacji i kapitału społecznego, w tym uczestnictwo w życiu społecznym. W analizie przeprowadzonej dla sfery społecznej wykorzystano łącznie czternaście wskaźników odnoszących się do wyżej wymienionych zagadnień problemowych.

Do opracowania wskaźników obrazujących możliwe kryzysy sfery społecznej wykorzystano dane pochodzące m.in. z Urzędu Gminy Turośń Kościelna i jego jednostek organizacyjnych, tj. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej, szkół podstawowych, a także Powiatowego Urzędu Pracy w Białymstoku, Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku oraz z dostępnych statystyk publicznych m.in. dane z Państwowej Komisji Wyborczej czy Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży. Zebrane dane przedstawiają stan za ostatni pełny rok kalendarzowy – tj. stan na 31.12.2023. W przypadku danych demograficznych, dla zobrazowania dynamiki zmian liczby ludności wykorzystano także dane z 2018 roku (wskaźnik przyjmuje wartości dla przedziału czasowego 2018 – 2023).

Tabela 2. Wykaz wskaźników do sfery społecznej

Lp.	Nazwa wskaźnika	Źródło danych	Definicja wskaźnika
1.	Zmiana liczby ludności w latach 2018-2023 (%)	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik przedstawia różnicę pomiędzy liczbą ludności w roku 2023 i 2018, tym samym obrazując spadek lub wzrost liczby ludności w danej jednostce. Wskaźnik może świadczyć o depopulacji obszaru. Czynniki jakie wpływają na wartość wskaźnika to m.in. spadek/wzrost liczby ludności, przyrost/ubytek naturalny, napływ/odpływ migracyjny.
2.	Odsetek osób powyżej 60 r.ż. w 2023 r. (%)	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik przedstawia liczbę osób w wieku 60+, zameldowanych w danej jednostce, w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców. Wskaźnik odnosi się do zjawiska starzenia się populacji gminy i może świadczyć o konieczności realizacji dodatkowych

			działań służących poprawie sytuacji osób starszych w tym działań zmierzających do zwiększania dostępności przestrzeni publicznej, budynków czy świadczonej oferty usług dostosowanych do osób ze szczególnymi potrzebami (tzw. rozwiązania dostępnościowe).
3.	Odsetek osób bezrobotnych w 2023 r. (%)	Powiatowy Urząd Pracy w Białymstoku	Wskaźnik pokazuje stosunek liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych do liczby mieszkańców jednostki. Na jego podstawie można ocenić kondycję lokalnego rynku pracy, a także określić poziom trudności w znalezieniu pracy. wskazuje on także na poziom niewykorzystanych zasobów lokalnych (kapitał ludzki) w kontekście rozwoju lokalnego i lokalnej gospodarki.
4.	Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. (%)	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej	Wskaźnik pokazuje udział mieszkańców, którzy otrzymali świadczenia z GOPS w ogóle mieszkańców jednostki. Wskaźnik może świadczyć o niekorzystnej sytuacji socjalnej mieszkańców.
5.	Udział osób powyżej 60 r.ż. w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. (%)	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej	Wskaźnik przedstawia liczbę osób powyżej 60 roku życia, które otrzymały pomoc z GOPS w stosunku do ogółu osób korzystających ze świadczeń GOPS w danej jednostce. Wskaźnik może świadczyć o niekorzystnej sytuacji socjalnej osób starszych i tym samym wskazywać na konieczności realizacji dodatkowych działań służących poprawie sytuacji tej grupy społecznej.
6.	Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu ubóstwa w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. (%)	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej	Wskaźnik przedstawia liczbę osób, które otrzymały świadczenia z GOPS z tytułu ubóstwa w stosunku do ogółu osób korzystających ze świadczeń GOPS w danej jednostce. Wskaźnik może obrazować konieczność podjęcia dodatkowych działań służących poprawie jakości życia osób dotkniętych kryzysem ubóstwa.
7.	Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. (%)	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej	Wskaźnik przedstawia liczbę osób, które otrzymały świadczenia z GOPS z tytułu ochrony macierzyństwa w stosunku do ogółu osób korzystających ze świadczeń GOPS w danej jednostce. Wskaźnik może obrazować sytuację rodzin (najczęściej matek) z małymi dziećmi (do lat 3) wymagających wsparcia z powodu niekorzystnej sytuacji socjalnej a także konieczności wsparcia w wypełnianiu funkcji opiekuńczych.

8.	Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. (%)	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej	Wskaźnik przedstawia liczbę osób, które otrzymały świadczenia z GOPS z tytułu niepełnosprawności w stosunku do ogółu osób korzystających ze świadczeń GOPS w danej jednostce. Wskaźnik może obrazować konieczność podjęcia dodatkowych działań dostępnościowych, służących poprawie jakości życia tej grupy mieszkańców (osób z niepełnosprawnościami).
9.	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. (%)	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej	Wskaźnik przedstawia liczbę osób, które otrzymały świadczenia z GOPS z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby w stosunku do ogółu osób korzystających ze świadczeń GOPS w danej jednostce. Wskaźnik może obrazować konieczność podjęcia dodatkowych działań służących poprawie jakości życia tej grupy mieszkańców.
10.	Liczba wydanych niebieskich kart na 100 mieszkańców w 2023 r.	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej	Wskaźnik dotyczy liczby rodzin, którym przyznano Niebieską Kartę. Wskaźnik obrazuje natężenie zjawiska przemocy domowej należących do „katalogu” negatywnych zjawisk społecznych - kryzysów w sferze społecznej i może świadczyć o potrzebie podjęcia działań, które pomogą wyeliminować problem stosowania przemocy.
11.	Zmiana liczby popełnionych wykroczeń, przestępstw w latach 2018-2023	Komenda Policji w Białymstoku	Wskaźnik przedstawia różnicę pomiędzy liczbą popełnionych wykroczeń i przestępstw w roku 2023 i 2018, tym samym obrazując spadek lub wzrost liczby takich zdarzeń w danej jednostce. Wskaźnik może świadczyć o zmianie poziomu bezpieczeństwa na danym obszarze. Czynniki jakie wpływają na wartość wskaźnika to m.in. spadek/wzrost liczby ludności, spadek/wzrost liczby popełnianych oraz wykrytych wykroczeń i przestępstw.
12.	Liczba kradzieży, naruszeń nietykalności osobistej na 100 mieszkańców w 2023 r.	Komenda Policji w Białymstoku	Wskaźnik obrazuje liczbę zdarzeń dotyczących kradzieży i naruszeń nietykalności osobistej (według miejsca zdarzenia) w przeliczeniu na 100 mieszkańców. Wskaźnik może świadczyć o poziomie bezpieczeństwa mieszkańców a jednocześnie wskazywać na potrzebę zwrócenia większej uwagi na budowanie postaw dla poszanowania własności i podniesienia elementarnego poczucia bezpieczeństwa osobistego.
13.	Średni wynik egzaminu	Okręgowa Komisja	Wskaźnik pokazuje średnią z 3 egzaminów po szkole podstawowej łącznie (średnia z j. polskiego,

	ósmoklasisty - rok szkolny 2022/2023 (%)	Egzaminacyjna w Łomży	matematyki oraz j. angielskiego). Wskaźnik może świadczyć o potrzebie zwrócenia większej uwagi na rozwój edukacji w obszarach, w których wynik był niższy niż średnia dla całej jednostki.
14.	Frekwencja wyborcza 2023 r.	Państwowa Komisja Wyborcza	Wskaźnik przedstawia liczbę osób, które oddały głos w wyborach w stosunku do liczby osób uprawnionych do głosowania. Wskaźnik może świadczyć o wyższym poziomie aktywności społecznej mieszkańców, na obszarach, które przyjęły wartości powyżej średniej dla całej jednostki.

Źródło: opracowanie własne

KROK 3. Analiza wskaźnikowa – budowa wskaźnika syntetycznego dla sfery społecznej

W ramach kolejnego etapu prac delimitacyjnych został opracowany wskaźnik syntetyczny dla sfery społecznej. Został on wybrany w celu zbiorczego zaprezentowania poziomu degradacji w poszczególnych jednostkach. W związku z tym, dla każdej z wyznaczonych jednostek referencyjnych (tj. jednostek przestrzennych) przeanalizowano wszystkie wskaźniki przypisane do sfery społecznej. Ze względu na to, że wskaźniki były wyrażone w różnych jednostkach czy sposobach relatywizacji, konieczna była standaryzacja (tzw. normalizacja danych) każdego z nich, umożliwiającą wzajemne porównywanie i analizę danych.

Jako metodę wyznaczania wskaźnika syntetycznego dla zjawisk społecznych zastosowano metodę Perkala, zawartą w publikacji Ministerstwa Rozwoju i Technologii pt. „*Delimitacja krok po kroku. Metoda wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na potrzeby Gminnych Programów Rewitalizacji*”.

W ramach tej metody pierwszym krokiem jest normalizacja zjawisk kryzysowych zgodnie ze wzorem:

$$t_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{s_j}$$

gdzie:

t_{ij} – wartość znormalizowanego wskaźnika j dla jednostki urbanistycznej i ,

x_{ij} – wartość wskaźnika j dla jednostki urbanistycznej i ,

$\bar{x}_j$ – średnia arytmetyczna wskaźnika j ,

s_j – odchylenie standardowe wskaźnika j .

Kolejnym krokiem budowania wskaźnika syntetycznego jest określenie czy dany wskaźnik jest stymulantą (wysokie wartości wskaźnika oznaczają, że dane zjawisko jest pozytywne), czy

destymulantą (wysokie wartości wskaźnika oznaczają, że dane zjawisko jest negatywne). W przypadku destymulant otrzymane w wyniku normalizacji wartości pozostawia się bez zmian, natomiast uzyskane wartości dla stymulant należy przekształcić według wzoru:

$$z_{ij} = x_{ij} * (-1)$$

gdzie:

z_{ij} – wartość wskaźnika (stymulanty) po przekształceniu,

x_{ij} – wartość wskaźnika j dla jednostki urbanistycznej i .

Ostatni etap obejmuje obliczenie jednej wartości wskaźnika syntetycznego dla każdej z jednostek. Jest on sumą wszystkich wskaźników cząstkowych, które określają negatywne zjawiska w sferze społecznej. Wartość wskaźnika syntetycznego wskazuje czy dana znajduje się w stanie kryzysowym. Im wyższa wartość wskaźnika, tym większe natężenie kryzysu w danym miejscu. Wskaźnik syntetyczny dla zjawisk społecznych oblicza się z wykorzystaniem wzoru:

$$P_i = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n t_{ij}$$

gdzie:

P_i – syntetyczny wskaźnik negatywnych zjawisk,

n – liczba wskaźników (cech),

t_{ij} – wartość wskaźnika j dla jednostki analitycznej.

Jeżeli **wartość wskaźnika syntetycznego jest dodatnia**, to świadczy to o występowaniu **kryzysu w sferze społecznej** w danej jednostce, podczas gdy wartość **ujemna** wskazuje na **pozytywny obraz zjawisk społecznych (w stosunku do przeciętnej sytuacji gminie)**. Poniżej przedstawiono wartość wskaźnika syntetycznego dla sfery społecznej (uzyskaną zgodnie z powyższą procedurą) dla poszczególnych jednostek referencyjnych (jednostek przestrzennych) wyznaczonych w gminie Turośń Kościelna.

Tabela 3. Wskaźnik syntetyczny dla sfery społecznej

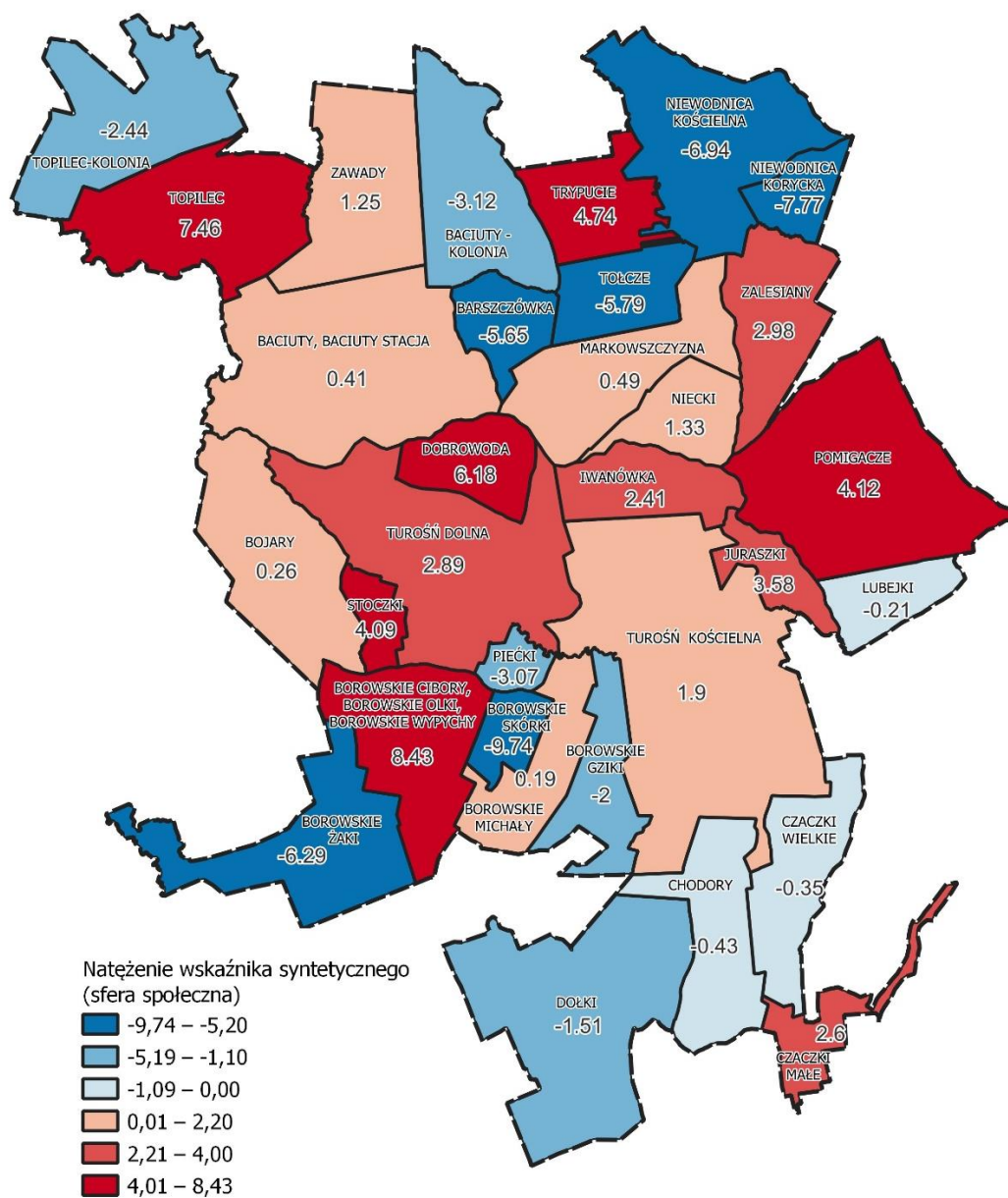
Jednostka	Wskaźnik syntetyczny sfery społecznej
Borowskie Cibory, Borowskie Olki, Borowskie Wypychy	8,43
Topilec	7,46
Dobrowoda	6,18
Trypucie	4,74
Pomigacze	4,12
Stoczki	4,09
Juraszki	3,58

Jednostka	Wskaźnik syntetyczny sfery społecznej
Zalesiany	2,98
Turośń Dolna	2,89
Czaczki Małe	2,60
Iwanówka	2,41
Turośń Kościelna	1,90
Niecki	1,33
Zawady	1,25
Markowszczyzna	0,49
Baciuty, Baciuty Stacja	0,41
Bojary	0,26
Borowskie Michały	0,19
Lubejki	-0,21
Czaczki Wielkie	-0,35
Chodory	-0,43
Dołki	-1,51
Borowskie Gziki	-2,00
Topilec-Kolonia	-2,44
Piećki	-3,07
Baciuty – Kolonia	-3,12
Barszczówka	-5,65
Tołcze	-5,79
Borowskie Żaki	-6,29
Niewodnica Kościelna	-6,94
Niewodnica Korycka	-7,77
Borowskie Skórki	-9,74

Źródło: opracowanie własne

Zgodnie z otrzymanymi wynikami analizy statystycznej wskaźnik syntetyczny przyjął wartości dodatnie – wskazujące na występowanie kryzysu społecznego – w następujących 18 sołectwach gminy Turośń Kościelna: Borowskie Cibory, Borowskie Olki, Borowskie Wypychy, Topilec, Dobrowoda, Pomigacze, Iwanówka, Trypucie, Stoczki, Turośń Kościelna, Juraszki, Markowszczyzna, Turośń Dolna, Zalesiany, Czaczki Małe, Niecki, Zawady, Baciuty, Baciuty Stacja, Bojary oraz Borowskie Michały. Powyższe działania pozwoliły na ustalenie, które z analizowanych jednostek przestrzennych cechuje wysokie natężenie zjawisk kryzysowych oraz wysoki poziom degradacji i w których z nich wymagana jest najpilniejsza interwencja w zakresie rewitalizacji.

Rysunek 3. Wartości wskaźnika syntetycznego w sferze społecznej dla gminy Turośń Kościelna.

Źródło: opracowanie własne

KROK 4. Analiza danych w pozostałych sferach

Zgodnie z wytycznymi ustawy o rewitalizacji w procedurze delimitacji, oprócz analizy negatywnych zjawisk w sferze społecznej, uwzględnia się także występowanie kryzysu w przynajmniej jednej z pozostałych sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Występowanie kryzysu w sferze społecznej stanowi podstawę do wyznaczania obszaru zdegradowanego, a sfery pozaspołeczne stanowią w tym przypadku kolejną, uzupełniającą tę decyzję przesłankę.

W ramach tego etapu przeprowadzono szczegółową diagnozę zjawisk występujących na terenie gminy Turośń Kościelna w pozostałych (pozaspołecznych) sferach wskazanych w ustawie o rewitalizacji.

Analiza – analogicznie jak w Kroku 2 – została przeprowadzona w podziale na ustalone jednostki przestrzenne z uwzględnieniem wskaźników opisujących negatywne zjawiska gospodarcze, środowiskowe, funkcjonalno-przestrzenne i techniczne.

Wykorzystane w ramach prac analityczno – diagnostycznych dane pozyskano od Urzędu Gminy Turośń Kościelna, Wodociągi Podlaskie sp. z o.o., PGE Dystrybucja S.A. Oddział Białystok, CEIDG, Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ), Państwowego Instytutu Geologicznego Państwowego Instytutu Badawczego, z Hydroportalu (ISOK) Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie, Bazy danych obiektów topograficznych (BDOT) oraz dane Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Turośń Kościelna. Łącznie analiza sfer pozaspołecznych objęła dziewiętnaście wskaźników obrazujących adekwatne dla specyfiki gminy Turośń Kościelna zjawiska: gospodarcze (poziom przedsiębiorczości i kondycja lokalnych przedsiębiorstw), środowiskowe (jakość powietrza, zagrożenie podtopieniami, obszary cenne przyrodniczo), przestrzenno – funkcjonalne (dostępność obiektów użyteczności publicznej, wyposażenie i stan infrastruktury technicznej, dostępność transportowa) oraz techniczne (dostosowanie budynków do osób ze szczególnymi potrzebami, energooszczędność budynków, skala obiektów o charakterze zabytkowym).

Tabela 4. Wykaz wskaźników do sfery gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej

L.p.	Nazwa wskaźnika	Źródło danych	Definicja wskaźnika
Sfera gospodarcza			
1.	Zmiana liczby podmiotów gospodarczych w latach 2018 – 2023 (%)	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik świadczy o stanie lokalnej gospodarki poprzez obraz trendu zmian zachodzących na przestrzeni określonego czasu.
2.	Liczba nowozarejestrowanych podmiotów	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik świadczy o stanie lokalnej gospodarki, perspektywach rozwoju lokalnych

	gospodarczych na 100 mieszkańców w 2023 r.		biznesów oraz aktywności przedsiębiorczej mieszkańców.
3.	Liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w 2023 r.	Urząd Gminy Turośl Kościelna	Wskaźnik świadczy o stanie lokalnej gospodarki i występowaniu ewentualnych problemów na lokalnym rynku pracy.
4.	Liczba aktywnych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w 2023 r.	Urząd Gminy Turośl Kościelna	Wskaźnik świadczy o stanie lokalnej gospodarki oraz aktywności przedsiębiorczej mieszkańców.
Sfera środowiskowa			
5.	Średnie roczne stężenie pyłu PM _{2,5} w 2022 r.	Główny Inspektorat Ochrony Środowiska	Wskaźnik obrazuje stan jakości powietrza pod względem obecności pyłu zawieszonego PM _{2,5} na podstawie danych GIOŚ - przekroczenie standardów jakości środowiska, zanieczyszczenie powietrza substancjami stanowiącymi zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi.
6.	Średnie roczne stężenie B(a)P w 2022 r.	Główny Inspektorat Ochrony Środowiska	Wskaźnik obrazuje stan jakości powietrza pod względem obecności benzo(a)pirenu na podstawie danych GIOŚ - przekroczenie standardów jakości środowiska, zanieczyszczenie powietrza substancjami stanowiącymi zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi.
7.	Obszar zagrożenia powodziowego 10% (raz na 10 lat)	Hydroportal - ISOK	Wskaźnik bada zagrożenie wystąpieniem powodzi jako zjawiskiem o negatywnych skutkach dla jakości infrastruktury czy działalności gospodarczej.
8.	Występowanie powierzchniowych form ochrony przyrody	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Wskaźnik mówi o tym czy na danym obszarze występuje któraś z form ochrony przyrody (Parki Narodowe lub Natura 2000).
Sfera przestrzenno-funkcjonalna			
9.	Odsetek budynków podłączonych do sieci wodociągowej w 2023 r. (%)	Urząd Gminy Turośl Kościelna, Wodociągi Podlaskie sp. z o.o.	Wskaźnik obrazuje stopień zwodociągowania poszczególnych jednostek i może świadczyć o niewystarczającej dostępności podstawowej infrastruktury technicznej i konieczności jej rozwoju.
10.	Odsetek budynków podłączonych do sieci	Urząd Gminy Turośl Kościelna,	Wskaźnik obrazuje stopień skanalizowania poszczególnych jednostek i może świadczyć o niewystarczającej dostępności podstawowej

	kanalizacyjnej w 2023 r. (%)	Wodociągi Podlaskie sp. z o.o.	infrastruktury technicznej i konieczności jej rozwoju.
11.	Roczna liczba awarii sieci wodno-kanalizacyjnej na 100 mieszkańców w 2023 r.	Urząd Gminy Turośń Kościelna, Wodociągi Podlaskie sp. z o.o.	Wskaźnik może świadczyć o jakości infrastruktury technicznej i konieczności ponoszenia dodatkowych nakładów na przeciwdziałanie awariom (nakłady na prace modernizacyjne).
12.	Odsetek sieci drogowej wymagającej napraw w ogólnej długości sieci drogowej wg jednostki w 2023 r. (%)	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik świadczy o jakości i stanie technicznym infrastruktury drogowej, warunkach do przemieszczania się mieszkańców oraz konieczności ponoszenia dodatkowych nakładów na niezbędne naprawy.
13.	Gęstość średnioważona przystanków w 2023 r.	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik przedstawia dostępność i rozkład infrastruktury punktowej transportu zbiorowego na terenie gminy. Bada dostęp do infrastruktury transportu publicznego w poszczególnych jednostkach.
14.	Występowanie miejsc parkingowych dedykowanych osobom z niepełnosprawnością przy budynkach użyteczności publicznej w 2023 r.	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik obrazuje jakość przestrzeni publicznych w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów użyteczności publicznej pod kątem zapewnienia dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami. Wskaźnik może świadczyć o niedostosowaniu infrastruktury publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
Sfera techniczna			
15.	Odsetek budynków użyteczności publicznej z toaletą dostępną dla osób z niepełnosprawnościami w 2023 r. (%)	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik może świadczyć o konieczności poprawy infrastruktury – obiektów użyteczności publicznej – pod kątem zapewnienia dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami.
16.	Odsetek budynków zawierających azbest w ogólnej liczbie budynków w 2023 r. (%)	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik obrazuje jakość tkanki budowlanej poprzez udział budynków wykonanych z materiałów mogących stanowić zagrożenia dla zdrowia mieszkańców.
17.	Udział liczby pieców do wymiany/budynków z nieekologicznymi źródłami ciepła w ogólnej liczbie budynków w 2023 r. (%)	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik obrazuje jakość tkanki budowlanej poprzez udział budynków korzystających z najmniej ekologicznych i najmniej efektywnych źródeł ogrzewania.

18.	Liczba instalacji fotowoltaicznych na 100 budynków ogółem w 2023 r.	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik obrazuje jakość tkanki budowlanej poprzez udział budynków korzystających z odnawialnych źródeł energii - tj. funkcjonowanie rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych w zakresie energooszczędności, ochrony środowiska
19.	Liczba budynków zabytkowych na km ² w 2023 r.	Urząd Gminy Turośń Kościelna	Wskaźnik obrazuje jakość tkanki budowlanej i może świadczyć o konieczności ponoszenia dodatkowych nakładów finansowych na utrzymanie obiektów zabytkowych.

Źródło: opracowanie własne

Przeprowadzając diagnozę służącą delimitacji obszaru gminy oprócz określenia natężenia negatywnych zjawisk w sferze społecznej, zgodnie z ustawą o rewitalizacji, konieczne jest również zweryfikowanie występowania kryzysu w przynajmniej jednej z pozostałych sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Tylko bowiem obecność kryzysu w sferze społecznej, w połączeniu z występowaniem kryzysu w przynajmniej jednej z ww. sfer pozaspołecznych, umożliwia określenie danej części gminy jako obszaru zdegradowanego. Warto jednak podkreślić, że sfera społeczna stanowi w tym zakresie przesłankę podstawową, a sfery pozaspołeczne stanowią w tym przypadku kolejną, niezbędną, aczkolwiek uzupełniającą przesłankę.

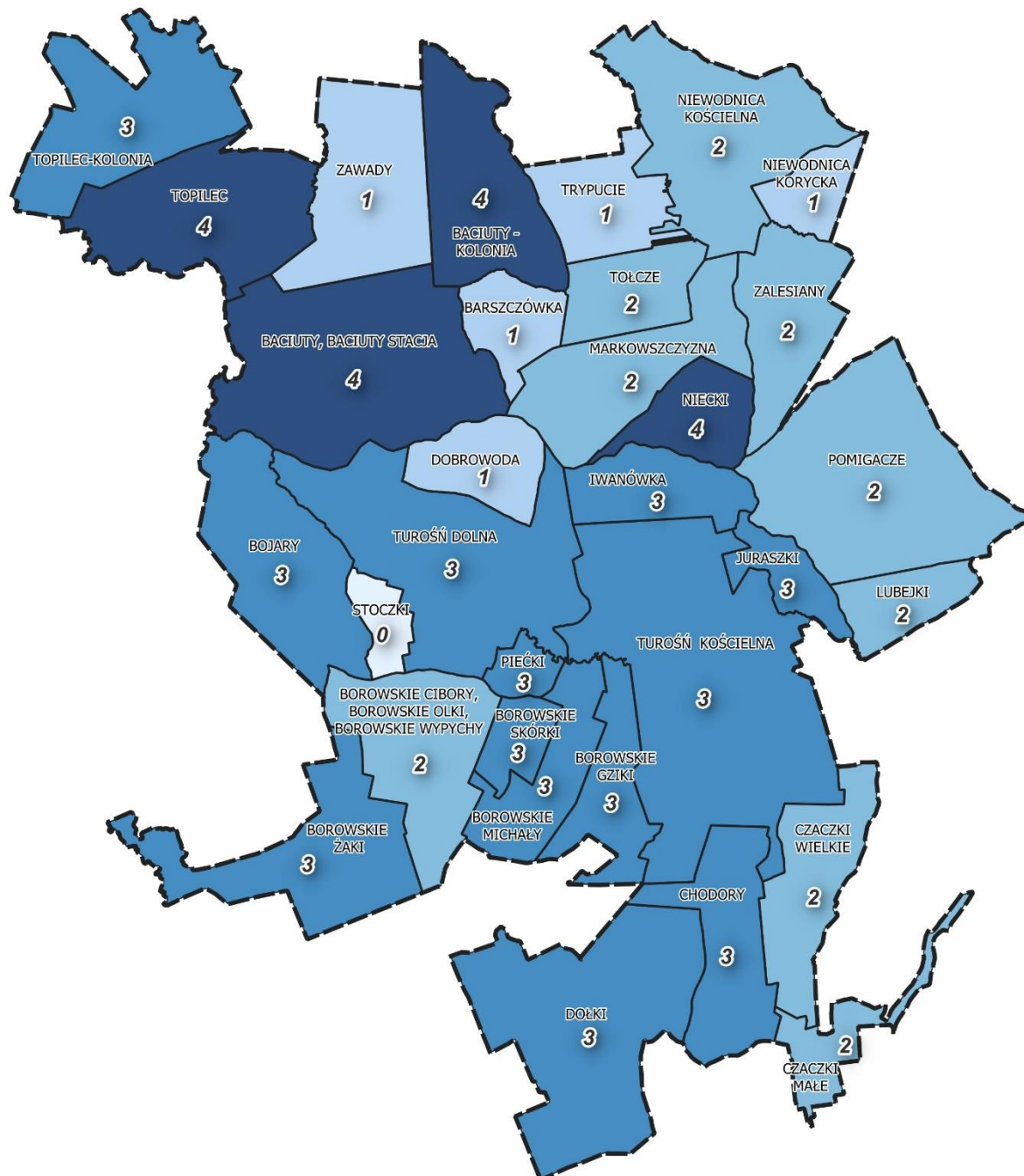
Sfery gospodarcza, środowiskowa, przestrzenno-funkcjonalna i techniczna zdiagnozowane zostały z wykorzystaniem zarówno danych ilościowych, jak i jakościowych opisanych w Kroku 3. Każdy ze wskaźników poddano obiektywnej ocenie, aby wskazać, czy sprzyja on rozwojowi czy wpływa na pogłębianie się kryzysu na danym obszarze. Natężenie zjawisk kryzysowych w sferach pozaspołecznych zostało obliczone poprzez przypisanie każdemu ze wskaźników (w ramach poszczególnych sfer) punktów - odnosząc uzyskaną wartość do średniej wartości wskaźnika dla gminy. W przypadku wartości wskaźnika wskazującej na sytuację mniej korzystną niż średnia dla gminy nadano jednostce 1 punkt, w przypadku sytuacji korzystniejszej niż średnia gminna było to 0 punktów. Przyjęto, iż o wysokim natężeniu zjawisk kryzysowych w danej sferze świadczy uzyskana przez jednostkę liczba punktów równa lub wyższa niż 50% maksymalnej, łącznej liczby punktów dla danej sfery.

Tym samym wysokie natężenie zjawisk kryzysowych wymagało uzyskania:

- dla sfery gospodarczej minimum 2 punktów (na 4 możliwe do uzyskania);
- dla sfery środowiskowej minimum 2 punktów (na 4 możliwe do uzyskania);
- dla sfery funkcjonalno – przestrzennej minimum 3 punktów (na 6 możliwych do uzyskania);
- dla sfery technicznej minimum 3 punktów (na 5 możliwych do uzyskania);

Wartości punktowe uzyskane przez wszystkie jednostki analityczne w ramach czterech analizowanych sfer pozaspółecznych przedstawiają poniższe mapy.

Rysunek 4. Sfera gospodarcza - syntetyczna ocena kryzysu

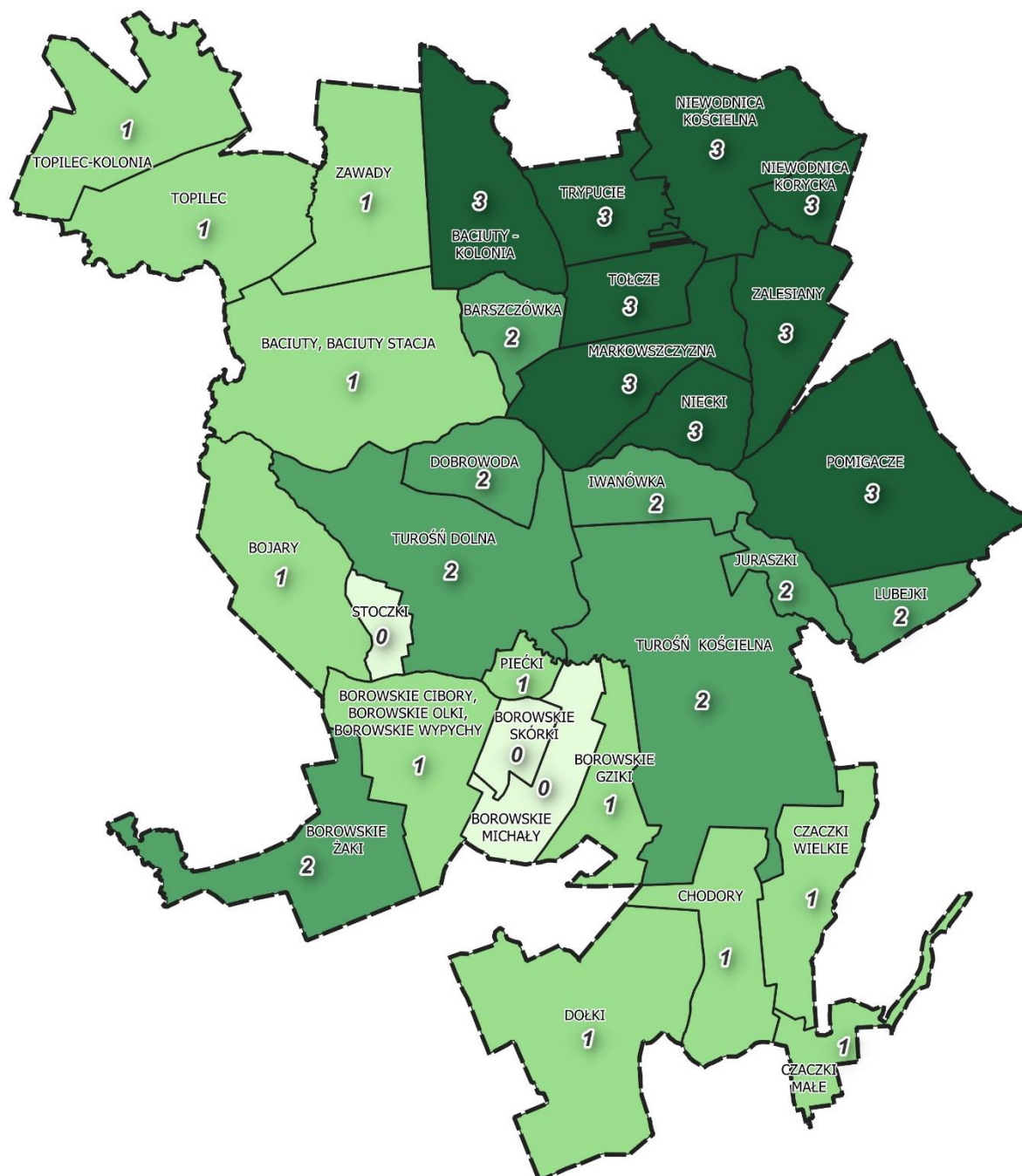

Źródło: opracowanie własne

W ramach sfery gospodarczej przeanalizowano cztery wskaźniki cząstkowe. Wysokie natężenie zjawisk kryzysowych w tej sferze (50% i więcej analizowanych wskaźników przyjęło wartość mniej korzystną niż średnia gminna) zidentyfikowano w sołectwach: Baciuty, Baciuty Stacja (analizowane łącznie), Baciuty Kolonia, Bojary, Borowskie Gziki, Borowskie Michały, Borowskie

Skórki, Borowskie Żaki, Chodory, Czaczki Małe, Czaczki Wielkie, Dołki, Iwanówka, Juraszki, Lubejki, Markowszczyzna, Niecki, Niewodnica Kościelna, Piecki, Pomigacze, Tołcze, Topilec, Topilec-Kolonia, Turośń Dolna, Turośń Kościelna, Zalesiany.

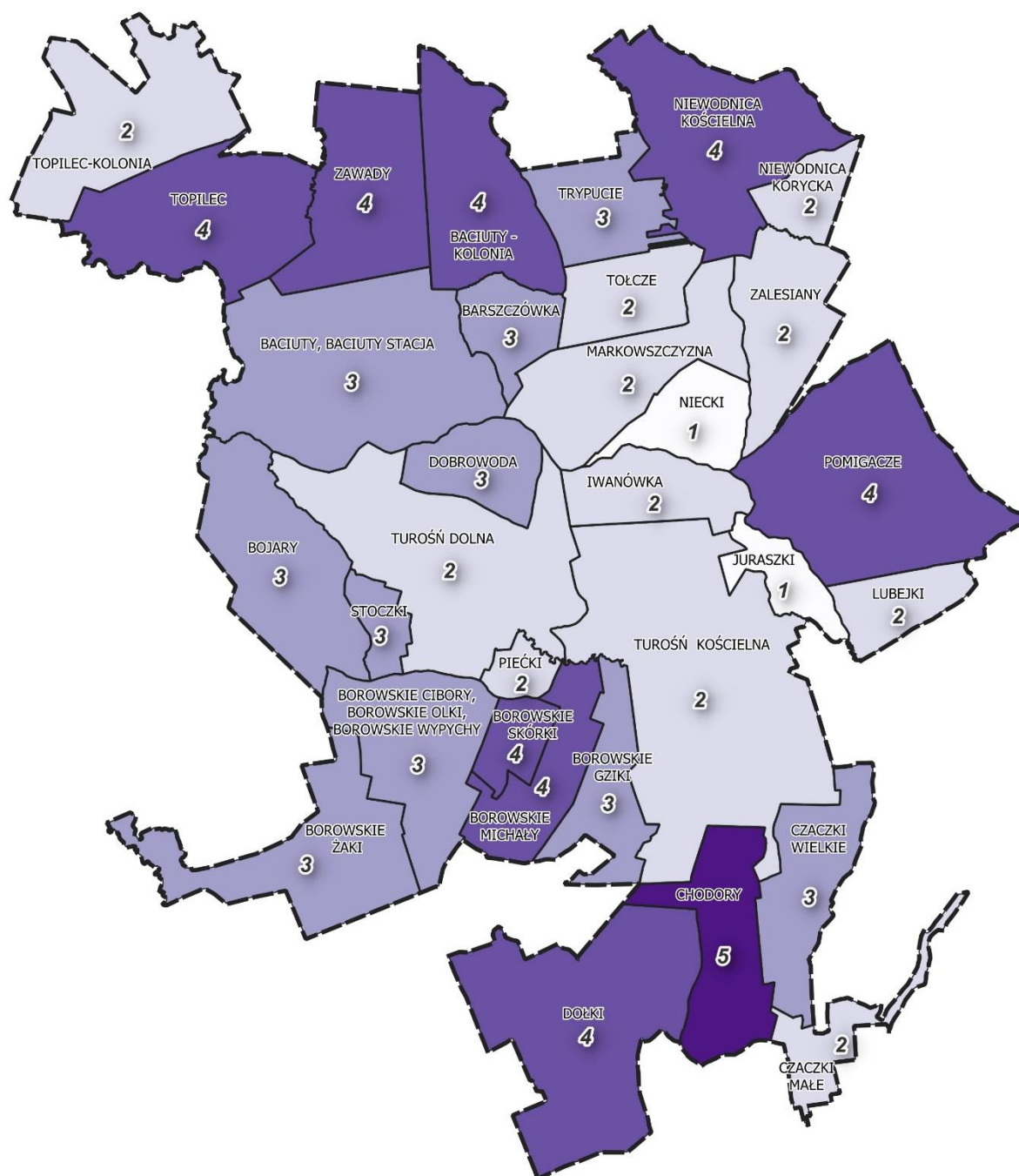
Rysunek 5. Sfera środowiskowa - syntetyczna ocena kryzysu

Źródło: opracowanie własne

W odniesieniu do sfery środowiskowej analizie poddano 4 wskaźniki cząstkowe. Wysokie natężenie zjawisk kryzysowych (50% i więcej analizowanych wskaźników przyjęto wartość mniej korzystną niż średnia gminna) dotyczyło sołectw: Baciuty – Kolonia, Barszczówka, Borowskie Żaki, Dobrowoda, Iwanówka, Juraszki, Lubejki, Markowszczyzna, Niecki, Niewodnica Korycka, Niewodnica Kościelna, Pomigacze, Tołcze, Trypucie, Turośń Dolna, Turośń Kościelna, Zalesiany.

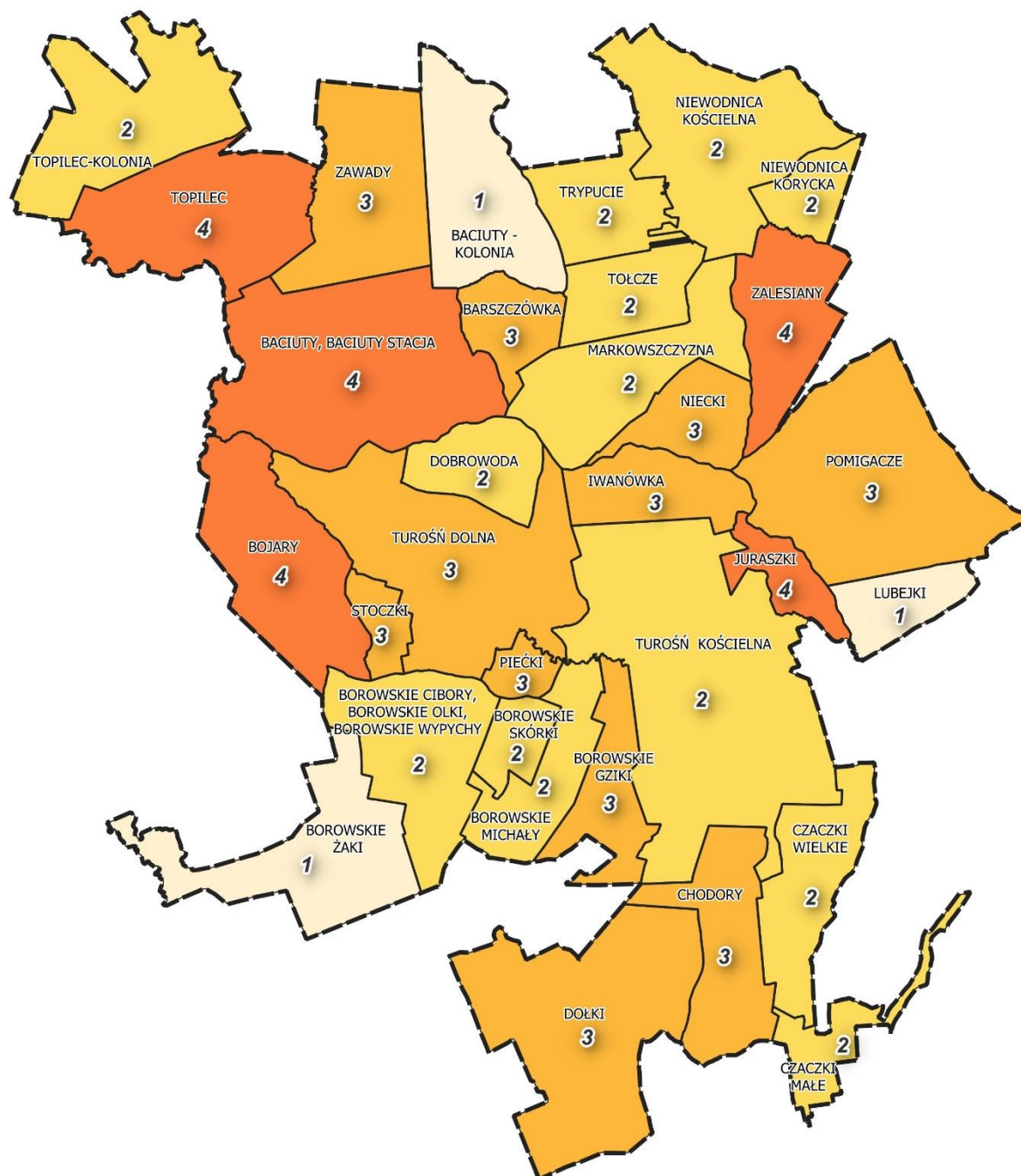
Rysunek 6. Sfera przestrzenno-funkcjonalna - syntetyczna ocena kryzysu

Źródło: opracowanie własne

W przypadku sfery funkcjonalno – przestrzennej w diagnozie wykorzystano 6 wskaźników. Wysokie natężenie zjawisk kryzysowych (50% i więcej analizowanych wskaźników przyjęło wartość mniej korzystną niż średnia gminna) dotyczyło sołectw: Baciuty, Baciuty Stacja (łącznie), Baciuty – Kolonia, Barszczówka, Bojary, Borowskie Gziki, Borowskie Michały, Borowskie Skórki, Borowskie Cibory, Borowskie Olki, Borowskie Wypychy, Borowskie Żaki, Chodory, Dobrowoda, Dołki, Niewodnica Kościelna, Pomigacze, Stoczki, Topilec, Trypucie, Zawady.

Rysunek 7. Sfera techniczna - syntetyczna ocena kryzysu

Źródło: opracowanie własne

W ramach sfery technicznej przeanalizowano łącznie 5 wskaźników i wysokie natężenie zjawisk kryzysowych (50% i więcej analizowanych wskaźników przyjęto wartość mniej korzystną niż średnia gminna) zdiagnozowano w sołectwach: Baciuty, Baciuty Stacja (łącznie), Barszczówka, Bojary, Borkowskie Gziki, Chodory, Dołki, Iwanówka, Juraszki, Niecki, Pomigacze, Stoczki, Topilec, Turośń Dolna, Zalesiany, Zawady.

KROK 5. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego

W ramach przeprowadzonej analizy wskaźnikowej wyznaczono obszar zdegradowany w gminie Turośń Kościelna. Za obszar zdegradowany przyjęto jednostki, w których wartość społecznego wskaźnika syntetycznego była dodatnia oraz w przynajmniej jednej ze sfer pozaspołecznych zidentyfikowano wysokie natężenie zjawisk kryzysowych tj. dla sfery gospodarczej minimum 2 punktów (na 4 możliwe do uzyskania); dla sfery środowiskowej minimum 2 punktów (na 4 możliwe do uzyskania); dla sfery funkcjonalno – przestrzennej minimum 3 punktów (na 6 możliwych do uzyskania); oraz dla sfery technicznej minimum 3 punktów (na 5 możliwych do uzyskania).

W poniższej tabeli zestawiono wskaźnik syntetyczny sfery społecznej dla wszystkich jednostek analitycznych oraz wyniki zbiorczej oceny kryzysu w ramach sfer pozaspołecznych.

Tabela 5. Wyniki analizy wskaźnikowej – obszary zdegradowane

Jednostka	Wartość wskaźnika syntetycznego dla sfery społecznej	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera funkcjonalno-przestrzenna	Sfera techniczna
		Wysokie natężenie zjawisk kryzysowych (50% i więcej analizowanych dla danej sfery wskaźników przyjęto wartość mniej korzystną niż średnia gminna)			
Borowskie Cibory, Borowskie Olki, Borowskie Wypychy	8,43	NIE	NIE	TAK	NIE
Topilec	7,46	TAK	NIE	TAK	TAK
Dobrowoda	6,18	NIE	TAK	TAK	NIE
Trypucie	4,74	NIE	TAK	TAK	NIE
Pomigacze	4,12	NIE	TAK	TAK	TAK
Stoczki	4,09	NIE	NIE	TAK	TAK
Juraszki	3,58	TAK	TAK	NIE	TAK
Zalesiany	2,98	NIE	TAK	NIE	TAK
Turośń Dolna	2,89	TAK	TAK	NIE	TAK
Czaczki Małe	2,60	TAK	NIE	NIE	NIE
Iwanówka	2,41	TAK	TAK	NIE	TAK
Turośń Kościelna	1,90	TAK	TAK	NIE	NIE
Niecki	1,33	TAK	TAK	NIE	TAK
Zawady	1,25	NIE	NIE	TAK	TAK
Markowszczyzna	0,49	TAK	TAK	NIE	NIE
Baciuty, Baciuty Stacja	0,41	TAK	NIE	TAK	TAK
Bojary	0,26	TAK	NIE	TAK	TAK
Borowskie Michały	0,19	TAK	NIE	TAK	NIE

Jednostka	Wartość wskaźnika syntetycznego dla sfery społecznej	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera funkcjonalno-przestrzenna	Sfera techniczna
		Wysokie natężenie zjawisk kryzysowych (50% i więcej analizowanych dla danej sfery wskaźników przyjęto wartość mniej korzystną niż średnia gminna)			
Lubejki	-0,21	TAK	TAK	NIE	NIE
Czaczki Wielkie	-0,35	NIE	NIE	NIE	NIE
Chodory	-0,43	TAK	NIE	TAK	TAK
Dołki	-1,51	TAK	NIE	TAK	TAK
Borowskie Gziki	-2,00	TAK	NIE	TAK	TAK
Topilec-Kolonia	-2,44	TAK	NIE	NIE	NIE
Piećki	-3,07	TAK	NIE	NIE	NIE
Baciuty – Kolonia	-3,12	TAK	TAK	TAK	NIE
Barszczówka	-5,65	NIE	TAK	TAK	TAK
Tołcze	-5,79	TAK	TAK	NIE	NIE
Borowskie Żaki	-6,29	TAK	TAK	TAK	NIE
Niewodnica Kościelna	-6,94	TAK	TAK	TAK	NIE
Niewodnica Korycka	-7,77	NIE	TAK	NIE	NIE
Borowskie Skórki	-9,74	TAK	NIE	TAK	NIE

Źródło: opracowanie własne

W oparciu o przedstawione wyniki analizy wskaźnikowej w skład obszaru zdegradowanego wchodzi następujące jednostki analityczne:

Tabela 6. Powierzchnia i liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego w gminie

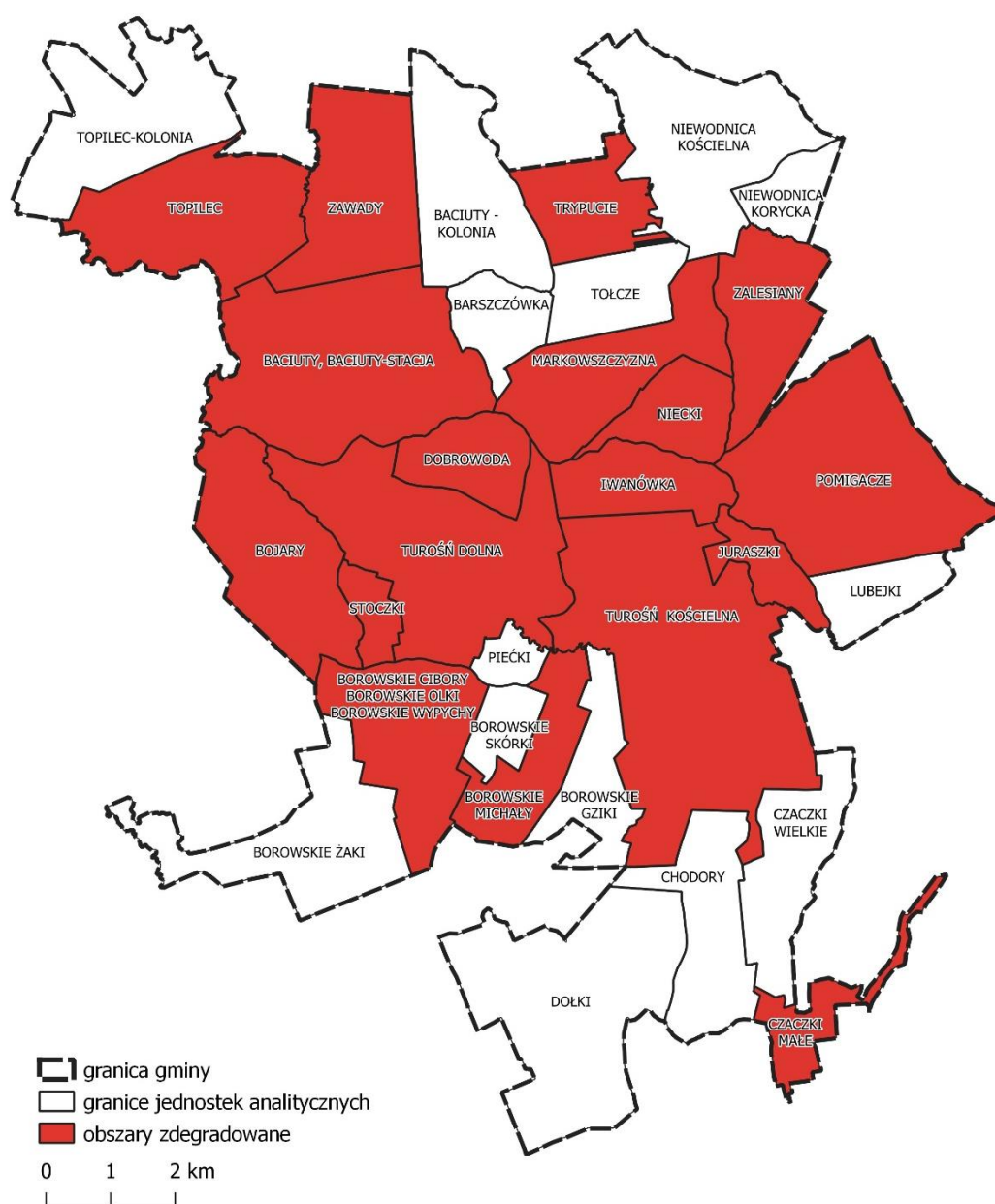
Jednostka	Liczba ludności [os.]	Powierzchnia w km ²
Borowskie Cibory, Borowskie Olki, Borowskie Wypychy	112	4,938
Topilec	89	5,90
Dobrowoda	130	2,314
Trypucie	285	2,804
Pomigacze	292	8,936
Stoczki	66	0,997
Juraszki	108	1,476
Zalesiany	239	3,628
Turośl Dolna	339	8,932
Czaczki Małe	34	1,779
Iwanówka	199	2,652
Turośl Kościelna	861	13,774
Niecki	230	2,213
Zawady	94	5,109
Markowszczyzna	260	4,722

Baciuty, Baciuty Stacja	359	9,684
Bojary	71	5,625
Borowskie Michały	120	2,893
Gmina Turośń Kościelna	6700	139,907
Obszar zdegradowany gminy	3888	88,376
Turośń Kościelna	58,02%	63,16%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Turośń Kościelna

Wyznaczony obszar zdegradowany w gminie Turośń Kościelna zamieszkuje 3888 osób, co stanowi 58,02% ludności gminy. Natomiast powierzchnia obszaru zdegradowanego obejmuje 88,376 km² tj. 63,16% powierzchni gminy.

Rysunek 8. Obszar zdegradowany gminy Turośń Kościelna

Źródło: opracowanie własne

KROK 6. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, o których mowa w art. 9 ust. 1 tejże ustawy, na którym **z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację**, wyznacza się jako obszar rewitalizacji.

Uwzględniając przeprowadzone i opisane wyżej działania wyznaczono obszar zdegradowany gminy Turośń Kościelna. Całość obszaru zdegradowanego nie mogła zostać przyjęta jako obszar rewitalizacji, ponieważ przewyższała wartości wskazane w ustawie o rewitalizacji dla obszaru rewitalizacji (nie więcej niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkiwanie nie więcej niż 30% mieszkańców gminy). Dlatego w celu wyznaczenia obszaru rewitalizacji konieczne było zawężenie obszaru zdegradowanego. Ostateczny wybór obszaru rewitalizacji został dokonany w oparciu o pogłębione wnioski z analizy wskaźnikowej opracowanej dla obszaru gminy Turośń Kościelna, wnioski wynikające z przeprowadzonego spaceru badawczego (o charakterze wizji lokalnej) oraz spotkań roboczych z przedstawicielami Urzędu Gminy Turośń Kościelna oraz spotkania z radnymi gminy.

W efekcie wyznaczając obszar rewitalizacji gminy Turośń Kościelna wzięto pod uwagę kilka kluczowych przesłanek tj.:

- wyniki analizy wskaźnikowej dla każdej jednostki zdegradowanej, w odniesieniu do wskaźnika syntetycznego oraz wyników analizy w czterech pozostałych sferach pozaspołecznych: gospodarczej, środowiskowej, technicznej i funkcjonalno - przestrzennej (uwzględniono dwa i więcej zidentyfikowanych kryzysów w sferach pozaspołecznych);
- strukturę przestrzenną gminy w tym sieć osadniczą, układ przestrzenny jednostek gospodarczych i środowiska przyrodniczego oraz wzajemne relacje i oddziaływania,
- specyfikę gminy w aspekcie przestrzennym, czyli układ funkcjonalny, powiązania przestrzenne w istniejących strukturach społeczno-gospodarczych oraz funkcje poszczególnych jednostek zdegradowanych pełnione w gminie,
- potencjał rozwojowy, instytucjonalny i społeczny jaki cechuje analizowane jednostki analityczne.

Wyznaczając obszar rewitalizacji kierowano się zasadą racjonalnego kształtowania przestrzeni poprzez stymulowanie procesów społecznych i gospodarczych, wzmacnianie powiązań funkcjonalno – przestrzennych, minimalizowanie konfliktów użytkowników przestrzeni w celu uzyskania efektu zagospodarowanej przestrzeni – obszaru rewitalizacji gmin Turośń Kościelna - sprzyjającej możliwości realizacji przyszłych celów rewitalizacyjnych.

Specyfika gminy Turośń Kościelna – gmina Turośń Kościelna jest gminą wiejską o charakterze rolniczym rozległą obszarowo, składającą się z 33 sołectw o bardzo zróżnicowanym stopniu zaludnienia i rozwoju układu przestrzennego/urbanistycznego. Niektóre jednostki zdegradowane zamieszkuje tylko kilkadziesiąt osób (np. Czaczki Małe – 34 osoby czy Stoczki – 66 osób), w porównaniu z Turośnią Kościelną która zamieszkiwana jest przez prawie 900 osób. Podobne

zróźnicowanie występuje w gminie w odniesieniu do powierzchni i układu przestrzennego poszczególnych jednostek (najmniejsze sołectwo wskazane w granicach obszaru zdegradowanego ma powierzchnię mniejszą niż 1 km² tj. Stoczki, w porównaniu z Turośnią Kościelną, która stanowi największą obszarowo jednostkę w całej gminie). Pod względem układów przestrzennych sołectwa mają przeważnie charakter ulicówek i wielodrożnic, coraz bardziej widoczna jest także rozproszona zabudowa kolonijna. W konsekwencji takiej specyfiki przestrzenno – ludnościowej gminy koncentracja usług publicznych następuje głównie w istotniejszych jednostkach przestrzennych gminy. Pozostałe sołectwach w niewielki stopniu są wyposażone w podstawowe usługi.

Funkcje poszczególnych jednostek – podstawową funkcją gminy i większości jednostek wskazanych jako obszar zdegradowany jest funkcja rolnicza. Na przestrzeni ostatnich lat w odniesieniu do niektórych wsi (jednostek) wzrasta także funkcja letniskowa oraz mieszkalna (efekt bliskości Białegostoku) szczególnie dotyczy to sołectw: Niewodnica Kościelna, Niewodnica Korycka czy Zalesiany. Niewątpliwie jednak największe znaczenie spośród wszystkich jednostek analitycznych wchodzących w skład wyznaczonego obszaru zdegradowanego ma jednostka Turośń Kościelna. Pełni ona funkcję lokalnego ośrodka rozwoju, gdzie skupia się najwięcej funkcji publicznych tj. administracyjnych (m.in. siedziba Urzędu Gminy, jednostek gminnych), społecznych, zdrowotnych, edukacyjnych, kulturalnych i gospodarczych, a także w zakresie obsługi komunikacyjnej. Taka koncentracja usług powoduje, że występuje tu naturalnie największa integracja także usług społecznych oraz ciążenie mieszkańców z terenu całej gminy do Turośni Kościelnej związane z realizacją ich różnych potrzeb indywidualnych i społecznych (publicznych).

Potencjał rozwojowy, instytucjonalny i społeczny – dokonując wyboru obszaru rewitalizacji ważne jest także przeanalizowanie potencjałów charakteryzujących poszczególne jednostki wskazane jako obszar zdegradowany. Na potencjałach warto bowiem oprzeć koncepcję rewitalizacji gminy i wykorzystać je jako koła zamachowe zwiększające szanse na uzyskanie, w wyniku przeprowadzonych działań rewitalizacyjnych, zauważalnej zmiany służącej ograniczeniu lub zniwelowaniu negatywnych zjawisk społecznych w gminie. Analizując jednostki wskazane jako obszar zdegradowany w gminie Turośń Kościelna niewątpliwie największy potencjał posiada jednostka Turośń Kościelna. Po pierwsze – Turośń Kościelna jest jednostką, na terenie której mieszka najwięcej mieszkańców, z największą koncentracją usług i instytucji publicznych w tym społecznych, edukacyjnych, kulturalnych, gospodarczych – istotnych dla rewitalizacji. Występuje tu także najwięcej organizacji pozarządowych oraz aktywnych podmiotów gospodarczych, które jako sektor społeczny i gospodarczy są ważnymi interesariuszami rewitalizacji, którzy powinni aktywnie włączać się i uzupełniać proces rewitalizacji i zachodzących w jego efekcie pożądanych zmian przede wszystkim w sferze społecznej. Jednostka Turośń Kościelna posiada także perspektywiczne możliwości i uwarunkowania realizacyjne pod kątem dostępnych zasobów (obiekty, grunty, przestrzenie publiczne, tereny z potencjałem rozwojowym, instytucje), które przy zapewnieniu koncentracji

interwencji rewitalizacyjnej będą stanowiły realną odpowiedź na zdiagnozowane problemy i potrzeby społeczne.

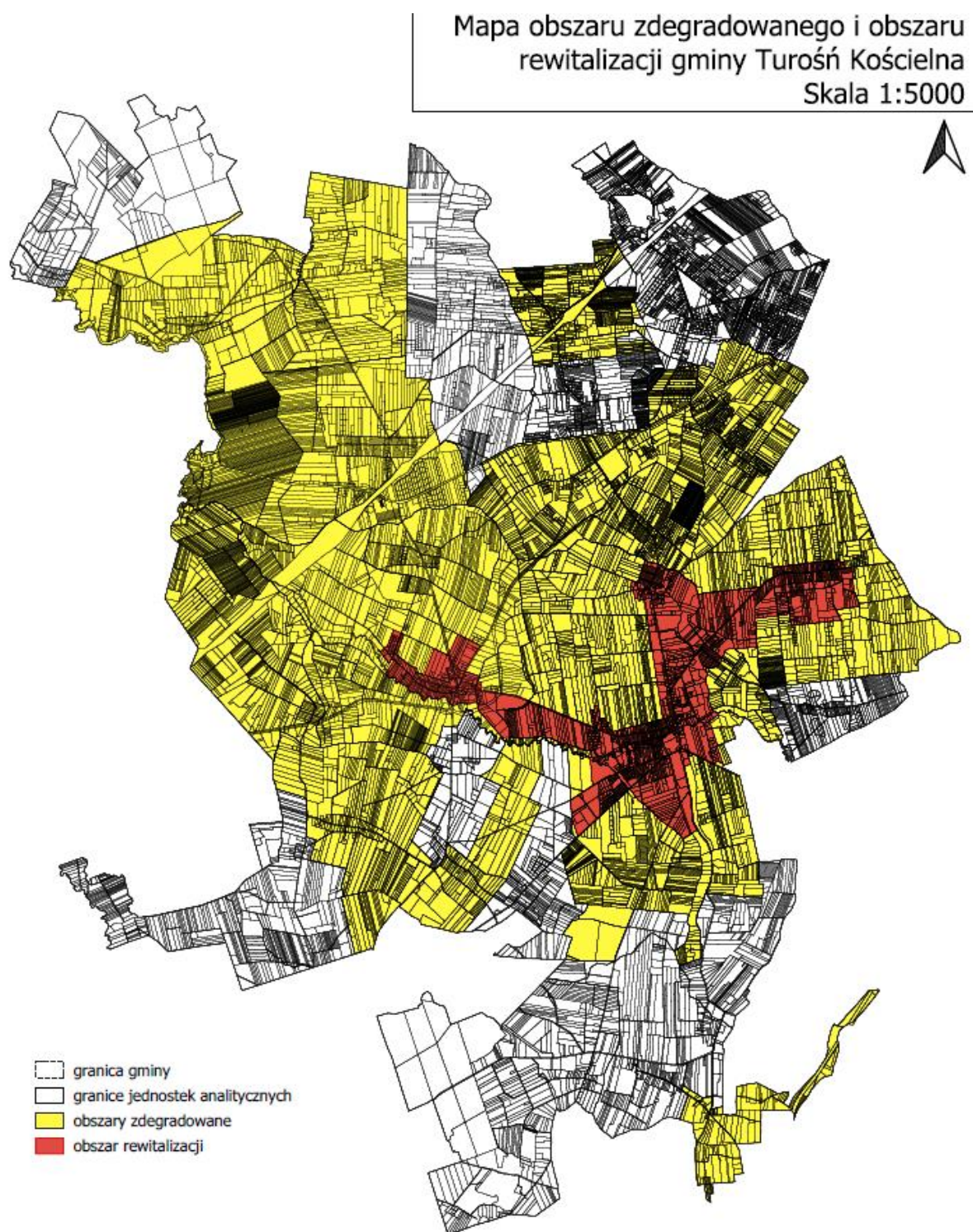
Reasumując, ostatecznie wyznaczony obszar rewitalizacji obejmuje swym zasięgiem pięć jednostek analitycznych: Turośń Kościelna, Turośń Dolna, Iwanówka, Juraszki oraz Pomigacze, w ramach których jednostka Turośń Kościelna pełni funkcję jednostki centralnej powiązanej funkcjonalno - przestrzennie z pozostałymi. Obszar rewitalizacji jest zwarty przestrzennie, obejmuje głównie tereny zamieszkane jednostek (sołectw). Pod względem ilości mieszkańców wyznaczony obszar rewitalizacji osiąga wartości maksymalne jakie dopuszcza ustawa o rewitalizacji.

Warto zaznaczyć, że wyznaczony obszar rewitalizacji lokuje się w centralnej części gminy, tym samym działania rewitalizacyjne realizowane w jego granicach będą silnie oddziaływały także na pozostałe jednostki zdegradowane charakteryzujące się zidentyfikowanymi kryzysami społecznymi.

Zgodnie z powyższym Obszar Rewitalizacji w gminie Turośń Kościelna obejmuje **powierzchnię 8,684 km², co stanowi 6,20% powierzchni gminy** oraz jest **zamieszkały przez 1787 mieszkańców co stanowi 26,67% ludności gminy Turośń Kościelna**.

Poniższy rysunek przedstawia poglądowo mapę obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji wyznaczonego w gminie Turośń Kościelna. Mapa obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji gminy Turośń Kościelna w skali 1:5000 (podkład: mapa zasadnicza) jest załącznikiem do diagnozy i uchwały delimitacyjnej.

Rysunek 9. Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji gminy Turośń Kościelna

Źródło: opracowanie własne

3. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji

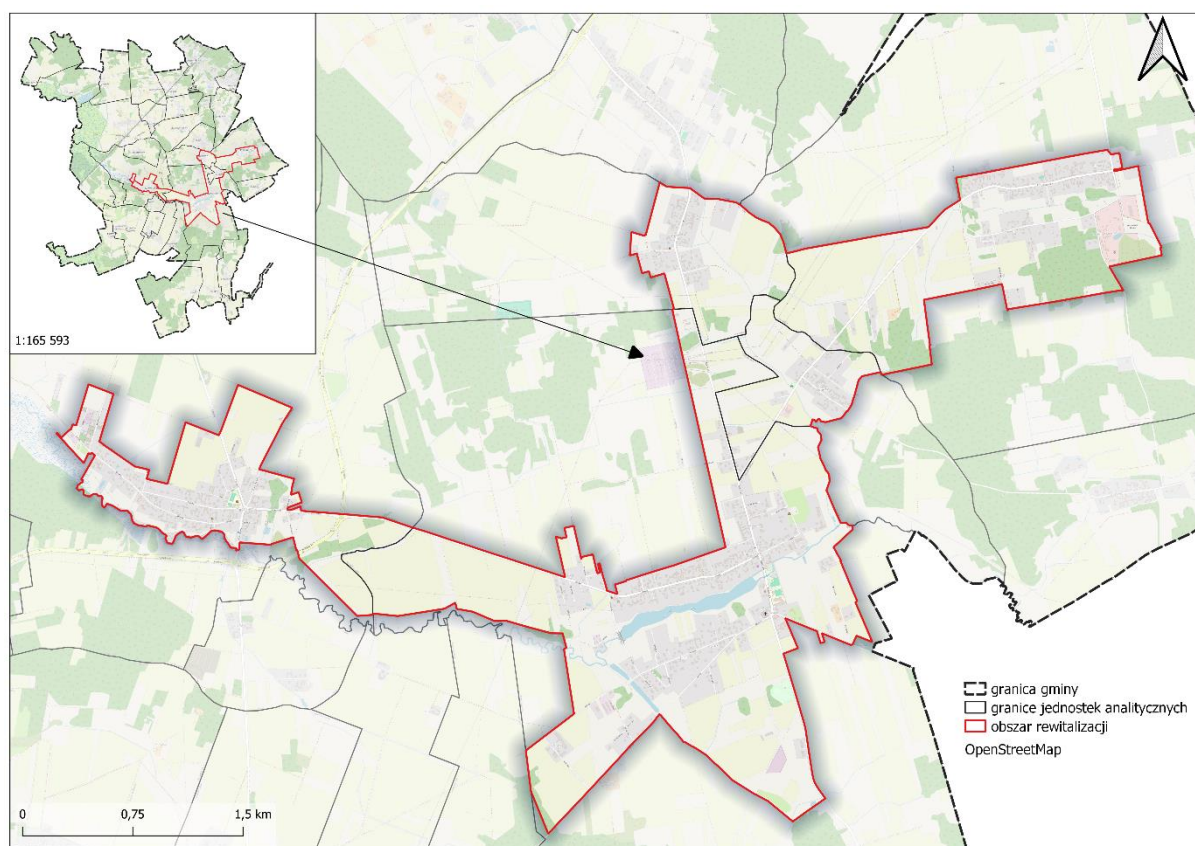
Diagnoza pogłębiona obszaru rewitalizacji opracowana została z uwzględnieniem pięciu sfer diagnostycznych: sfery społecznej oraz sfer pozaspołecznych tj. gospodarczej, środowiskowej, technicznej i przestrzenno – funkcjonalnej. Przeprowadzona analiza uwidacznia także występujące względem zdiagnozowanych problemów i potrzeb wzajemne zależności oraz powiązania społeczne, środowiskowe i gospodarcze. Diagnoza zwieńczona została podsumowaniem uwzględniającym kluczowe problemy, potrzeby i potencjały rozwojowe wyznaczonego w Gminie Turośń Kościelna obszaru rewitalizacji.

Informacje ujęte w niniejszym rozdziale obejmują zarówno analizę danych ilościowych, jak i kontekstowe informacje jakościowe będące efektem wykorzystanych w trakcie prac nad dokumentem form partycypacji społecznej i badań społecznych.

W diagnozie wykorzystano dane statystyczne pochodzące m.in. z Urzędu Gminy Turośń Kościelna i jego jednostek organizacyjnych, tj. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej, szkół podstawowych, a także Powiatowego Urzędu Pracy w Białymstoku, Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku oraz z dostępnych statystyk publicznych. Przytoczone dane przedstawiają stan za rok kalendarzowy 2023 – tj. według stanu na 31.12.2023. W szczególnych przypadkach, gdy specyfika wskaźnika wymuszała odwołanie się do danych z innego czasookresu, wskaźniki przyjmują wartości dla innych przedziałów czasowych.

Pośród form partycypacji społecznej i badań społecznych, z których skorzystano w ramach prac nad GPR, w tym diagnozą pogłębioną znalazły się: badania PAPI/CAWI z mieszkańcami gminy (N=203), indywidualne wywiady pogłębione z ekspertami lokalnymi (N=10), warsztaty partycypacyjnego opracowania koncepcji zmian w podobszarze rewitalizacji, dwa punkty konsultacyjne, spotkania otwarte z mieszkańcami, dwa warsztaty z urzędnikami i przedstawicielami lokalnych instytucji oraz spacer badawczy umożliwiający opracowanie dokumentacji fotograficznej obszaru rewitalizacji. W ramach diagnozy wykorzystano opinie zgłaszane przez mieszkańców, ekspertów lokalnych, przedstawicieli instytucji, podmiotów gospodarczych, organizacji społecznych czy grup nieformalnych, którzy uczestniczyli w powyższych formach partycypacji społecznej i badań. Każdorazowo opinia taka została odpowiednio oznaczona w tekście w formie cudzysłowu.

Rysunek 10. Mapa obszaru rewitalizacji w gminie Turośń Kościelna

Źródło: opracowanie własne na podstawie OpenStreetMap

Obszar Rewitalizacji w gminie Turośń Kościelna zajmuje powierzchnię 8,684 km², co stanowi 6,20% powierzchni gminy oraz jest zamieszkały przez 1787 mieszkańców, co stanowi 26,67% ludności gminy Turośń Kościelna. Wyznaczony obszar rewitalizacji obejmuje swym zasięgiem pięć jednostek analitycznych: Turośń Kościelna, Turośń Dolna, Iwanówka, Juraszki oraz Pomigacze, w ramach których jednostka Turośń Kościelna pełni funkcję jednostki centralnej powiązanej funkcjonalno - przestrzennie z pozostałymi. Rewitalizacją objęto głównie tereny zabudowane/zamieszkałe, dlatego diagnoza pogłębiona przedstawiona została na podstawie danych odnoszących się do sołectw w całości.

Sfera społeczna

Analizując sytuację demograficzną można zauważyć, że obszar rewitalizacji podlega silnym trendom suburbanizacyjnym, co może stanowić duże wyzwanie w zakresie polityki społecznej i przestrzennej w tych miejscowościach. W latach 2018 – 2023 nastąpił przyrost liczby mieszkańców o 8,64% na obszarze rewitalizacji, przy średniej dla całej gminy na poziomie 8,20%. Z sołectw wchodzących w skład obszaru rewitalizacji jedynie Iwanówka w 2023 roku cechowała się ubytkiem liczby mieszkańców porównując do 2018 roku.

Na przyrost liczby mieszkańców mają wpływ dwa wskaźniki tj. saldo ruchu naturalnego (różnica pomiędzy liczbą urodzeń a liczbą zgonów na 100 mieszkańców) oraz saldo migracji (różnica pomiędzy liczbą zameldowań a wymeldowań na 100 mieszkańców). W 2023 roku obszar rewitalizacji odznaczał się wysokim dodatnim saldem migracji (56,14), wyższym niż średnio dla gminy (49,25). Natomiast wartość salda ruchu naturalnego była na minusie (-0,56). Największym ubytkiem naturalnym cechowało się sołectwo Turośń Dolna (-20,65 na 1000 mieszkańców), a największy przyrost naturalny w 2023 roku odnotowano w sołectwie Juraszki (9,26 na 1000 mieszkańców). Odsetek osób powyżej 60 r.ż. kształtuje się w obszarze na podobnym poziomie jak w gminie i wynosi 20,34%. Zdaniem lokalnych ekspertów nowi mieszkańcy to przede wszystkim osoby młode, rodziny z małymi dziećmi, ale także w niewielkim procencie osoby w wieku emerytalnym, które tu powracają lub osiedlają się po zakończeniu aktywności zawodowej (ale nie społecznej). *„Sprowadza się bardzo dużo ludzi niezwiązanych z tym miejscem, przyciąga ich bliskość do Białegostoku i dobre skomunikowanie, świeże powietrze, widoki”*. Istotnym wyzwaniem związanym ze wzmożonym ruchem osiedleńczym może być niedostosowanie infrastruktury społecznej (tj. opieka nad dziećmi do lat 3, przedszkola, szkoły, służba zdrowia, przestrzeń do sportu i rekreacji czy kultury itp.) w stosunku do faktycznych i rosnących potrzeb mieszkańców. Nowi mieszkańcy, często młodszy, lepiej sytuowani, przyzwyczajeni do miejskich standardów, mają inne oczekiwania wobec instytucji publicznych, szkół czy działań integracyjnych. Potwierdzają to wypowiedzi lokalnych ekspertów, którzy zauważają, że *„w grupie nowo przybywających mieszkańców pojawiają się także osoby o postawach roszczeniowych, oczekujące że na terenie gminy zapewniony zostanie dostęp do szerokiego wachlarza zajęć, oferty i usług jak w Białymstoku”*. W odczuciu mieszkańców pojawiają się także trudności integracyjne. Nowi mieszkańcy nie zawsze angażują się w życie społeczne lub są postrzegani jako osoby o odmiennych oczekiwaniach i stylach życia. Podczas spotkań konsultacyjnych w ramach prac nad GPR mieszkańcy wskazywali, że w niektórych miejscowościach wchodzących w obszar rewitalizacji pojawiają się trudności w budowaniu wspólnotowości, szczególnie tam, gdzie lokalna społeczność ma silne zakorzenienie tradycji i większą liczbę starszych mieszkańców. *„Mamy do czynienia z osobami od tzw. „dziada pradziada”, które uważają, że to jest nasze, tak zawsze tu było i nie chcą zmian, ale też jest duża społeczność napływowa i chcą zrobić coś po swojemu”*. Mieszkańcy sygnalizowali także potrzebę podejmowania działań integrujących „starych” i „nowych” mieszkańców, zapewnienie większej oferty integracyjnej i animacyjnej, zwłaszcza w oparciu o istniejącą infrastrukturę w miejscowościach obszaru rewitalizacji tj. przy świetlicach wiejskich, boiskach, przestrzeniach publicznych, przy organizowanych wydarzeniach np. festynach.

Ważnym aspektem w kontekście analizy sytuacji społecznej na obszarze rewitalizacji jest liczba osób korzystających z pomocy społecznej oraz przyczyny przyznawania tej pomocy. Wskaźniki te mogą obrazować kluczowe problemy, jakie pojawiają się na obszarze rewitalizacji. Według danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w 2023 roku w obszarze rewitalizacji 3,00% mieszkańców korzystało z pomocy społecznej przy średniej dla gminy 3,28%. Pomimo niższego poziomu korzystania z pomocy społecznej przez mieszkańców zamieszkujących obszar rewitalizacji zauważalne jest, że problemami społecznymi dotknięte są szczególne grupy

mieszkańców tj. liczną grupę klientów GOPS stanowią osoby powyżej 60 roku życia – 27,78% przy średniej dla gminy na poziomie 16,82%. Najwięcej osób korzysta z pomocy społecznej ze względu na problem ubóstwa tj. ponad połowa wszystkich klientów GOPS (61,11%). Wśród pozostałych powodów przyznawania pomocy społecznej w obszarze rewitalizacji znalazły się bezrobocie (16,67%), długotrwała lub ciężka choroba (9,26%), niepełnosprawność (7,41%) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (7,41%). Zdaniem ekspertów obserwowana jest zmiana profilu osób korzystających z pomocy społecznej. Zmniejszyła się liczba osób bezrobotnych, a coraz więcej jest osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, samotnych oraz z problemami emocjonalnymi i psychicznymi. *„Zmienia się oblicze osób korzystających z pomocy społecznej. Nie korzystają już osoby bezrobotne, które zasiłkiem podreperowały sobie budżet domowy. Teraz trafiają osoby z różnymi problemami – samotnością, z sytuacjami kryzysowymi, niepełnosprawnością”*.

Pomimo napływu nowych, młodszych mieszkańców na obszar rewitalizacji nie jest on wolny od zjawiska związanego ze starzeniem społeczeństwa. W populacji mieszkańców obszaru stanowią oni ponad 20% osób i zgodnie z przytoczonymi powyżej danymi są także istotną grupą osób korzystających z pomocy społecznej (prawie 1/3). Zdaniem ekspertów wynika to z faktu, iż w coraz większym stopniu dorośli dzieci nie są w stanie (bądź nie chcą) opiekować się rodzicami, mogą/wolą dopłacić za usługę, ale nie mają czasu, aby świadczyć pomoc i opiekę swoim rodzicom. Na obszarze rewitalizacji zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, usługi asystenckie istotnie wzrasta, szczególnie wśród osób starszych, samotnych i z niepełnosprawnościami. Coraz więcej osób spełnia kryteria i zgłasza potrzebę opieki – zarówno w formie codziennego wsparcia, jak i usług specjalistycznych. *„Na początku, kiedy zaczynaliśmy rozwijać usługi opiekuńcze było 3-5 osób chętnych i maksymalnie 10h usług na miesiąc, od 2019 r. uruchomiliśmy także asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej (AOON). Teraz mamy już 19 osób, kolejka rezerwowa na kolejne 6-7 osób i 40h na miesiąc”*. W odniesieniu do osób starszych, niesamodzielnych czy z niepełnosprawnościami wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu główne kierunki oczekiwanych działań powinny obejmować:

- dalszy rozwoju usług opiekuńczych oraz systemu opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, w tym nowych form wsparcia, jak np. upowszechnianie i rozwój lokalnych usług sąsiedzkich dla seniorów czy rozwoju koszyka bezpłatnych usług;
- w Turośni Kościelnej funkcjonuje Klub Seniora, w którym aktywnie działa 30 seniorów. Jednak jego formuła wymaga rozszerzenia w kierunku centrum senioralnego z usługami rehabilitacyjnymi – potrzebne są usługi rehabilitacyjne, warsztaty, większa liczba zajęć ruchowych (taniec, spacer – nordic walking), animacyjnych a także zapewnienia sieci wsparcia bliżej miejsca zamieszkania seniorów (filie w sołectwach);
- w odniesieniu do rosnącej na obszarze rewitalizacji i w gminie liczby osób z orzeczeniami istnieje zapotrzebowanie na odpowiednie formy wsparcia instytucjonalnego m.in. miejsca świadczące specjalistyczną pomoc np. zajęcia terapeutyczne, rehabilitację domową. Część tego typu usług dostępnych jest w pobliskich większych ośrodkach (Łapy, Białystok).

- z uwagi na słabo rozwinięte połączenia komunikacyjne między poszczególnymi wsiami istnieje potrzeba rozwoju usług typu „door to door” (np. małe busy, bezpłatne przejazdy w określone dni dla seniorów). Zdaniem ekspertów lokalnych bez rozwiązań transportowych trudno zapewnić rzeczywistą dostępność usług dla tej grupy społecznej, zwłaszcza w rozproszonej strukturze gminy.

W 2023 roku w obszarze rewitalizacji mieszkało 55 osób bezrobotnych tj. 3,06% mieszkańców, przewyższając średnią dla całej gminy – 2,43%. Co ciekawe bezrobocie częściej dotyczy mężczyzn (52,73%) niż kobiet (47,27%), a udział osób z niskim wykształceniem w ogóle bezrobotnych jest na poziomie 21,82. Podczas rozmów eksperci nie wskazywali bezrobocia jako ważnego problemu społecznego występującego na obszarze rewitalizacji. Położenie blisko Białegostoku powoduje, że mieszkańcy mają dobry dostęp do atrakcyjniejszego rynku pracy, a w statystykach PUP pozostają w głównej mierze osoby długotrwale bezrobotne, które mają obniżoną motywację do podjęcia pracy. Skala tego zjawiska nie jest jednak duża i utrzymuje się na stabilnym poziomie w ostatnich latach.

Ważnym aspektem z punktu widzenia sytuacji społecznej jest bezpieczeństwo mieszkańców. W obszarze rewitalizacji w 2023 roku wskaźnik przestępczości (tj. liczba popełnionych przestępstw i wykroczeń w przeliczeniu na 100 mieszkańców) przyjął wartość 1,06 i był niższy niż średnio dla całej gminy 1,87. Należy również zauważyć, że na przestrzeni ostatnich 5 lat (2018 – 2023) sytuacja uległa polepszeniu, tzn. w 2018 roku odnotowano 56 przestępstw i/lub wykroczeń, natomiast w 2023 roku – 19. Podczas rozmów mieszkańcy potwierdzali, że obszar rewitalizacji ma wysokie oceny pod kątem bezpieczeństwa w odczuciu indywidualnym (osobistym). Natomiast zastrzeżenia pojawiały się głównie w kontekście bezpieczeństwa publicznego, ze szczególnym uwzględnieniem niechronionych uczestników ruchu drogowego (pieszych i rowerzystów). Problemy te – zdaniem mieszkańców - mają wymiar przede wszystkim infrastrukturalny. Na obszarze rewitalizacji brakuje chodników, bezpiecznych przejść, ścieżek rowerowych, oświetlenia ulic. *„Szczególnie niebezpieczne są odcinki dróg, którymi dzieci docierają do szkoły na rowerach czy hulajnogach”.*

Kolejną istotną kwestią, której należy się przyjrzeć analizując kontekst społeczny w Turośni Kościelnej jest edukacja i kapitał ludzki. Na obszarze rewitalizacji funkcjonują dwie szkoły podstawowe – w Turośni Kościelnej działająca jako Zespół Szkół (ok. 400 dzieci, w tym 147 dzieci w przedszkolu) oraz w Szkola Podstawowa w Turośni Dolnej (65 dzieci z oddziałem przedszkolnym). W 2023 roku średni wynik uczniów z egzaminu ośmioklasisty (średnio z egzaminu z języka polskiego, matematyki oraz języka angielskiego) w obszarze rewitalizacji był niższy (47,79%) niż średnio dla gminy (50,64%). W obszarze rewitalizacji odsetek dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych wyniósł 15,38 przy średniej dla gminy na poziomie 16,09. Zdaniem ekspertów coraz większa liczba uczniów posiada opinie lub orzeczenia o specjalnych potrzebach edukacyjnych (SPE), zwłaszcza ze spektrum autyzmu, afazją, zaburzeniami emocjonalnymi. To generuje potrzebę zapewnienia dodatkowych specjalistów, pomocy dydaktycznych, dostosowania na terenie szkół odpowiednich sal do specjalistycznych zajęć wyrównawczych i wspomagających (np. zajęcia z SI, trening

umiejętności społecznych TUS i in.), efektywnego wdrażania idei edukacji włączającej. *„Mamy bardzo dużo dzieci z opiniami – 70 opinii na około 400 uczniów, plus orzeczenia”*. W ostatnich latach szkoły na obszarze rewitalizacji (szczególnie SP w Turośni Kościelnej) inwestują w dostosowanie infrastruktury i zasobów szkoły do potrzeb tej grupy uczniów – sale SI, podnoszenie kompetencji kadr, specjalne zajęcia wspomagające itp. W opinii ekspertów lokalnych na obszarze rewitalizacji zauważalny jest znaczny wzrost trudności emocjonalnych wśród dzieci, wycofania z relacji społecznych. Stają się mało odporni psychicznie, nie potrafią zmierzyć się z trudną sytuacją czy większym stresem. Powodem tego jest jeszcze efekt pandemii, zamknięcie dzieci w domach, zerwanie relacji rówieśniczych, większe uzależnienie od świata cyfrowego, wirtualnego, ale także niewystarczająca atencja i uważność na dziecko ze strony rodziców. *„Problemy narastają u dzieci i rozwojowe i emocjonalne. Dzieciaki są bardziej wycofane. Obserwujemy dużo problemów emocjonalnych wśród dzieci, co też wiąże się z tymi nieszczęsnymi telefonami, więcej czasu spędzają w świecie wirtualnym niż pomiędzy sobą”*. To z kolei przekłada się także na niską aktywność fizyczną dzieci i młodzieży – uczniowie niechętnie uczestniczą w zajęciach wychowania fizycznego, wolą spędzać czas przed ekranem. Problem ten wiąże się z postępującą cyfryzacją oraz – zdaniem ekspertów i mieszkańców - brakiem atrakcyjnych warunków do aktywności na obszarze rewitalizacji. *„To są dzieci smartfonowe, siedzą w telefonach, dzieci niechętnie chodzą na lekcje WF.”* Według mieszkańców i ekspertów lokalnych wsparcie w ramach działań rewitalizacyjnych powinno być kierowane do dzieci w wieku szkolnym, młodzieży, którym brakuje głównie zajęć w czasie wolnym, poza szkołą i miejsc do spędzania wolnego czasu (przestrzeni rekreacyjnej, sportowej, wielofunkcyjnej). W małych szkołach trudno jest zorganizować dodatkowe zajęcia (np. taneczne, plastyczne), ponieważ brakuje liczby chętnych dzieci do utworzenia pełnej grupy. Tymczasem rodzice oczekują różnorodnej oferty, szczególnie dla klas I–III. Dlatego rozwój zajęć dodatkowych powinien być także realizowany w oparciu o świetlice wiejskie zlokalizowane w kilku miejscowościach na terenie obszaru rewitalizacji – bliżej miejsca zamieszkania i nie powodując konieczności dojazdu na zajęcia do innej miejscowości, głównie Turośni Kościelnej z uwagi na lokalizację i ofertę Gminnego Ośrodka Kultury.

Niewątpliwym potencjałem rozwojowym, także w kontekście społecznym jest wysoka aktywność społeczna. W wyborach parlamentarnych w 2023 roku w obszarze rewitalizacji frekwencja wyborcza wahała się między 71,19 a 80,74% przy średniej dla gminy 78,38%. Najwyższą frekwencją odznaczają się sołectwa Iwanówka oraz Turośń Kościelna, natomiast najniższą – Juraszki i Pomigacze. Mimo to frekwencja jest na dosyć wysokim poziomie. Wysoka jest także liczba działających organizacji pozarządowych – 15, co stanowi ponad połowę wszystkich organizacji w gminie, a w przeliczeniu na 100 mieszkańców daje wskaźnik na poziomie 8,34, przy średniej gminy 3,73. Siedziby większości organizacji znajdują się na terenie miejscowości Turośń Kościelna (13 z 15 działających organizacji) oraz po jednej w sołectwach Iwanówka oraz Turośń Dolna. Należą do nich m.in.: Stowarzyszenie Gmin Górnej Narwi, Klub Senior +, KS Turośnianka, UKS Tur, Stowarzyszenie NAREW, KGW Zdołne Babki, OSP w Turośni Dolnej, Turośni Kościelnej i Iwanówce, Fundacja Legion Wschodni. Stanowią one duży potencjał dla działań społecznych, aktywizowania mieszkańców oraz integracji społecznej różnych grup mieszkańców (dzieci,

dorośli, seniorzy, kobiety, nowi mieszkańcy itp.). W obszarze rewitalizacji widoczna jest jednak nierównomierność aktywności między miejscowościami. Niektóre sołectwa są bardzo aktywne, podczas gdy inne borykają się z brakiem liderów i małym zaangażowaniem mieszkańców. Wyraźnie zmniejszyła się chęć do angażowania się po pandemii *„Pandemia COVID-19 miała wyraźny wpływ na wycofanie się mieszkańców z życia wspólnotowego. Trudno było odbudować dawne więzi i zwyczaje społeczne”*. Niemniej jednak na obszarze rewitalizacji istnieje duży potencjał do aktywności i rozwoju działań wspólnych. Jego podstawą są:

- lokalni liderzy i aktywne osoby - *„Tam, gdzie są aktywni sołtysi, opiekunki świetlic, KGW, OSP czy rady parafialne – tam pojawiają się inicjatywy i większe zaangażowanie”*;
- wydarzenia z potencjałem integracyjnym - festyny, pikniki czy wydarzenia szkolne mają duży potencjał integracyjny, zwłaszcza jeśli są zakorzenione w lokalnej tradycji. *„W szkole odbywają się festyny rodzinne z okazji dnia dziecka, święta rodziny [...]. Szkolne wydarzenia, na które zapraszamy rodziców, dziadków.*
- dostępna infrastruktura typu świetlice wraz z otoczeniem, boiska, urządzony teren rekreacyjno-sportowy (teren przy szkole podstawowej w Turośni Dolnej, stadion w Turośni Kościelnej). W miejscowościach, które dysponują świetlicą (np. Pomigacze, Iwanówka, Turośń Dolna), boiskiem (Turośń Kościelna) czy zapleczem OSP – istnieje zaplecze dla działań lokalnych. Problemem zgłaszanym przez mieszkańców jest jednak niewystarczające ich wykorzystywanie, brak stałej oferty zajęć czy animatorów życia społecznego. *„Świetlica i teren wokół – bo mamy gdzie się spotkać, tylko żeby lepiej to wykorzystać.”*

Wśród potrzeb w zakresie rozwoju oferty kulturalnej, czasu wolnego większość uczestników działań partycypacyjnych towarzyszących pracom nad Programem podnosiło konieczność zadbania o młodzież, która nie jest chętna do uczestniczenia w zorganizowanych formach aktywności. *„Młodzież z kolei nie ma swojej przestrzeni – zgłaszała chęć dostępu do świetlic, ale bez powodzenia”*. Na obszarze rewitalizacji brakuje miejsc dedykowanych młodzieży, gdzie mogą w każdej chwili przyjść, spędzić czas na własnych zasadach, pobyc w swoim towarzystwie. Ponadto mieszkańcy obszaru rewitalizacji oczekują zwiększenia oferty zajęć dla dzieci i młodzieży, szczególnie w weekendy i popołudniami, uruchomienie różnorodnych zajęć cyklicznych/stałych (minimum raz na tydzień) a także aktywności dla różnych grup wiekowych (dzieci małe, dzieci szkolne do 12 roku życia, młodzież, ale także osoby dorosłe).

Tabela 7. Podsumowanie sfery społecznej

Lp.	Wskaźnik	Wartość dla Obszaru Rewitalizacji	Wartość średnia dla gminy
1.	Zmiana liczby ludności w latach 2018-2023 [%]	8,64	8,20
2.	Saldo ruchu naturalnego na 1000 mieszkańców w 2023 r	-0,56	-1,79
3.	Saldo migracji na 1000 mieszkańców w 2023 roku	56,14	49,25
4.	Odsetek osób powyżej 60 r.ż. w 2023 r. [%]	20,34	20,33
5.	Odsetek osób bezrobotnych w 2023 r. [%]	3,06	2,43

6.	Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. [%]	3,00	3,28
7.	Udział osób powyżej 60 r.ż. w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. [%]	27,78	16,82
8.	Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu ubóstwa w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. [%]	61,11	64,09
9.	Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. [%]	7,41	8,64
10.	Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. [%]	7,41	9,55
11.	Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. [%]	9,26	7,27
12.	Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu bezrobocia w ogóle osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 r. [%]	16,67	15,00
13.	Odsetek osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców w 2023 r. [%]	3,06	2,43
14.	Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych w 2023 r. [%]	65,45	54,60
15.	Liczba popełnionych wykroczeń, przestępstw na 100 mieszkańców w 2023 r.	1,06	1,87
16.	Liczba interwencji służb porządku publicznego na 100 mieszkańców w 2023 r.	6,95	8,25
17.	Zmiana liczby popełnionych wykroczeń, przestępstw w latach 2018-2023	-66,07	26,26
18.	Liczba kradzieży, naruszeń nietykalności osobistej na 100 mieszkańców w 2023 r.	0,61	0,48
19.	Średni wynik egzaminu ósmoklasisty (język polski, matematyka i język angielski) – rok szkolny 2022/2023 [%]	47,47	50,64
20.	Odsetek dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych w roku szkolnym 2022/2023 r. [%]	15,38	16,09
21.	Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców	8,34	3,73

Źródło: opracowanie własne

Sfera gospodarcza

Istotnym aspektem w rozwoju obszaru rewitalizacji jest kondycja lokalnej gospodarki oraz przedsiębiorczość mieszkańców. Niedostatki w tej sferze mogą mieć znaczący wpływ na sytuację socjo-ekonomiczną mieszkańców.

W 2023 roku w obszarze rewitalizacji aktywnie działało 91 podmiotów gospodarczych (25,78% wszystkich podmiotów gospodarczych działających na terenie całej gminy), a wskaźnik przedsiębiorczości (tj. liczba aktywnych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 100 mieszkańców) przyjął wartość 5,06 przy średniej dla gminy 5,27. W porównaniu do roku 2018 dynamika przyrostu nowych podmiotów gospodarczych była zdecydowanie niższa niż średnio w gminie i wyniosła 11,58% przy średniej dla całej gminy 32,27%. Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w granicach obszaru rewitalizacji w 2023 roku wyniosła 0,39 w przeliczeniu na 100 mieszkańców i była na tym samym poziomie co wartość dla gminy. To samo dotyczy liczby wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 100 mieszkańców – wartość dla obszaru rewitalizacji jest taka sama jak wartość dla gminy i wynosi 0,22.

W kontekście gospodarczym sytuacja na obszarze rewitalizacji oceniana jest jako stosunkowo stabilna, lecz mało zróżnicowana. W gminie funkcjonują zakłady (firmy budowlane, zakład mięsny, paszowe, tartaki). Rolnictwo w opinii mieszkańców nie stanowi już głównego źródła utrzymania – tylko nieliczne osoby zajmują się działalnością rolniczą na większą skalę, a niektórzy zatrudniają sezonowo. *„Rolników mamy jednego [...]. Są rolnicy, którzy dorywczo zatrudniają na prace sezonowe”*.

Podstawowym problemem wskazywanym przez mieszkańców jest deficyt lokalnych usług handlowych i gastronomicznych. Z uwagi na charakter wiejski gminy i obszaru rewitalizacji, rozpiętość w strukturze gminy, brak typowego rynku, ale także i bliskość Białegostoku występuje tu – zdaniem mieszkańców - niedostateczna dostępność podstawowych usług tj. sklepu, punktu usługowych (np. kwiaciarnia) czy nawet apteki. Dotyczy to zwłaszcza mniejszych sołectw (Iwanówka, Pomigacze, Juraszki), gdzie mieszkańcy na zakupy muszą jeździć do Turośni Kościelnej, Łap lub Białegostoku. W opinii mieszkańców przede wszystkim brakuje także punktu gastronomicznego, gdzie można by zjeść obiad, napić się kawy. Są to konkretne braki w infrastrukturze usługowej codziennego użytku, których zaspokojenie mogłoby poprawić jakość życia. *„Brakuje gastronomii, drobnych usług, miejsc spotkań [...], żeby była u nas jakaś kawiarenka w gminie, kebab, gdzie wyjść i napić się kawki, zjeść ciasto”*. Zdaniem mieszkańców i ekspertów lokalnych wytworzenie impulsu do pojawienia się tego typu usług może spowodować stworzenie realnego miejsca koncentracji ludzi, a więc jednocześnie popytu na usługi. Pod tym względem niewykorzystany jest potencjał zalewu w Turośni Kościelnej, który może stać się centrum aktywności mieszkańców pod warunkiem, że zostanie zagospodarowany jako przestrzeń przyjazna, funkcjonalna i atrakcyjna przez cały sezon (np. ścieżki, place zabaw, miejsca rekreacji). Taka przestrzeń generuje ruch pieszy, rodzinny i młodzieżowy – czyli realny popyt na punkty gastronomiczne, kawiarniane, drobne usługi.

Sfera środowiskowa

Na podstawie danych Głównego Inspektora Ochrony Środowiska (GIOŚ) za 2023 rok w obszarze rewitalizacji wartość średniego rocznego stężenia pyłu PM_{2,5} (11,40 µg/m³) była na nieco wyższa porównując do poziomu średniej gminy (11,04 µg/m³), z kolei wartość średniego rocznego stężenia B(a)P (0,32 µg/m³) była nieznacznie niższa niż średnio w gminie (0,35 µg/m³).

Przez obszar rewitalizacji biegnie rzeka Turośnianka, jednak nie występują tu obszary szczególnego zagrożenia powodzią. Natomiast w granicach obszaru rewitalizacji występują obszary zagrożone powodzią od wód gruntowych (podtopienia) – zachodnia część obszaru rewitalizacji, sołectwo Turośń Dolna.

Na terenie gminy występują gleby bardzo podatne na susze. Według Planu Przeciwdziałania Skutkom Suszy na obszarze rewitalizacji w większości zidentyfikowano ekstremalne zagrożenie występowania suszy rolniczej (klasa IV).

W obszarze rewitalizacji gminy Turośń Kościelna występuje jeden pomnik przyrody - ok. 200 m od drogi Turośń Kościelna - Pomigacze przy dawnej alei biegnącej po wschodniej stronie miejscowości Turośń Kościelna i jest to Lipa drobnolistna (ustanowiona rozporządzeniem Nr 3/94 Wojewody Białostockiego z dn. 17.11.1994 r. w sprawie uznania niektórych tworów przyrody za pomniki przyrody i objęcia ich ochroną). Dodatkowo w zachodniej części obszaru rewitalizacji (sołectwo Turośń Dolna) występują obszary chronione takie jak: obszar Natura 2000 – obszar specjalnej ochrony ptaków Bagienna Dolina Narwi (PLB200001) oraz otulina Narwiańskiego Parku Narodowego.

Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Wyznaczony obszar rewitalizacji obejmuje pięć sołectw z czego miejscowość Turośń Kościelna pełni funkcję centrum administracyjnego i społecznego gminy Turośń Kościelna. Znajdują się tutaj najważniejsze instytucje publiczne w gminie w tym: Urząd Gminy Turośń Kościelna, Ośrodek Zdrowia, Gminny Ośrodek Kultury z Biblioteką, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Zespół Szkół (Szkoła Podstawowa i Przedszkole Samorządowe), czy Muzeum Fotografii. W pozostałych miejscowościach obszaru rewitalizacji funkcjonują świetlice wiejskie (Iwanówka, Pomigacze, Turośń Dolna), szkoła podstawowa w Turośni Dolnej i in. Tym samym Turośń Kościelna ma silne oddziaływanie funkcjonalne na pozostałe miejscowości.

Istotnym problemem natury przestrzenno-funkcjonalnej jest niedostateczna dostępność obiektów użyteczności publicznej do osób ze specjalnymi potrzebami. Przy żadnym z budynków nie ma wyznaczonych miejsc parkingowych dla osób z niepełnosprawnościami, a tylko jedna trzecia budynków użyteczności publicznej posiada wejście dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Może to skutecznie uniemożliwiać funkcjonowanie w społeczeństwie i korzystanie z podstawowych usług publicznych dla tej grupy.

W aspekcie dostępności do sieci sanitarnych (wodociągów i kanalizacji) obszar rewitalizacji wypada dobrze na tle gminy (dostęp do wodociągów ma 37,58% budynków, a do sieci kanalizacyjnej 31,50%, wartości dla gminy 35,97% oraz 15,76% odpowiednio). Z drugiej strony charakteryzowały się one większą awaryjnością (4,28 awarii w roku w przeliczeniu na 100 mieszkańców) w porównaniu do średniej dla gminy (2,31 w przeliczeniu na 100 mieszkańców).

Podczas spotkań z mieszkańcami czy warsztatów z ekspertami lokalnymi główne problemy występujące na obszarze rewitalizacji w sferze przestrzenno-funkcjonalnej jakie były podnoszone dotyczyły przede wszystkim:

- poprawy funkcjonalności w centrum Turośni Kościelnej a także podniesienie wizerunku i estetyki tej ważnej dla mieszkańców części gminy. Gmina nie posiada typowego rynku czy placu. Taką rolę pełni przestrzeń w sąsiedztwie siedziby Urzędu Gminy, gdzie koncentrują się różne usługi i infrastruktura publiczna. Zlokalizowany tu jest Zespół Szkół w Turośni Kościelnej (szkoła podstawowa i przedszkole), boisko orlik z mini skateparkiem i placem zabaw, sklep spożywczy, kościół. Zdaniem mieszkańców należy zadbać o poprawę estetyki budynków użyteczność publicznej tj. budynek Urzędu Gminy, budynek, w którym mieści się ośrodek zdrowia, wprowadzić dodatkową zieleni przy budynkach i przy ciągach drogowych/piesznych oraz połączyć funkcjonalnie ciągi pieszne (chodniki) ze ścieżkami spacerowymi przy zalewie znajdującym się za budynkiem urzędu gminy. *„W centrum Turośni jest wszystko – szkoła, kościół, urząd, sklep – ale brakuje porządku i wyglądu z prawdziwego zdarzenia. Przydałoby się więcej zieleni, spójne chodniki i coś co połącz to wszystko z zalewem, żeby to miejsce w końcu wyglądało jak prawdziwe centrum”*;
- zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców istnieje potrzeba utworzenia w centrum gminy przestrzeni publicznej zagospodarowanej, pozwalającej na spotkania sąsiedzkie, spacer, rekreacje dla mieszkańców w różnym wieku, spełniającej także walor przestrzeni reprezentacyjnej – tzw. wizytówki Turośni Kościelnej - ze względu na centralne położenie terenu. Wskazano, że do stworzenia takich miejsc należy wykorzystać przestrzeń wokół zalewu w Turośni, który według mieszkańców ma ogromny potencjał do przekształcenia tego terenu w strefę rekreacyjno-wypoczynkową w harmonii z wodą i w otoczeniu przyrody;
- deficyt urządzonych miejsc zielonych, przestrzeni publicznych zachęcających do spędzania czasu na powietrzu, budowanie więzi sąsiedzkich, międzyludzkich, przebywania razem. Podczas spaceru badawczego wskazywano na teren zielony przy Dworku Myśliwskim (ze starodrzewem) pod kątem utworzenia parku ze ścieżkami, ławeczkami, oświetleniem, a także potrzebę utworzenia wzdłuż ul. Kasztanowej w kierunku urządzonej alei spacerowej czy skweru przy zbiegu ul. Wysokie i ul. Leśna w Turośni Kościelnej;
- konieczności dostosowania infrastruktury parkingowej w centrum Turośni Kościelnej. Z uwagi na lokalizację szkoły, urzędu i ośrodka zdrowia na tym terenie generowany jest duży ruch samochodowy mieszkańców, którzy w celu albo dowozu/odbioru dzieci, albo załatwienia spraw administracyjnych czy zdrowotnych potrzebują na ten czas pozostawić samochód. Obecna liczba dostępnych miejsc parkingowych w tym obszarze jest według mieszkańców niewystarczająca. Zdaniem mieszkańców wokół szkoły w Turośni Kościelnej

panuje chaos komunikacyjny – brakuje miejsc parkingowych, przejść dla pieszych, a dzieci są wysadzone w niebezpiecznych miejscach. *„Drogi, chodniki, parkingi przy szkole – rano kłopot, z każdej strony wypuszczają dziecko, miejsc do parkowania przy szkole za mało.”*

Na obszarze rewitalizacji występują obiekty i miejsca, które mają wysoki potencjał do wykorzystania w kierunku kreowania przestrzeni integrującej, aktywizującej i włączającej mieszkańców. Są nimi przede wszystkim:

- świetlice wiejskie zlokalizowane w Iwanówce, Turośni Dolnej i Pomigaczach (wraz z infrastrukturą w otoczeniu budynku świetlic tj. plac zabaw, siłownia zewnętrzna, boisko trawiaste, altany) oraz teren rekreacyjny w Juraszkach (plac zabaw, altana). Zgłaszane potrzeby dotyczyły modernizacji i rozbudowy strefy przy tych obiektach, uzupełnienie urządzeń zabawowych, uzupełnienie oświetlenia, poprawa nawierzchni boiska, wprowadzenie dodatkowych elementów małej architektury, wymiana zniszczonych urządzeń itp. Działania te mają podnieść komfort użytkowania oraz przyciągać mieszkańców do większego wykorzystywania tych lokali na potrzeby rozwoju własnych społeczności lokalnych;
- teren rekreacyjno – sportowy (boisko asfaltowe, siłownia zewnętrzna, teren trawiasty) przy szkole podstawowej w Turośni Dolnej. Szkoła nie posiada sali gimnastycznej, w związku z czym przy dobrej pogodzie w okresie jesiennym i wiosennym zajęcia z wychowania fizycznego odbywają się na tym boisku, a w zimie w budynku. Teren ten poza funkcją edukacyjną pełni także istotną funkcję integracyjną. Odbywają się tu festyny rodzinne np. z okazji dnia dziecka, święto rodziny, wydarzenia o charakterze narodowym np. biegi niepodległościowe, czy turnieje międzyszkolne. *„Boisko szkolne i teren szkolny po zajęciach jest ogólnodostępny – każdy kto ma ochotę może wejść i skorzystać z boiska, rodzice z małymi dziećmi na plac zabaw, siłownię. Korzystają różne osoby – w godzinach popołudniowych, po zajęciach szkolnych, w weekendy”*. Na terenie przynależnym do szkoły podstawowej obecnie powstaje budynek żłobka w miejscu obecnego boiska asfaltowego. Sytuacja ta powoduje, że konieczne jest zagospodarowanie tej przestrzeni na nowo, z uwzględnieniem budowy nowego boiska do gier zespołowych, ogrodzenie boiska, oświetlenie, uzupełnienie małej architektury;
- budynek Gminnego Ośrodka Kultury wraz z terenem przyległym w Turośni Kościelnej – zgłaszane potrzeby aranżacja terenu za budynkiem, wprowadzenie nowych funkcji np. plac zabaw, miejsce do spotkań sąsiedzkich, remont parkingu w tym wyznaczenie miejsca postojowego dla osób z niepełnosprawnościami.

Negatywnie ocenianym czynnikiem w sferze przestrzenno-funkcjonalnej jest słaba dostępność komunikacyjna obszaru rewitalizacji. Najtrudniejsza sytuacja dotyczy mieszkańców Juraszek i Pomigacz. Obecnie dostępny jest jeden autobus PKS Nowa (dwa kursy dziennie), bo linia 700 z Turośni Kościelnej omija Juraszki i Pomigacze. *„Jest to duży problem dla dzieci i młodzieży i starszych, którzy nie mogą już prowadzić samochodu. Mają duży problem, żeby dostać się do lekarza, pojechać na rehabilitację, czy zrobić zakupy”*. Ponadto obszar rewitalizacji jest mocno

niedoinwestowany w zakresie infrastruktury pieszej (brakuje chodników, niska jakość nawierzchni, część dróg bez nawierzchni utwardzonej), ciągów/ścieżek rowerowych oraz rozwiązań podnoszących bezpieczeństwo w pieszych czy rowerzystów (oświetlenia, chodniki).

Sfera techniczna

Analizując sferę techniczną obszaru rewitalizacji należy zwrócić uwagę na niewielką skalę rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności, ochrony środowiska i dostępności dla osób o szczególnych potrzebach. W sferze technicznej na obszarze rewitalizacji niekorzystnie kształtuje się wskaźnik udziału liczby pieców do wymiany z nieekologicznymi źródłami ciepła w ogólnej liczbie budynków z 2023 roku. W obszarze rewitalizacji wskaźnik ten przyjął wartość 11,28% przy średniej dla gminy 10,55%. Świadczy to o konieczności kontynuacji działań zmierzających do likwidacji przez mieszkańców nieekologicznych źródeł ciepła. Z drugiej strony na uwagę zasługuje fakt, że coraz częściej pojawiają się instalacje fotowoltaiczne, co może świadczyć o zwiększeniu się świadomości ekologicznej wśród mieszkańców. W 2023 roku liczba instalacji fotowoltaicznych w obszarze rewitalizacji w przeliczeniu na 100 budynków ogółem przyjęła wartość 1,52, jednak była to wartość niższa niż średnio w gminie (2,15).

W przestrzeni obszaru rewitalizacji znajdują się budynki o złym stanie technicznym, niewykorzystywane obecnie co także pogłębia ich degradację – dotyczy to przede wszystkim budynku dawnej strażnicy OSP w Turośni Kościelnej oraz budynku po dawnym młynie (własność prywatna), który także zlokalizowany jest w centrum Turośni Kościelnej. Podczas spotkań i warsztatów prowadzonych w ramach wypracowywania Programu mieszkańcy podnosi konieczność przeprowadzenia stosownych prac adaptacyjnych i przeznaczenia ich na cele społeczne, kulturalne czy usługowe np. jako punkt gastronomiczny.

Istotną kwestią w sferze technicznej jest także liczba obiektów zabytkowych i pod tym względem obszar rewitalizacji wyróżnia się bardzo pozytywnie na tle gminy. Z jednej strony stanowią one potencjał kulturowy i mogą być czynnikiem wpływającym na atrakcyjność np. turystyczną obszaru. Z drugiej jednak strony są to obiekty wymagające dużych nakładów finansowych, w celach zapewniania odpowiedniego utrzymania i modernizacji tychże obiektów. Wartość wskaźnika dotyczącego liczby budynków zabytkowych na km² w obszarze rewitalizacji była na poziomie 1,84 co znacząco przewyższa średnią wartość dla gminy (0,26). Do zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków województwa podlaskiego znajdujących się w granicach obszaru rewitalizacji należą:

- zespół kościoła par. p.w. św. Trójcy, 2 poł. XVIII, XIX, pocz. XX, nr rej.: A-95 z 21.07.1995: kościół, dzwonnica, cmentarz grzebalny, obszar przykościelny, ogrodzenie z bramą żeliwną;
- budynek mieszkalny, XVIII, nr rej.: A-454 z 27.07.1956.

Bardzo ważnym aspektem w analizie sfery technicznej obszaru rewitalizacji jest także kwestia związana z dostosowaniem budynków do osób ze specjalnymi potrzebami. Bariery architektoniczne i rozwiązania techniczne uniemożliwiające osobom ze specjalnymi potrzebami w pełni korzystać z dostępnych dla mieszkańców usług prowadzą do dyskryminacji tych grup oraz są przyczyną wykluczania ich z życia społecznego. Na obszarze rewitalizacji występują budynki użyteczności publicznej, które nie są w pełni dostosowane do osób z niepełnosprawnościami (brak dostosowanej toalety, brak windy itp.). Konieczne jest zatem podejmowanie systematycznych działań, które będą miały na celu poprawę dostępności w tym aspekcie.

Tabela 8. Podsumowanie sfery pozaspołecznej

Lp.	Wskaźnik	Wartość dla Obszaru Rewitalizacji	Wartość średnia dla gminy
1.	Zmiana liczby podmiotów gospodarczych w latach 2018 – 2023 [%]	11,58	32,27
2.	Liczba aktywnych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w 2023 r.	5,06	5,27
3.	Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w 2023 r.	0,39	0,39
4.	Liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w 2023 r.	0,22	0,22
5.	Średnie roczne stężenie PM _{2,5} [µg/m ³] w 2022 r.	11,40	11,04
6.	Średnie roczne stężenie B(a)P [µg/m ³] w 2022 r.	0,32	0,35
7.	Odsetek budynków użyteczności publicznej z toaletą dostosowaną do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w 2023 r. [%]	22,22	28,57
8.	Odsetek budynków zawierających azbest w ogólnej liczbie budynków w 2023 r. [%]	10,96	10,18
9.	Udział liczby pieców do wymiany/budynków z nieekologicznymi źródłami ciepła w ogólnej liczbie budynków w 2023 r. [%]	11,28	10,55
10.	Liczba instalacji fotowoltaicznych na 100 budynków ogółem w 2023 r.	1,52	2,15
11.	Odsetek budynków podłączonych do sieci wodociągowej w 2023 r. [%]	37,58	35,97
12.	Odsetek budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej w 2023 r. [%]	31,50	15,76
13.	Roczna liczba awarii sieci wodno-kanalizacyjnej na 100 mieszkańców w 2023 r.	4,28	2,31
14.	Odsetek sieci drogowej wymagającej napraw w ogólnej długości sieci drogowej wg jednostki w 2023 r. [%]	2,38	11,41

Źródło: opracowanie własne

Dokumentacja zdjęciowa obszaru rewitalizacji – wybrane przestrzenie

Rysunek 11. Teren zalewu w centrum Turośni Kościelnej – niewykorzystany potencjał pod funkcje rekreacyjne

Rysunek 12. Teren tzw. wysepki przy zalewie w centrum Turośni Kościelnej – niewykorzystany potencjał pod funkcje rekreacyjne

Rysunek 13. Teren zielony przy Dworku Myśliwskim – potencjał do wykorzystania pod przestrzeń publiczną.

Rysunek 14. Widok na ul. Lipową/Kasztanową – niska jakość drogi, brak utwardzonych nawierzchni, chodników

Rysunek 15. Objawy stanu kryzysowego w centrum Turośni Kościelnej – pustostan, budynek po dawnym młynie.

Rysunek 16. Centrum Turośni Kościelnej – budynki szkoły podstawowej, niewystarczająca przestrzeń parkingowa

Rysunek 17. Zagospodarowana przestrzeń publiczna w centrum Turośni Kościelnej.

Rysunek 18. Teren przy Gminnym Ośrodku Kultury – potencjał do zagospodarowania na cele społeczne, integracyjne.

Rysunek 19. Przestrzeń sportowo-rekreacyjna przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej.

Rysunek 20. Przestrzeń sportowo-rekreacyjna przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej – widok na boisko asfaltowe - lokalizacja żłobka.

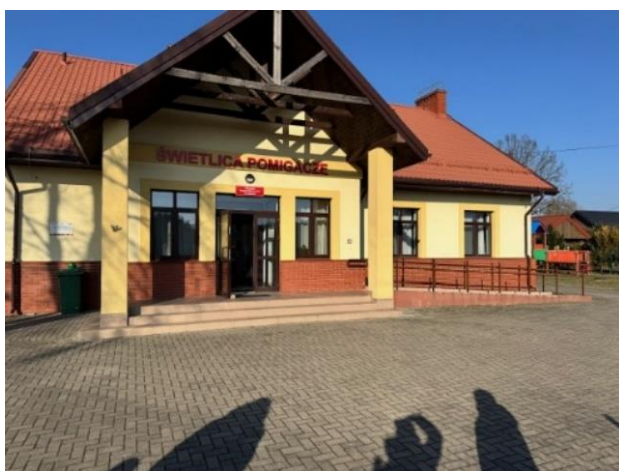
Rysunek 21. Skwer w Turośni Dolnej – widoczne objawy uszkodzeń i zniszczenia urządzeń.

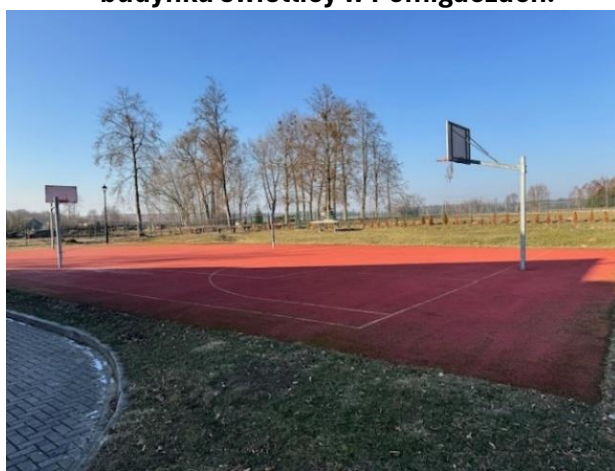
Rysunek 22. Przestrzeń publiczna w Juraszkach – jedyna urządzona strefa wspólna

Rysunek 23. Budynek świetlicy w Pomigaczach

Rysunek 24. Zagospodarowane otoczenie przy budynku świetlicy w Pomigaczach.

Rysunek 25. Budynek świetlicy w Iwanówce

Rysunek 26. Otoczenie przy budynku świetlicy w Iwanówce – niska jakość urządzeń, braki w zagospodarowaniu terenu.

Rysunek 27. Braki w infrastrukturze drogowej i pieszej – droga w kierunku stadionu (Turośń Kościelna)

Rysunek 28. Braki w infrastrukturze drogowej i pieszej – brak utwardzonych nawierzchni

Wyniki badań społecznych dla obszaru rewitalizacji

Charakterystyka respondentów

Ankietę dla obszaru rewitalizacji wypełniło 203 respondentów, z czego dominującą grupą byli mieszkańcy Turośni Kościelnej (84,41%) i Turośni Dolnej (32,16%). Jedynie 12 osób (6%) zadeklarowało, że mieszka poza gminą Turośń Kościelna. Wysoki udział respondentów bezpośrednio związanych z gminą pozwala na szczegółową analizę postrzegania problemów lokalnych.

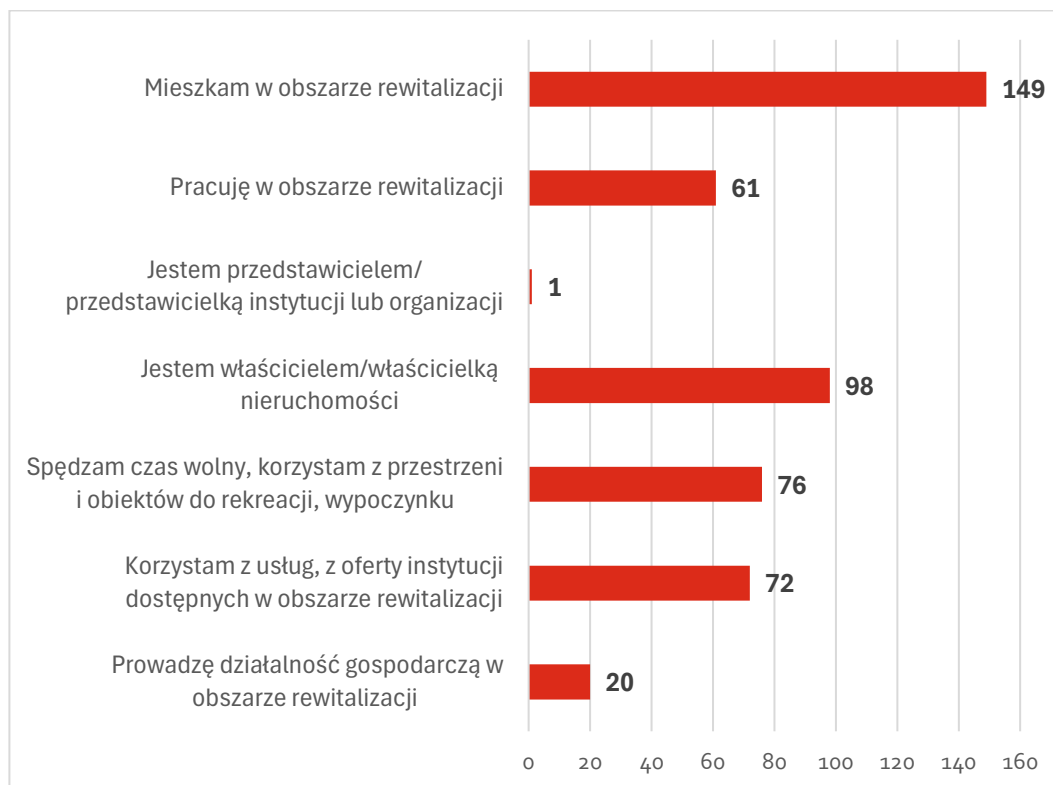
Tabela 9. Miejsce zamieszkania badanych

Nazwa jednostki	Liczba respondentów
Turośń Kościelna	84
Turośń Dolna	32
Iwanówka	24
Pomigacze	23
mieszkam w innym sołectwie na terenie gminy Turośń Kościelna	19
mieszkam poza gminą Turośń Kościelna	12
Juraszki	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203

Analizując związek ankietowanych z obszarem rewitalizacji można zauważyć, że ankietę wypełniły głównie osoby, które mieszkają w tym obszarze (149 osób, 73%). Blisko połowa osób badanych posiada nieruchomość w obszarze rewitalizacji (98 osób), a ponad 1/3 spędza tam czas wolny, korzysta z przestrzeni i obiektów rekreacji (76) oraz korzysta z usług i ofert instytucji dostępnych w obszarze rewitalizacji (72).

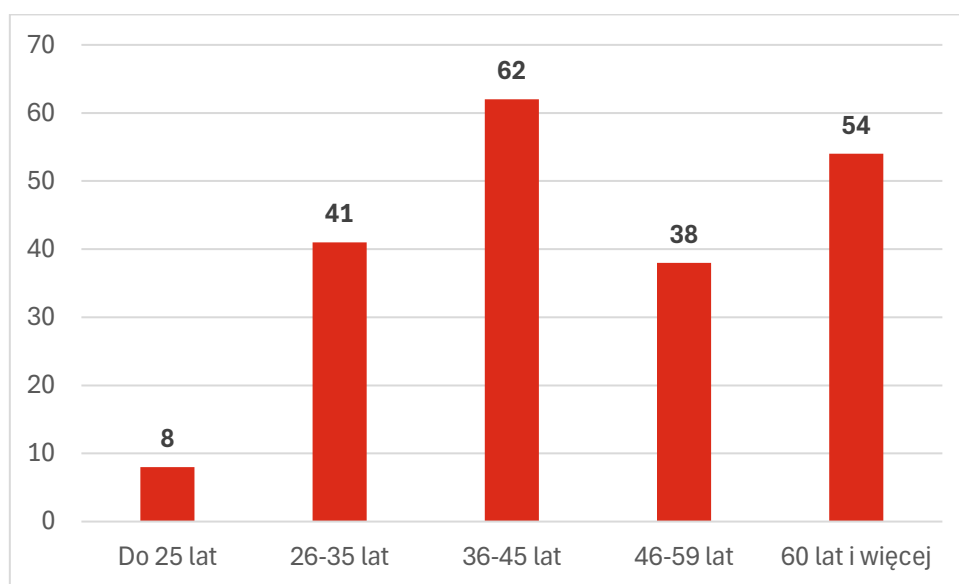
Wykres 1. Związek ankietowanych z obszarem rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203, respondenci mogli wybrać więcej niż 1 odpowiedź.

Rozkład wieku respondentów widoczny na poniższym wykresie pokazuje, że największa liczebność przypada na grupy wiekowe 36-45 lat oraz powyżej 60 lat – w sumie te dwie grupy wiekowe stanowią ponad połowę badanych. Po około 20% badanych stanowią grupy osób w wieku 26-35 i 46-59 lat. Najmniej reprezentowaną grupą są osoby poniżej 25 roku życia, których w badanej grupie jest jedynie 8, co może wpływać na mniejszą widoczność ich zdania w wynikach badań.

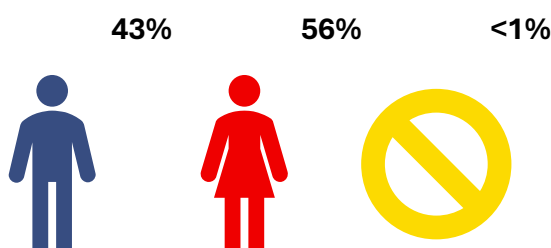
Wykres 2. Wiek respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203

W grupie respondentów odnotowano lekką dominację kobiet. Odsetek kobiet stanowi 56%, natomiast mężczyzn było 43%. Jedynie jedna osoba ankietowana wybrała odpowiedź „inne/odmowa”. Taka sytuacja również może wskazywać, że wyniki powinny stosunkowo odpowiednio reprezentować poglądy obu płci.

Rysunek 29. Płeć badanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203

Osoby badane mogły wybrać opisujące ich cechy charakterystyczne, wyróżnione w tabeli poniżej. Blisko połowa respondentów scharakteryzowała się jako seniora/seniorkę, a ponad 1/3 jako rodzica bądź kobietę w ciąży. Dodatkowo, 71 osób, co stanowi 35% badanych, nie identyfikuje się z żadną z zaproponowanych kategorii.

Tabela 10. Cechy charakterystyczne badanych

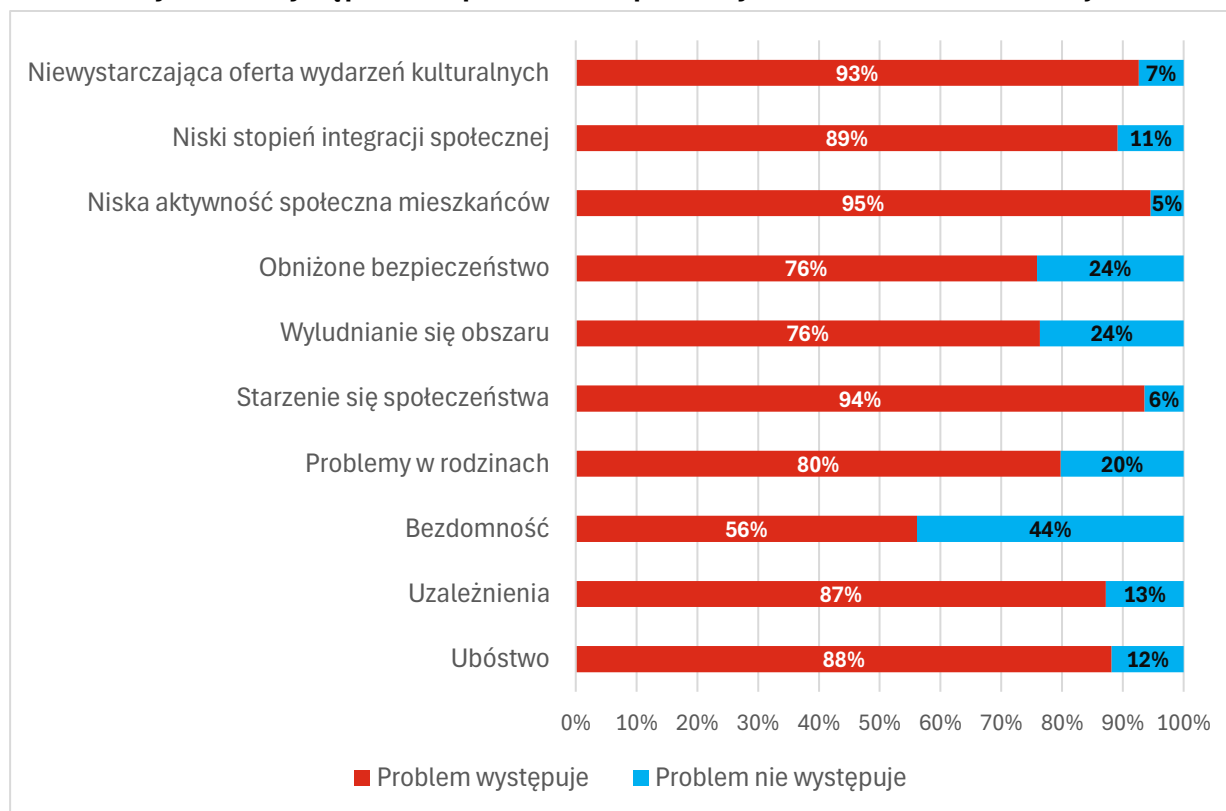
Charakterystyka	Liczba respondentów
Jestem seniorem/seniorką	96
Jestem rodzicem małego dziecka/małych dzieci/kobietą w ciąży	78
Mam problemy z poruszaniem się	3
Jestem osobą z niepełnosprawnościami	2
Żadne z powyższych	71

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203

Charakterystyka obszaru rewitalizacji pod względem występowania problemów

Osoby badane zostały zapytane o to, jakie ich zdaniem problemy społeczne występują w obszarze rewitalizacji. Praktycznie wszystkie wyróżnione problemy zostały wskazane przez ponad 70% badanych jako istniejące, wyjątkiem jedynie jest bezdomność, którą wskazało około połowa badanych. Najczęściej wskazywanymi, a więc najistotniejszymi z perspektywy badanych problemami na obszarze rewitalizacji są: niewystarczająca oferta wydarzeń kulturalnych, niska aktywność społeczna mieszkańców i starzenie się społeczeństwa. Na problemy te wskazywało 9 na 10 osób uczestniczących w badaniu. Ponad 80% badanych wskazywało także na niski stopień integracji społecznej, uzależnienia oraz ubóstwo, a zatem te problemy również są istotne z perspektywy osób zaangażowanych w życie w gminie.

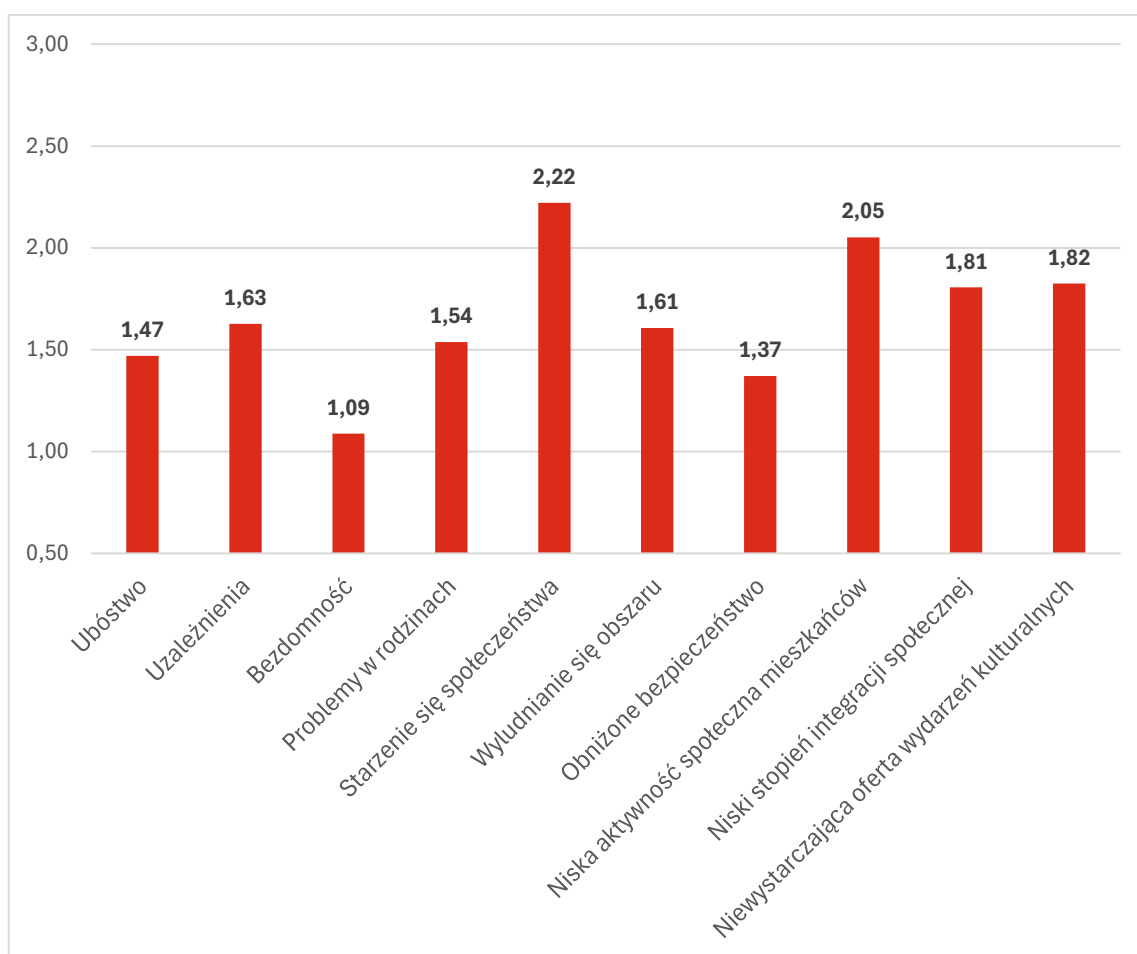
Wykres 3. Występowanie problemów społecznych w obszarze rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203

Ankietowani mieli także możliwość ustalenia, w jakim natężeniu występują poszczególne problemy. Natężenie od niskiego, przez średnie, do wysokiego zostało przypisane odpowiednio do wartości od 1 do 3, na podstawie których obliczono średnie wyniki dla wyróżnionych problemów. Najwyżej ocenione pod względem natężenia problemy społeczne to starzenie się społeczeństwa (2,22) oraz niska aktywność społeczna mieszkańców (2,05). Jako problemy o średnim natężeniu respondenci uznali: niewystarczającą ofertę wydarzeń kulturalnych (1,82) oraz niski stopień integracji społecznej (1,81). Z kolei, mniej istotnym z perspektywy ankietowanych problem związany jest z bezdomnością, która była także rzadko wskazywana jako problem zauważalny na obszarze rewitalizacji.

Wykres 4. Zbiorcza ocena natężenia poszczególnych problemów społecznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

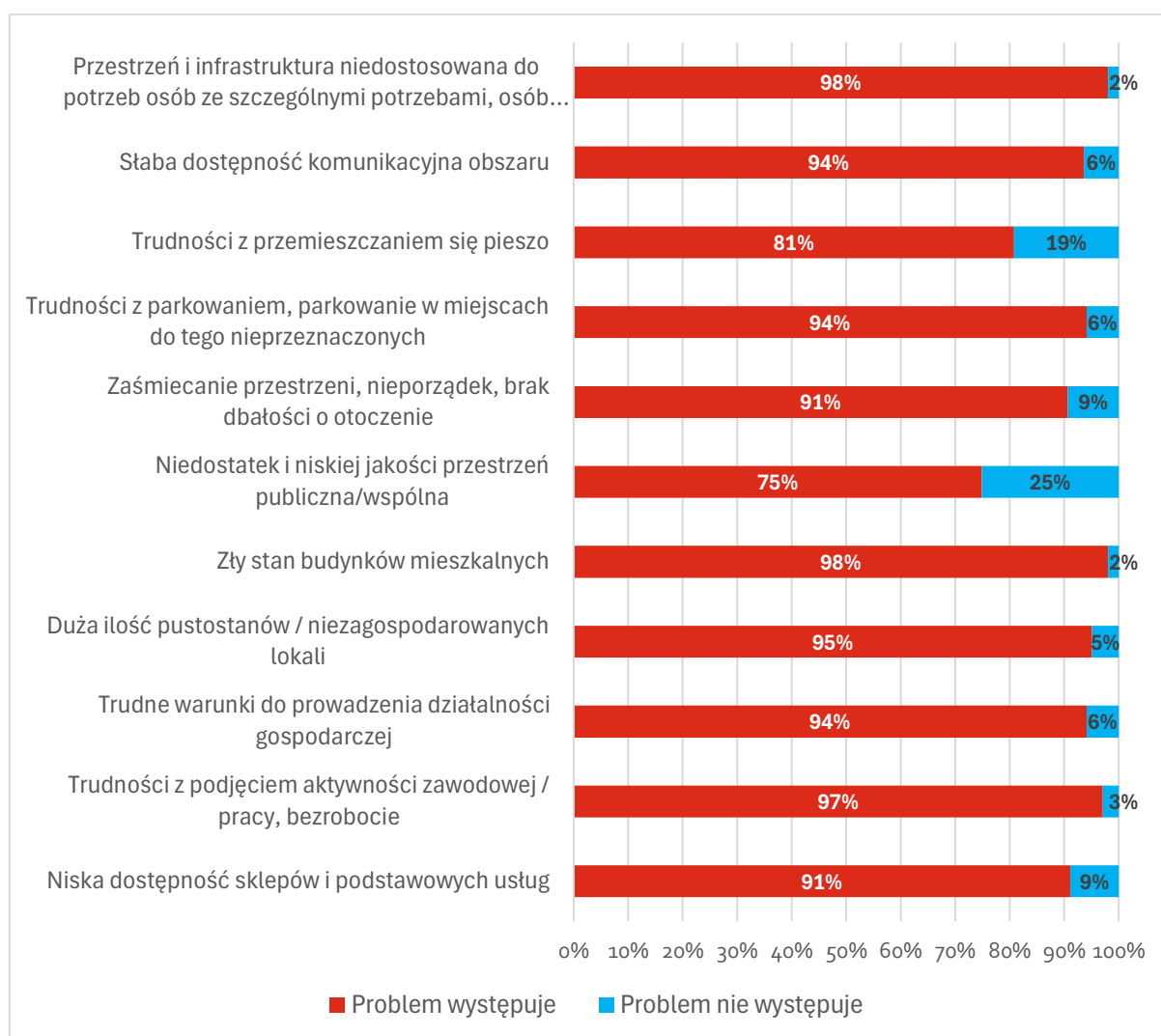
Poza problemami społecznymi, osoby wypełniające ankietę zostały poproszone o określenie występowania problemów ze sfery przestrzennej, środowiskowej i gospodarczej.

Na 11 przedstawionych propozycji problemów respondenci w znaczącej mierze (powyżej 90%) uznali 9 z nich, z czego najczęściej wybierane kategorie problemów dotyczyły: przestrzeni i infrastruktury niedostosowanej do osób ze szczególnymi potrzebami (98%), złego stanu budynków mieszkalnych (98%) oraz trudności z podjęciem aktywności zawodowej i bezrobocie (97%). Najmniej osób wskazało na występowanie problemów związanych z trudnościami

z przemieszczaniem się pieszo (81%) oraz niedostatkiem i niskiej jakości przestrzeni publiczną (75%). Są one jednak wskazywane przez minimum ¼ badanych, a więc także należy uznać je za istotne.

Spośród problemów przestrzennym mieszkańcy zwracali szczególną uwagę na brak chodników przy ul. Białostockiej w Turośni Kościelnej, zły stan dróg i brak oświetlenia w Pomigaczach oraz ogólnie niewystarczająco rozwiniętą infrastrukturę drogową na terenie obszaru rewitalizacji. Także teren wokół Urzędu Gminy w Turośni Kościelnej był wskazywany jako z niewystarczającą ilością miejsc parkingowych oraz teren wokół Gminnego Ośrodka Kultury, gdzie znajduje się pustostan.

Wykres 5. Występowanie problemów przestrzennych, środowiskowych i gospodarczych

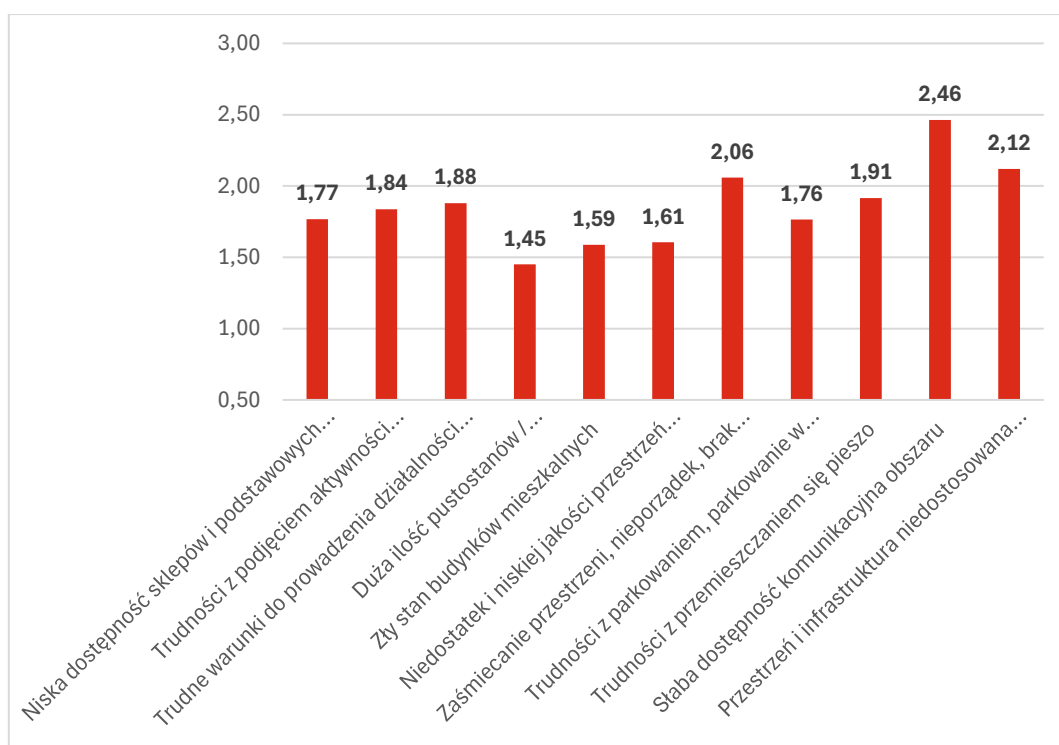

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203

Przy ocenie problemów przestrzennych, środowiskowych i gospodarczych, również poproszono ankietowanych o wskazanie ich natężenia na skali od 1 do 3. Problemem o zdecydowanie najwyższym natężeniu w opinii badanych jest słaba dostępność komunikacyjna obszaru (2,46), a także przestrzeń i infrastruktura niedostosowana do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami

oraz zaśmiecanie przestrzeni, nieporządek i brak dbałości o otoczenie (średnia powyżej 2). Problemami o najniższym natężeniu są problemy przestrzenne: duża ilość pustostanów/niezagospodarowanych lokali (1,45), zły stan budynków mieszkalnych (1,59) oraz niedostatek i niskiej jakości przestrzeń publiczna (1,61).

Wykres 6. Zbiorcza ocena natężenia poszczególnych problemów przestrzennych, środowiskowych i gospodarczych

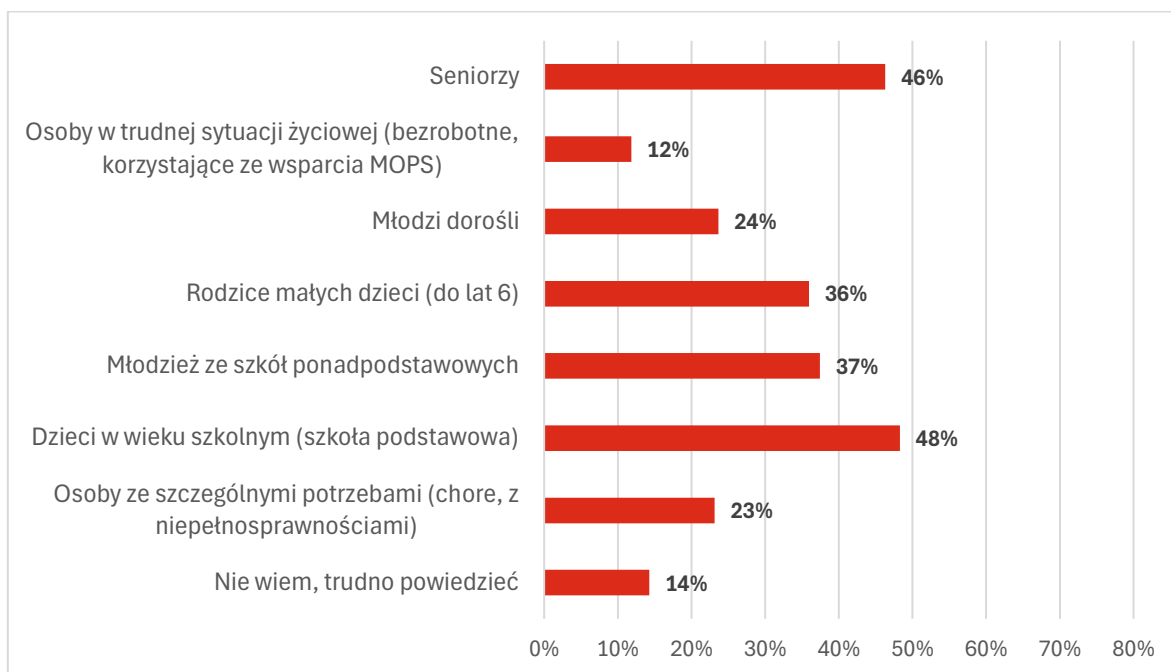
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203

Według blisko 50% ankietowanych wsparcie w ramach działań rewitalizacyjnych powinno być kierowane do dzieci w wieku do dzieci ze szkół podstawowych, którym brakuje głównie zajęć pozalekcyjnych i miejsc do spędzania wolnego czasu. Zwrócono także uwagę na trudności z dojazdem na zajęcia ze względu na niewystarczającą komunikację publiczną oraz na bezpieczeństwo w drodze do szkoły, które jest obniżone ze względu na brak chodników i duży ruch w Turośni Kościelnej czy np. Pomigaczach.

Ponad 1/3 badanych jako grupy potrzebujące wsparcia wskazała młodzież ze szkół ponadpodstawowych oraz rodziców małych dzieci – pierwszej grupie ma szczególnie brakować miejsc spotkań i organizacji czasu wolnego, natomiast drugiej żłobka i przedszkola oraz bezpiecznej przestrzeni do spędzania wolnego czasu z dziećmi.

Uwzględniając grupę osób ze szczególnymi potrzebami oraz seniorów, które powinno się wspierać według około ¼ ankietowanych, warto podjąć działania mające na celu integrację, np. stworzenie miejsc spotkań, organizację czasu wolnego i poprawę komunikacji publicznej. Warto również zwiększyć wsparcie osób starszych poprzez rozszerzenie oferty usług opiekuńczych i zwiększenie dostępu do podstawowych usług w ich miejscu zamieszkania.

Wykres 7. Grupy społeczne, które powinny być wspierane na obszarze rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203, respondenci mogli wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi.

Potencjał obszaru rewitalizacji w opinii respondentów badania ankietowego

Poza identyfikacją problemów obszaru rewitalizacji respondenci mieli możliwość ocenić, jakie dostrzegają potencjały tego obszaru, jego mocne strony. Zwracano uwagę na walory przyrodnicze (bliskość natury oraz terenów zielonych), infrastrukturalne (dostępność wszelkich usług w niedalekiej odległości od miejsca zamieszkania, dostępność do mediów takich jak wodociągi i kanalizacja), komunikacyjne (dobry dojazd do Białegostoku, bliskość dróg szybkiego ruchu i obecność ścieżek rowerowych) oraz społeczne (istnienie społeczności zainteresowanej lokalnymi działaniami, chęć i otwartość na zmiany).

Wśród wskazywanych rodzajów przedsięwzięć, które w opinii uczestników badania mogłyby ograniczyć negatywne zjawiska społeczne i gospodarcze w obszarze rewitalizacji, najczęściej wskazywanymi było: zwiększenie poziomu bezpieczeństwa publicznego (57%) i organizacja większej liczby wydarzeń o charakterze kulturalnym (52%). Wysoko oceniono także przedsięwzięcia związane z realizacją programów aktywizacji i integracji (45%) oraz stworzeniem miejsc spotkań integrujących mieszkańców (44%). Dane te potwierdzają potrzebę tworzenia programów i miejsc na obszarze rewitalizacji służących zwiększeniu integracji osób zamieszkujących gminę. Zdecydowanie najrzadziej wskazywano na potrzebę stworzenia działań ukierunkowanych na wsparcie sektora społecznego (4%).

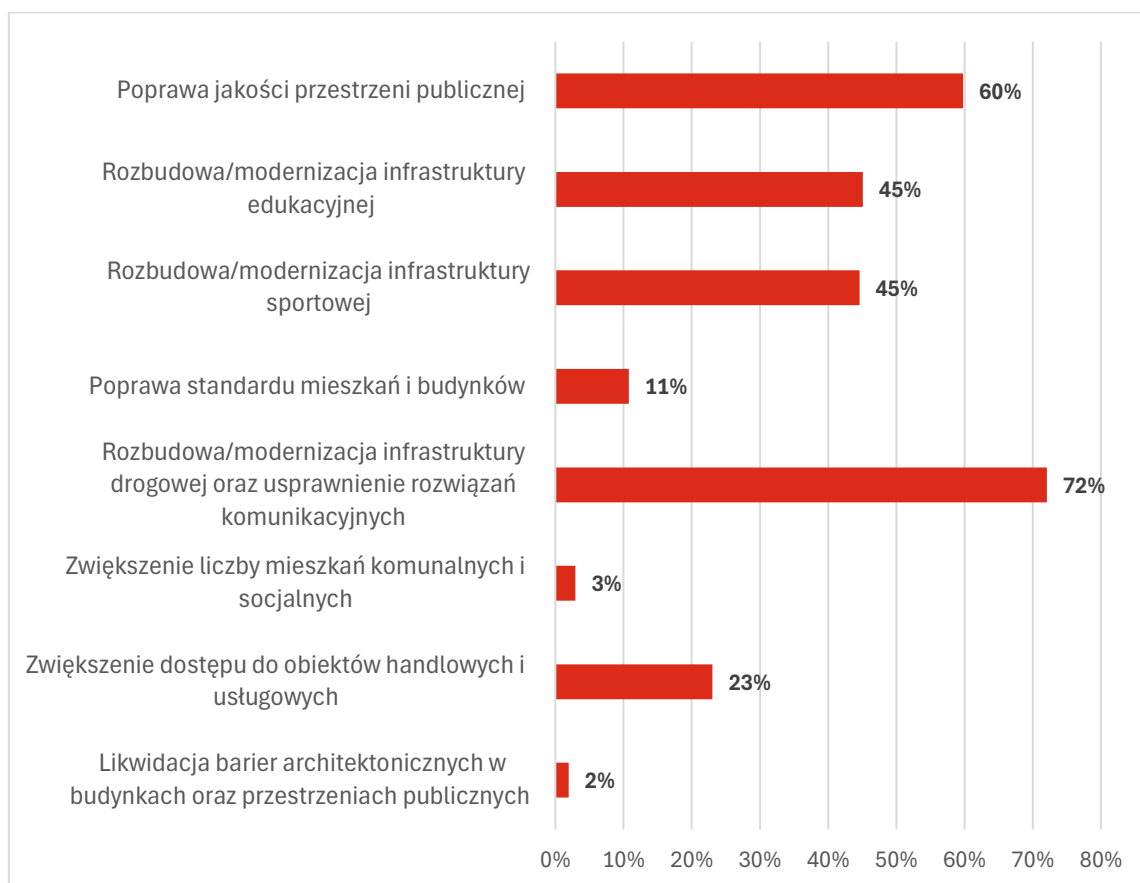
Wykres 8. Rodzaje przedsięwzięć, które mogą ograniczyć negatywne zjawiska społeczne i gospodarcze

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203, respondenci mogli wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi.

Dla ograniczenia negatywnych zjawisk ze sfery środowiskowej i przestrzenno-funkcjonalnej najbardziej korzystna byłaby w opinii badanych rozbudowa/modernizacja infrastruktury drogowej oraz usprawnienie rozwiązań komunikacyjnych (72%), a także poprawa jakości przestrzeni publicznej (60%). Blisko połowa badanych (45%) wskazała także na potrzebę rozbudowy/modernizacji infrastruktury edukacyjnej i infrastruktury sportowej, co potwierdza, wyrażaną wcześniej potrzebę stworzenia przestrzeni, w której mieszkańcy będą mogli spędzać czas wolny. Najmniej istotnym w oczach ankietowanych przedsięwzięciem byłyby działania związane ze zwiększaniem liczby mieszkań komunalnych i socjalnych (3%) oraz likwidację barier architektonicznych w budynkach oraz przestrzeniach publicznych (2%).

Wykres 9. Rodzaje przedsięwzięć, które mogą ograniczyć negatywne zjawiska środowiskowe i przestrzenno-funkcjonalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego, N=203, respondenci mogli wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi.

Główne problemy, potrzeby i potencjały obszaru rewitalizacji

Problemy Obszaru Rewitalizacji	Potencjały Rozwojowe Obszaru Rewitalizacji
— Wyzwania związane z suburbanizacją – przyrost liczby mieszkańców (8,64%) w latach 2018 – 2023. Potrzeba podejmowania działań integrujących, dających możliwość włączania nowych mieszkańców w działania lokalne. — Znaczny udział osób starszych (60+) wśród klientów pomocy społecznej (27,78%), oraz wzrastające zapotrzebowanie na usługi wsparcia dla tej grupy społecznej. — Wzrost trudności emocjonalnych u dzieci i młodzieży - wycofanie, słabe więzi	— Koncentracja usług społecznych, edukacyjnych, kulturalnych na obszarze rewitalizacji, służących także całej gminie. — Napływowy charakter obszaru, zwiększa się grupa młodych mieszkańców, rodzin z dziećmi. — Istnienie na obszarze rewitalizacji obiektów zabytkowych o dużym znaczeniu kulturowym i turystycznym dla mieszkańców.

rówieśnicze, niska aktywność fizyczna młodzieży. Potrzeba rozwoju atrakcyjnej oferty czasu wolnego oraz utworzenia miejsca dedykowanego młodzieży. — Nierównomierna aktywność społeczna oraz niski stopień wykorzystania dostępnej na obszarze rewitalizacji infrastruktury i obiektów pod działania społeczne. Potrzeba rozwoju działań wspierających aktywność mieszkańców, poprawa warunków korzystania z dostępnej infrastruktury, wzmacnianie inicjatywności lokalnej. — Deficyt lokalnych usług handlowych i gastronomicznych. Potrzeba wykorzystania lokalnych potencjałów (np. teren zalewu) do stworzenia nowych impulsów rozwojowych generujących popyt na usługi. — Niska jakość i funkcjonalność centrum Turośni Kościelnej, konieczność uzupełnienia funkcji, podniesienia wizerunku i estetyki tej ważnej dla mieszkańców części obszaru. — Niewykorzystane potencjały lokalne (np. zalew, teren przy Dworku Myśliwskim) do tworzenia urządzonych miejsc zielonych, przestrzeni publicznych zachęcających do spędzania czasu na powietrzu, pozwalającej na spotkania sąsiedzkie, spacer, rekreacje dla mieszkańców w różnym wieku. — Niska dostępność komunikacyjna obszaru rewitalizacji oraz braki w infrastrukturze drogowej, pieszej i rowerowej (brak chodników, oświetlenia, ścieżek rowerowych). Potrzeba rozwoju komunikacyjnego obszaru przy zapewnieniu bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów. — Niska dostępność budynków użyteczności publicznej oraz przestrzeni dla osób ze specjalnymi potrzebami. Potrzeba likwidacji istniejących barier architektonicznych, a przy kolejnych uwzględnianie rozwiązań zapewniających pełną dostępność dla osób o szczególnych potrzebach.	— Brak występowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, które stanowią barierę rozwojową. — Duża aktywność społeczna mieszkańców liczona średnią frekwencją wyborczą w wyborach Parlamentarnych 2023 (80,74%), a także koncentracja podmiotów na obszarze rewitalizacji. — Duży potencjał dla działań społecznych, aktywizowania mieszkańców oraz integracji społecznej różnych grup mieszkańców – posiadane zaplecze w postaci świetlic, oferta GOK, działający Klub Seniora oraz prężne organizacje społeczne (np. OSP, KGW Zdolne Babki, KS Turośnianka, Stowarzyszenie Młodych Mam, grupy nieformalne i lokalni liderzy (sołtysi, opiekunowie świetlic). — Posiadanie terenów z dużym potencjałem do zagospodarowania na funkcje rekreacyjne czy pod kątem urządzonych wielofunkcyjnych przestrzeni zielonych – zalew w Turośni Kościelnej, teren przy Dworku Myśliwskim i in.
---	---

Źródło: opracowanie własne

Wzajemne powiązania gospodarcze, społeczne i środowiskowe

Wszystkie zidentyfikowane w diagnozie problemy i potrzeby mieszkańców obszaru rewitalizacji mają charakter wielowymiarowy i wzajemnie powiązany. Trudna sytuacja społeczna, z ograniczonym dostępem do usług i przestrzeni wspólnych, nakłada się na niewystarczające zagospodarowanie przestrzeni publicznych, z kolei brak lokalnych usług i miejsc integracji pogłębia pasywność mieszkańców i niską aktywność gospodarczą.

Brak reprezentacyjnej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej w centrum Turośni Kościelnej został wprost wskazany w diagnozie jako problem osłabiający poczucie tożsamości miejsca i ograniczający naturalne, codzienne kontakty społeczne. W efekcie – mimo fizycznej bliskości kluczowych instytucji (szkoła, kościół, sklep, boisko, urząd gminy) – nie powstaje spójna przestrzeń do integracji. Działania takie jak utworzenie nowego centrum Turośni Kościelnej oraz połączenie ciągów pieszych z zagospodarowanym terenem wokół zalewu będą miały kluczowe znaczenie w odbudowie więzi społecznych i stworzeniu przestrzeni dla spontanicznej aktywności mieszkańców – spacerów, spotkań międzypokoleniowych, inicjatyw oddolnych.

Te same przestrzenie – jeśli zostaną odpowiednio zaprojektowane – mogą pełnić funkcje zarówno rekreacyjne, jak i edukacyjne czy animacyjne. Zieleń przy Dworku Myśliwskim czy teren przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej odpowiadają na potrzebę dostępnych, bezpiecznych i estetycznych przestrzeni do spędzania czasu – co ma szczególne znaczenie dla dzieci i młodzieży, w kontekście potrzeby większej uwagi na tę grupę społeczną, którą mierzy się coraz częściej z kryzysami psychicznymi, wycofaniem oraz w kontekście zdiagnozowanego braku lub małej ilości zajęć pozalekcyjnych.

Ograniczony dostęp do usług lokalnych – zarówno publicznych (np. rehabilitacyjnych czy edukacyjnych), jak i komercyjnych (gastronomia, punkty sprzedaży) – skutkuje nie tylko pogorszeniem jakości życia, ale również brakiem impulsów do rozwoju gospodarczego i aktywności ekonomicznej. Potencjał gospodarczy przestrzeni wokół zalewu – wykorzystywany dotąd w minimalnym zakresie – może zostać uruchomiony dzięki rewitalizacji, poprzez stworzenie warunków do funkcjonowania food trucków, kawiarenek czy punktów usług społecznych (prowadzonych np. przez KGW lub organizacje seniorskie).

4. Wizja oraz cele rewitalizacji wraz z kierunkami działań

Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Obszar rewitalizacji w gminie Turośń Kościelna w wyniku podjętych działań przejdzie widoczną i trwałą pozytywną przemianę – zarówno w wymiarze społecznym, jak i przestrzennym. Zauważalne zmiany dotyczyć będą różnych czynników wpływających na jakość i komfort życia na obszarze rewitalizacji tj. nowe tereny rekreacyjne, bogatsza oferta czasu wolnego, rozwój usług i działań skierowanych do grup szczególnie wrażliwych społecznie (seniorzy, młodzież, dzieci), poprawa bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej oraz lepsze zaspokojenie potrzeb związanych z aktywnością i integracją społeczną.

Centrum Turośni Kościelnej zyska dodatkowe walory, które wzmocnią jej funkcje centralne dla gminy i obszaru rewitalizacji oraz poprawią estetykę tej przestrzeni. Tereny zielone wokół Dworku Myśliwskiego i przy ul. Kasztanowej zostaną przekształcone w nowe, zadbane i ogólnodostępne przestrzenie przyrodniczo-rekreacyjne, sprzyjające codziennemu odpoczynkowi, spacerom i spędzaniu czasu na świeżym powietrzu. Z kolei zagospodarowanie obszaru przy zalewie w Turośni Kościelnej pozwoli na pełne wykorzystanie potencjału tego miejsca i zapewni mieszkańcom dostęp do funkcjonalnej i atrakcyjnej przestrzeni rekreacyjnej z nowymi możliwościami aktywności w otoczeniu przyrody.

Obszar rewitalizacji stanie się naturalnym miejscem spotkań i ożywionej aktywności lokalnej. Poprawią się warunki do działań społecznych, dzięki przebudowie budynku po remizie OSP. Zyska on nowe funkcje kulturalne i społeczne, stając się domem lokalnych inicjatyw i wydarzeń. Uzupełnieniem tej oferty będzie poszerzona działalność Centrum Senioralnego, w którym starsi mieszkańcy znajdą przestrzeń do aktywności, odpoczynku i integracji międzypokoleniowej. Tym samym zwiększy się dostęp i oferta skierowana do tej grupy mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Wdrożony na obszarze rewitalizacji program ożywiania świetlic wiejskich pozwoli na rozszerzenie oferty animacyjnej i integracyjnej poza centrum gminy, gdzie zlokalizowany jest Gminny Ośrodek Kultury (główna instytucja animująca), docierając do mieszkańców wszystkich miejscowości objętych granicami obszaru rewitalizacji, często bardziej oddalonych od centrum gminy. Świetlice staną się miejscami spotkań, warsztatów i wydarzeń dla różnych grup społecznych (dzieci, młodzież, dorośli, seniorzy), aktywizując lokalne społeczności, wzmacniając więzi sąsiedzkie oraz przeciwdziałając izolacji społecznej.

Przeprowadzone inwestycje w zakresie infrastruktury drogowej i pieszej (nowe nawierzchnie, chodniki, uzupełnienie oświetlenia ulicznego, ciągi pieszo-rowerowe) poprawią znacząco jakość zamieszkiwania i bezpieczeństwo mieszkańców, zwłaszcza pieszych i rowerzystów.

W rezultacie, na obszarze rewitalizacji wyraźnie wzrośnie komfort życia mieszkańców, a przestrzenie publiczne zyskają na estetyce, dostępności i funkcjonalności. Przemiana będzie widoczna nie tylko w infrastrukturze, ale również w relacjach społecznych – zrewitalizowane miejsca stworzą warunki do częstszych spotkań, wspólnych działań i budowania lokalnej wspólnoty.

Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań

Cel strategiczny 1:

Poprawa jakości przestrzeni publicznej oraz funkcjonalności obszaru rewitalizacji z uwzględnieniem potrzeb różnych grup mieszkańców

Kierunki działań:

- 1.1. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc sprzyjających rekreacji, wypoczynkowi i aktywności.
- 1.2. Podnoszenie bezpieczeństwa i dostępności infrastruktury na obszarze rewitalizacji.

Cel strategiczny 2:

Wsparcie i aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji

Kierunki działań:

- 2.1. Tworzenie warunków do zwiększonej aktywności lokalnej i budowania więzi sąsiedzkich.
- 2.2. Rozwijanie miejsc i oferty kulturalno-społecznej skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych.

Opis sposobu realizacji przez Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna dokumentów strategicznych gminy

Strategia Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego do 2030 roku

Gmina Turośń Kościelna jest częścią Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego i na poziomie dokumentów programowych tj. Strategii BOF wyraźnie widać spójność celów i głównych zamierzeń strategicznych z Gminnym Programem Rewitalizacji. U podstaw Strategii BOF stoi przeświadczenie, że mieszkańcy z ich kapitałem ludzkim i społecznym są kluczowymi podwalinami rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru. Gminny Program Rewitalizacji wprost realizuje to założenie, ponieważ w swoich celach i kierunkach działania zakłada poprawę jakości

życia mieszkańców obszaru rewitalizacji, rozwój i wzmocnienie kapitału społecznego, ograniczenie negatywnych zjawisk społecznych a także rozwój przestrzenny, gospodarczy przy zachowaniu wysokiej dbałości o środowisko naturalne na obszarze rewitalizacji.

Kluczowe aspekty uwzględnione w Gminnym Programie Rewitalizacji wpisujące się w realizację założeń Strategii Rozwoju BOF przedstawiają się następująco:

- Wzmacnianie dobrostanu mieszkańców z uwzględnienie potrzeb różnych, wrażliwych społecznie grup – Strategia BOF w ramach celu operacyjnego 2.2. Mieszkańcy w dobrej kondycji kładzie nacisk na realizację działań służących zapewnieniu mieszkańcom wsparcia psychologicznego, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży, rozwój terenów sportowo-rekreacyjnych (kierunek 2.2.2.), pod kątem seniorów zakłada rozwój usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, w formach środowiskowych, dziennych i całodobowych, w tym rozwój odpowiedniej infrastruktury (kierunek działań 2.2.6). GPR wspiera wprost realizację tych celów i kierunków Strategii BOF poprzez: tworzenie nowych zagospodarowanych terenów rekreacyjnych wykorzystujących walory przyrodnicze np. zadanie związane z zagospodarowaniem terenu w otoczeniu zalewu w Turośni Kościelnej, czy terenu zielonego przy Dworku Myśliwskim ujętych w kierunku działań 1.1. W odniesieniu do wsparcia seniorów GPR w ramach kierunku 2.2. kładzie nacisk na przekształcenie obecnie działającego Klubu Seniora w Centrum Seniora z rozszerzoną ofertą usług wspierających i aktywizujących seniorów.
- Poprawa jakości życia mieszkańców i warunków zamieszkiwania - Strategia rozwoju BOF podkreśla znaczenie zapewnienia wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez inwestycje w rozwój infrastruktury społecznej w tym obiektów do prowadzenia działalności kulturalnej (kierunek 2.2.8), czy zapewnieniu dostępności do obiektów sportowych i rekreacyjnych służących aktywności sportowej mieszkańców (kierunek 2.2.9). Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna wspiera ten cel poprzez: tworzenie wysokiej jakości terenów rekreacyjnych przy zalewie, terenu sportowo-rekreacyjnego przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej (kierunek 1.1.), czy poprzez adaptację budynku po starej remizie OSP na obiekt o funkcjach kulturalno-społecznych ujętego w GPR kierunku działań 2.2.
- Wzmacnianie integracji społecznej i aktywności mieszkańców - Strategia BOF w celu 2.3. Mieszkańcy aktywni i zintegrowani kładzie nacisk na wzmacnianie tożsamości lokalnej oraz budowanie aktywnego, zintegrowanego społeczeństwa. W ramach GPR odzwierciedlone jest to w rozszerzonej ofercie działań kulturalnych i społecznych, bardziej dostępnej w różnych miejscowościach nie tylko w centrum gminy i dostosowanej do różnych grup m.in. program ożywiania świetlic wiejskich i in. (kierunek 2.1) czy oferta wydarzeń realizowana w przebudowanym budynku po dawnej remizie OSP (kierunek działań 2.2.).
- Zintegrowane podejście do planowania przestrzennego - Strategia BOF w ramach celu strategicznego 6. Zrównoważenie funkcjonalno-przestrzenne kładzie nacisk na spójność

planowania przestrzennego, kreowaniu „miejsc centralnych” o wysokich walorach funkcjonalnych i przestrzennych, rozwoju systemu przestrzeni publicznych o wartościach społecznych, planowaniu rozwoju z uwzględnieniem krajobrazu przyrodniczego i kulturowego. Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna przyczynia się do wypełnienia także i tych założeń poprzez ukierunkowanie interwencji na wzmocnienie funkcji centralnego obszaru rewitalizacji – centrum Turośni Kościelnej (kierunek działań 1.2), tworzenie nowych przestrzeni publicznych służących rekreacji mieszkańców (przy zalewie i przy Dworku Myśliwskim) (kierunek 1.1.). Inwestycje te w swym głównym założeniu przyczyniają się do tworzenia przestrzeni wspólnej, o wysokiej wartości dla mieszkańców, która promuje lokalne więzi i inicjatywy.

Reasumując, Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna skutecznie wpisuje się w cele Strategii Rozwoju BOF, zapewniając skoordynowane podejście do rozwiązywania problemów społecznych, środowiskowych i przestrzennych.

Strategia Rozwoju Gminy Turośń Kościelna

Gmina Turośń Kościelna nie posiada własnej gminnej strategii rozwoju, dysponuje natomiast strategią ponadlokalną dla Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego (BOF), którego jest częścią. Sposób realizacji przez GPR założeń tej Strategii został opisany we wcześniejszym punkcie.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych

Obowiązującym dokumentem jest Gminna Strategia Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Turośń Kościelna na lata 2018 – 2025 (Strategia). Wizja ujęta w Strategii określa dążenie Gminy Turośń Kościelna do stania się ośrodkiem kultury lokalnej, miejscem gdzie rodziny i mieszkańcy mogą rozwijać swoją aktywność i czują się bezpiecznie. Równocześnie określono cztery zasadnicze obszary działań tj. Obszar 1 - wspieranie rodziny, systemu opieki nad dzieckiem i edukacji, Obszar 2 - wzmocnienie systemu efektywnej pomocy społecznej, Obszar 3 - budowanie systemu bezpieczeństwa oraz Obszar 4 - rozwój infrastruktury kulturalnej i kapitału społecznego. Założenia Gminnego Programu Rewitalizacji wpisują się w te cele poprzez m.in. wspieranie grup wykluczonych społecznie w tym osób starszych, z niepełnosprawnościami, zwrócenie uwagi na wsparciem młodzieży i dzieci, rozwój oferty zajęć oraz przestrzeni i warunków do rozwoju aktywności społecznej.

W Strategii wizja została zoperacjonalizowana przez cztery cele strategiczne, odpowiadające im cele operacyjne i kierunki działań. Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna realizuje te założenia w następującym zakresie:

- Cel strategiczny 1: Podniesienie jakości życia mieszkańców Gminy Turośń Kościelna, koncentruje się przede wszystkim na: wspomaganiu prawidłowego funkcjonowania rodzin, a także stworzenie systemu wsparcia osób starszych, chorych i niepełnosprawnych w ich

środowisku, w tym promowanie i rozwój różnych form aktywności społecznej wśród seniorów. GPR wspiera realizację tych założeń, poprzez zawarte w Programie inwestycje w zakresie m.in.: zwiększenie dostępności oferty usług opiekuńczych, rozszerzenie wsparcia w ramach Centrum Senioralnego (kierunek 2.2.).

- Cel strategiczny 3, który zakłada budowanie efektywnego i dobrze funkcjonującego systemu kształcenia przewiduje kierunki działań w zakresie modernizacji bazy oświatowej, organizacji zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży, wzbudzanie aktywności młodzieży, profilaktykę przez sport. Gminny Program Rewitalizacji istotnie wzmocni wdrożenie tych celów poprzez realizację kierunków działań w ramach których zaplanowano m.in.: tworzenie nowych przestrzeni publicznych sprzyjających rekreacji na świeżym powietrzu (zadanie 1. Zagospodarowanie terenu przy zalewie w Turośni Kościelnej), poprawę infrastruktury rekreacyjno sportowej przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej (zadanie 6) czy Program ożywiania świetlic wiejskich w ramach którego oferowane mają być dodatkowe zajęcia dla dzieci i młodzieży (zadanie 8). Wszystkie te projekty wpisane w GPR przysłużą się tworzeniu sprzyjających warunków do rozwijania i utrzymywania relacji międzyludzkich, sąsiedzkich, rówieśniczych szczególnie w odniesieniu do dzieci i młodzieży.

Reasumując, Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna istotnie wzmocni osiągnięcie celów zawartych w Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Turośń Kościelna na lata 2018 – 2025, ponieważ zachowuje spójność i zbieżność w zakresie działań służących niwelowaniu niekorzystnych zjawisk społecznych, a także tworzeniu warunków do rozwoju społecznego obszaru rewitalizacji.

5. Opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych

W poniższym rozdziale zaprezentowane zostały przedsięwzięcia rewitalizacyjne zaplanowane do realizacji w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 roku. Zadania te odnoszą się do wszystkich sfer tj. społecznej, gospodarczej, technicznej, środowiskowej i przestrzenno-funkcjonalnej i są odpowiedzią na zdiagnozowane problemy, potrzeby i potencjały występujące na obszarze rewitalizacji.

W związku z koniecznością określenia priorytetów interwencji – wskazania zadań kluczowych w kontekście zidentyfikowanych problemów i potrzeb oraz możliwych do realizacji w wyznaczonym dla GPR okresie realizacji, projekty podzielono na dwie grupy: przedsięwzięcia podstawowe oraz pozostałe przedsięwzięcia rewitalizacyjne (uzupełniające). W grupie podstawowych przedsięwzięć ujęto te z zadań, które realizują kierunki działań określone dla Gminnego Programu Rewitalizacji i są kluczowe do przeprowadzenia zmiany w obszarze rewitalizacji zgodnej z zdiagnozowanymi potrzebami. Pozostałe przedsięwzięcia uzupełniają zadania podstawowe, a zakres ich interwencji obejmuje propozycje zadań zgłoszonych w trakcie prac partycypacyjnych nad GPR, w przypadku których nie uzyskano, w momencie przygotowania dokumentu, pewności co do realnych możliwości ich wdrożenia w perspektywie czasowej określonej dla programu bądź potwierdzenia gotowości do ich realizacji przez działające w gminie instytucje i podmioty.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne wskazane w dokumencie powstały z udziałem interesariuszy uczestniczących w działaniach partycypacyjnych realizowanych podczas prac nad Gminnym Programem Rewitalizacji (m.in. spacer badawczy, warsztaty strategiczne, spotkania konsultacyjne z mieszkańcami służące wypracowaniu koncepcji zmian, punkty konsultacyjne, indywidualne wywiady, spotkania z przedstawicielami instytucji), część z nich została również zgłoszona przez przedstawicieli instytucji publicznych, w tym pracowników Urzędu Gminy i jednostek gminnych.

Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne

W niniejszym podrozdziale przedstawione zostaną przedsięwzięcia podstawowe, które zaplanowano do realizacji w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 roku. Wykaz obejmuje łącznie **9 przedsięwzięć podstawowych**. W dalszej części rozdziału znajduje się szczegółowy opis każdego z tych przedsięwzięć ujęty w formie karty przedsięwzięcia.

Każda z kart zadania prezentuje zakres zadania oraz jego wskaźniki realizacji, czyli prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny. Co istotne: ocena rezultatów w odniesieniu do celów

rewitalizacji została opisana szerzej w rozdziale 8. System zarządzania wdrażaniem i monitoring Programu, o czym należy pamiętać przy analizie każdej z zaprezentowanych poniżej kart zadań.

Tabela 11. Lista podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Nr zadania	Tytuł zadania
1	Zagospodarowanie terenu przy zalewie w Turośni Kościelnej
2	Powstanie nowych terenów zielonych na obszarze rewitalizacji – teren wokół Dworku Myśliwskiego oraz ul. Kasztanowa.
3	Nowe centrum Turośni Kościelnej.
4	Przebudowa i adaptacja budynku po dawnej remizie OSP w Turośni Kościelnej na nowe funkcje kulturalno-społeczne
5	Centrum Senioralne w Turośni Kościelnej
6	Nowa aranżacja i przebudowa terenu przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej
7	Poprawa bezpieczeństwa komunikacyjnego i pieszego na obszarze rewitalizacji
8	Program ożywiania świetlic wiejskich
9	Aktywni i zintegrowani mieszkańcy – program wsparcia inicjatyw oddolnych oraz działań angażujących, integrujących i aktywizujących mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne

Przedsięwzięcie 1.

TYTUŁ PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Zagospodarowanie terenu przy zalewie w Turośni Kościelnej

OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Koncepcja i zakres zadania:

Teren przewidziany do zagospodarowania położony jest centralnie w miejscowości Turośl Kościelna, pełniąc funkcję centralną dla gminy. Teren ten sąsiaduje z obiektami użyteczności publicznej (m.in. szkoła podstawowa, urząd gminy, GOPS, ośrodek zdrowia), Orlikiem (boisko sportowe), kościołem rzymskokatolickim pw. Świętej Trójcy oraz obiektami handlowo – usługowymi (m.in. apteka) łącznie stanowiącymi główny generator ruchu w gminie Turośl Kościelna, czyniąc samą miejscowość Turośl Kościelna ośrodkiem centralnym w sieci osadniczej gminy.

Teren wokół zalewu obecnie jest niezagospodarowany, użytkowany rolniczo. Część terenu zajmuje akwen wodny/zalew utworzony na rzece Turośnianie, o potencjale rekreacyjnym, obecnie zupełnie niewykorzystany. Woda jako bezsprzeczny walor terenu przeznaczonego do zagospodarowania, powinna odgrywać istotną rolę w przestrzeni publicznej Turośni Kościelnej

wpływając na jej estetykę (dominujący element kompozycji urbanistycznej przestrzeni), ale także podnosząc jakość życia mieszkańców.

Zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców (wyrażonymi w ramach prac nad GPR) istnieje potrzeba utworzenia w centrum gminy przestrzeni publicznej zagospodarowanej, pozwalającej na spotkania sąsiedzkie, spacer, rekreację dla mieszkańców w różnym wieku, spełniającej także walor przestrzeni reprezentacyjnej – tzw. wizytówki Turośni Kościelnej - ze względu na centralne położenie terenu.

W ramach realizacji projektu planuje się zagospodarowanie przestrzeni w sposób pozwalający na spełnienie dwóch zasadniczych funkcji:

- 1) utworzenie strefy rekreacji dla mieszkańców gminy składającej się m.in. z takich elementów jak:
 - zaaranżowana plaża (przygotowane miejsce do plażowania piasek/trawnik, trwałe leżaki, hamaki, parasole/formy wprowadzające punktowe zacienienie),
 - utwardzona ścieżka spacerowa pieszo – rowerowa wokół zalewu,
 - ławki w układach zbiorowych oraz pojedynczych (wokół zalewu) z elementami zacienienia (przy części ławek) typu żagle lub/i pergole zielone, oświetlenie, kosze na śmieci,
 - urządzone miejsce na ognisko/grill z altaną/wiatą wyposażoną w ławy do siedzenia i stoły pozwalające na spotkania sąsiedzkie,
 - zaplecze sanitarne (WC ogólnodostępne),
 - aranżacja zieleni niskiej i wysokiej,
 - aranżacja fragmentu terenu pozwalająca na lokalizację gastronomii sezonowej (np. food truck, itp.) poprzez przygotowanie utwardzonego miejsca, doprowadzenie mediów, itp. (pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości);
- 2) utworzenie przestrzeni dedykowanej młodzieży - „Wyspa Młodych”, jako zaaranżowanej części terenu na miejsce spotkań dla młodzieży. Miejsce wyposażone m.in. w ławki, podest do siedzenia, hamaki całoroczne, zacienienie (altana/żagle), elementy do ćwiczeń kalisteniki, miejsce na ognisko, oświetlenie, aranżacja zieleni niskiej.

Projekt odpowiada także na potrzeby związane z brakiem miejsc dedykowanych młodzieży, a także z uwagi na charakter rekreacyjny terenu będzie także ożywił gospodarczo obszar rewitalizacji – stworzy możliwości do powstania punktów gastronomicznych przy zalewie.

Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Projekt uwzględnia pełną dostępność infrastruktury dla osób ze szczególnymi potrzebami. Wszystkie ciągi komunikacyjne będą wolne od barier, zapewniając swobodny dostęp do poszczególnych stref rekreacyjnych, takich jak alejki spacerowe, plaża, miejsce do grillowania. Wprowadzone zostaną także rozwiązania podnoszące komfort użytkowania (np. ławki z podłokietnikami, zacienienia).

ODDZIAŁYWANIE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

X	Sfera społeczna
---	-----------------

X	Sfera gospodarcza
X	Sfera przestrzenno-funkcjonalna
X	Sfera środowiskowa
	Sfera techniczna
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY W ODNIESIENIU DO CELÓW REWITALIZACJI:	
Wskaźniki produktu i rezultatu:	
– Powierzchnia zmodernizowanej przestrzeni publicznej / powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją – 5000 m² – Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach wiejskich – 1 szt. – Długość utworzonego ciągu pieszo – rowerowego - 1100 m. – Liczba osób korzystających z nowo utworzonych przestrzeni publicznej – 3000 os (rocznie).	
Sposób pomiaru:	
Protokół odbioru robót, dokumentacja fotograficzna wykonanych prac.	
LOKALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Turośl Kościelna – teren zamknięty ulicami: Lipowa, Białostocka, Wysokie, Strażacka.	
PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	PARTNERZY W REALIZACJI
Gmina Turośl Kościelna	-
SZACUNKOWY TERMIN REALIZACJI	SZACUNKOWY KOSZT REALIZACJI
2027-2028	2.800.000 zł

Przedsięwzięcie 2.

TYTUŁ PRZEDSIĘWZIĘCIA:

**Powstanie nowych terenów zielonych na obszarze rewitalizacji
– teren wokół Dworku Myśliwskiego oraz ul. Kasztanowa**

OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Koncepcja i zakres zadania:

Teren wokół Dworku Myśliwskiego porośnięty cennym starym drzewostanem, położony jest w miejscowości Turośl Kościelna, przy ul. Lipowej, w niewielkim oddaleniu od ścisłego centrum gminy. W budynku (Dworek Myśliwski) swoją siedzibę ma obecnie Muzeum Fotografii Wiktora Wołkowa Oddział Muzeum Podlaskiego w Białymstoku, gdzie zgromadzona jest kolekcja 134 028 obiektów: negatywów, diapozytywów i fotografii. Muzeum posiada wystawę stałą, organizuje wystawy czasowe, jak również prowadzi działalność edukacyjną (warsztaty dla grup przedszkolnych, szkolnych, dorosłych, seniorów).

Ideą projektu jest aranżacja przestrzeni otwartej w sąsiedztwie Dworku Myśliwskiego oraz układu komunikującego Dworek Myśliwski ze ścisłym centrum miejscowości Turośl Kościelna. Proponowana realizacja jest odpowiedzią na potrzebę zagospodarowania

niniejszego terenu zgłaszaną podczas spotkań z mieszkańcami obszaru rewitalizacji na etapie prac nad GPR. Przedsięwzięcie ma objąć:

1. urządzenie terenu zielonego przyległego do budynku Dworku Myśliwskiego ze starodrzewem (przy ul. Lipowej) polegające na: zachowaniu istniejącego drzewostanu (m.in. starodrzew), uzupełnieniu o zielen niską, zaaranżowaniu ścieżek spacerowych po terenie o nawierzchni przepuszczalnej z elementami edukacyjnymi (tablice edukacyjne prezentujące informacje o starodrzewie), jak również wyposażenie przestrzeni w małą architekturę (m.in. ławki, kosze na śmieci, oświetlenie) – efekt: stworzenie otwartej, atrakcyjnej, edukacyjnej i bezpiecznej przestrzeni parkowej;
2. aranżację ul. Kasztanowej (tzw. Aleja Kasztanowa w Turośni Kościelnej) doprowadzającej do Muzeum Fotografii (Dworek Myśliwski) poprzez wyposażenie ciągu komunikacyjnego/spacerowego w ławki, kosze na śmieci, oświetlenie - ul. Kasztanowa stanowi element naturalnej/zwyczajowej sieci spacerowej po miejscowości dla mieszkańców Turośni Kościelnej.

Przewidziane w ramach realizacji przedsięwzięcia działania przyczynią się do poprawy estetyki przestrzeni publicznej jak również poprawy dostępności do obiektu poprzez zwiększenie możliwości użytkowania przez mieszkańców obszaru rewitalizacji/mieszkańców gminy/gości Muzeum Fotografii, otwartej przestrzeni publicznej. Zaaranżowany teren, o charakterze parkowym, stanie się przestrzenią służącą integracji - miejscem spotkań, wypoczynku i aktywności dla mieszkańców, równocześnie podnosząc walory turystyczne miejscowości (odbiór terenu przez odwiedzających Muzeum Fotografii). Zaaranżowany teren wzmocni także poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni miejscowości Turośń Kościelna.

Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Wprowadzone w przestrzeni zmiany będą uwzględniać zasady projektowania uniwersalnego, będą uwzględniać dostępność architektoniczną przestrzeni dla osób ze szczególnymi potrzebami - przewidziano bowiem rozwiązania projektowe zapewniające pełną dostępność osobom z niepełnosprawnościami tj.: normatywne spadki podłużne i poprzeczne, obniżone krawężniki na przejściu dla pieszych, wolne od barier ciągi komunikacyjne.

ODDZIAŁYWANIE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

X	Sfera społeczna
	Sfera gospodarcza
X	Sfera przestrzenno-funkcjonalna
X	Sfera środowiskowa
	Sfera techniczna

PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY W ODNIESIENIU DO CELÓW REWITALIZACJI:

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Powierzchnia zmodernizowanej przestrzeni publicznej / powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją – 2000 m²
- Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach wiejskich – 1 szt.

- Długość utworzonego ciągu pieszego wzdłuż ul. Kasztanowej - 200 m.
- Liczba osób korzystających z nowo utworzonych przestrzeni publicznej – 2500 os (rocznie).

Sposób pomiaru:

Protokół odbioru robót, dokumentacja fotograficzna wykonanych prac.

LOKALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA

Turośń Kościelna, rejon ul. Lipowej przy Dworku Myśliwskim, ul. Kasztanowa.

PODMIOT ODPOWIEDZIALNY

Gmina Turośń Kościelna

PARTNERZY W REALIZACJI

-

SZACUNKOWY TERMIN REALIZACJI

2027-2028

SZACUNKOWY KOSZT REALIZACJI

1 200 000 zł

Przedsięwzięcie 3.

TYTUŁ PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Nowe centrum Turośni Kościelnej

OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Koncepcja i zakres zadania:

Turośń Kościelna to centralny ośrodek w sieci osadniczej gminy, gdzie koncentrują się funkcje publiczne (w tym edukacyjne), ale także handlowo – usługowe. W centrum miejscowości, w bliskim sąsiedztwie, znajduje się szkoła podstawowa i przedszkole, teren sportowy - Orlik (boisko wielofunkcyjne), budynek Urzędu Gminy Turośń Kościelna, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, ośrodek zdrowia, poczta, apteka oraz kościół rzymskokatolicki pw. Świętej Trójcy. Obszar ten jest podstawowym generatorem ruchu w gminie – odwiedza go większość mieszkańców nie tylko z obszaru rewitalizacji, ale całej gminy. To także teren odwiedzany przez przyjezdnych/gości oraz osoby przejeżdżające przez gminę (tranzyt).

Obszar, a zwłaszcza obiekty w jego przestrzeni, wymagają interwencji celem podniesienia walorów estetycznych oraz funkcjonalnych centrum miejscowości. Potrzeby te były zgłaszane nie tylko przez władze gminy, ale także mieszkańców, dla których stworzenie reprezentacyjnego centrum gminy, z zadbanym łaodem przestrzennym, harmonią powiązaną z zielenią publiczną wzmacnia poczucie wspólnoty i buduje dumę lokalną.

W ramach przedsięwzięcia przewidziane jest:

- przeprowadzenie remontu elewacji budynków w sąsiedztwie Urzędu Gminy (budynek, w którym znajduje się m.in. ośrodek zdrowia, poczta, apteka);
- rozbudowa/powiększenie parkingu za budynkiem Urzędu Gminy o dodatkowe 20 miejsc postojowych;

- wykonanie dodatkowych nasadzeń zieleni niskiej i wysokiej w ciągu drogowym, uzupełnienie małej architektury (dodatkowe ławki, kosze na śmieci);
- dostosowanie układu ciągów pieszych i pieszo-rowerowych do zrewitalizowanej przestrzeni centrum miejscowości Turośń Kościelna m.in. stworzenie powiązań komunikacyjnych tj. pieszo rowerowych z terenem rekreacyjnym nad zalewem (ujętym w zadaniu nr 1);
- dbałość o utrzymanie dobrego stanu technicznego urządzeń na terenie rekreacyjnym w centrum.

Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Wprowadzone w przestrzeni zmiany będą uwzględniać zasady projektowania uniwersalnego, będą uwzględniać dostępność architektoniczną przestrzeni dla osób ze szczególnymi potrzebami m.in. poprzez wprowadzenie rozwiązań podnoszących komfort użytkowania (np. ławki z podłokietnikami, zacienienie) oraz zapewnią wolne od barier ciągi komunikacyjne w przestrzeni publicznej.

ODDZIAŁYWANIE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

X	Sfera społeczna
	Sfera gospodarcza
X	Sfera przestrzenno-funkcjonalna
X	Sfera środowiskowa
X	Sfera techniczna

PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY W ODNIESIENIU DO CELÓW REWITALIZACJI:

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Liczba wspartych obiektów infrastruktury (innych niż budynki mieszkalne) zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach – 1 szt.
- Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami – 1 szt.
- Powierzchnia zmodernizowanej przestrzeni publicznej / powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją – 4500 m²

Sposób pomiaru:

Protokół odbioru robót, dokumentacja fotograficzna wykonanych prac.

LOKALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA

Turośń Kościelna, centrum miejscowości oraz ul. Białostocka 5 oraz 7

PODMIOT ODPOWIEDZIALNY

Gmina Turośń Kościelna

PARTNERZY W REALIZACJI

-

SZACUNKOWY TERMIN REALIZACJI

SZACUNKOWY KOSZT REALIZACJI

2026-2029	1.600.000 zł
-----------	--------------

Przedsięwzięcie 4.

TYTUŁ PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Przebudowa i adaptacja budynku po dawnej remizie OSP w Turośni Kościelnej na nowe funkcje kulturalno-społeczne

OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Koncepcja i zakres zadania:

Budynek dawnej remizy OSP w Turośni Kościelnej to budynek obecnie nieużytkowany, położony centralnie, o powierzchni ok. 207 m², stanowiący potencjał do zagospodarowania. Równocześnie w ramach prac nad GPR zdiagnozowano potrzebę stworzenia w obszarze rewitalizacji miejsca aktywizacji mieszkańców, przestrzeni do spotkań dla lokalnych organizacji pozarządowych i grup aktywnych mieszkańców czy po prostu spotkań sąsiedzkich.

Idea przedsięwzięcia to przeprowadzenie gruntownego remontu/adaptacji budynku dawnej OSP na cele obiektu społecznego, wielofunkcyjnego służącego mieszkańcom obszaru rewitalizacji, ale także całej gminy Turośń Kościelna jako miejsce integracji i aktywności mieszkańców (MAM) czyli otwarta, przyjazna, dostępna dla osób ze szczególnymi potrzebami przestrzeń, gdzie odbywają się różnorodne sąsiedzkie inicjatywy dla osób w każdym wieku. Miejsce, gdzie można się spotkać i porozmawiać, zorganizować zajęcia, warsztaty, prelekcje, wykłady, obmyślić własny projekt społeczny czy zorganizować imprezę okolicznościową. W obiekcie przewiduje się, poza salą wielofunkcyjną, także miejsce na mini kawiarnię, zaplecze socjalno – sanitarne, itp. Zakłada się lokalizację w rewitalizowanym obiekcie m.in. Klubu Seniora (przeniesienie z obecnej lokalizacji). W ramach przedsięwzięcia przewiduje się także zapewnienie animatora/opiekuna obiektu.

Rewitalizacja obejmie, poza samym budynkiem, także jego przedpole tak aby przystosować obiekt i teren mu przyległy, do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami (m.in. wykonanie podjazdu, mała architektura, oświetlenie itp.).

Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Wszystkie wykonane adaptacje, zarówno w obrębie budynku jak i jego otoczenia, będą uwzględniać zasady projektowania uniwersalnego, takie jak m.in. zapewnienie wolnych od barier ciągów komunikacyjnych w przestrzeni publicznej wokół budynku, dostosowanie modernizowanego obiektu dla potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, itp.

ODDZIAŁYWANIE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

- X Sfera społeczna
- X Sfera gospodarcza
- X Sfera przestrzenno-funkcjonalna
- Sfera środowiskowa

X Sfera techniczna	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY W ODNIESIENIU DO CELÓW REWITALIZACJI:	
Wskaźniki produktu i rezultatu: – Liczba wspartych obiektów infrastruktury (innych niż budynki mieszkalne) zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach – 1 szt. – Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami – 1 szt. – Liczba osób korzystających z obiektu: 500 osób rocznie. Sposób pomiaru: Protokół odbioru robót, protokół zrealizowanych dostaw wyposażenia, dokumentacja fotograficzna wykonanych prac.	
LOKALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Turośń Kościelna, ul. Białostocka 9	
PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	PARTNERZY W REALIZACJI
Gmina Turośń Kościelna	w zakresie realizacji programu wykorzystania obiektu: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej, Gminny Ośrodek Kultury w Turośni Kościelnej, Klub Seniora, lokalne organizacje i grupy nieformalne
SZACUNKOWY TERMIN REALIZACJI	SZACUNKOWY KOSZT REALIZACJI
2028-2035 (realizacja inwestycji 2028-2029, kolejne lata to funkcjonowanie obiektu)	3.500.000 zł

Przedsięwzięcie 5.
TYTUŁ PRZEDSIĘWZIĘCIA:
Centrum Senioralne w Turośni Kościelnej
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA:
Koncepcja i zakres zadania: Przedstawione dane demograficzne dla obszaru rewitalizacji wskazują, na duży odsetek osób w wieku senioralnym oraz powiązane z tym trendem wzrastające potrzeby tej wrażliwej społecznie grupy mieszkańców. Na terenie gminy rozwijają się usługi społeczne w zakresie oferty opiekuńczej, usług asystenckich czy oferty spędzania czasu wolnego dedykowane osobom starszym (działający Klub Seniora), nie mniej nie są one wystarczające, ponieważ z roku na rok wzrasta zapotrzebowanie na różne formy wsparcia seniorów w codziennym funkcjonowaniu.

Potrzeba rozwoju oferty dedykowanej seniorom w gminie Turośń Kościelna, przede wszystkim oferty opiekuńczej, rehabilitacyjnej, była także zgłaszana i omawiana na spotkaniach z mieszkańcami w ramach procesu opracowania GPR.

W ramach przedsięwzięcia przewiduje się dokonanie przekształcenia obecnie działającego Klubu Seniora w Centrum Senioralne oferujące kompleksowe wsparcie dla seniorów w zakresie różnorodnej oferty czasu wolnego m.in.: organizacja zajęć tematycznych, warsztatów, różne formy pobudzania aktywności, ale także oferujące usługi opiekuńcze (planowane jest zwiększenie puli usług do 60 godz./miesiąc) w formie usług sąsiedzkich, usługi rehabilitacyjne (koszyk usług dla seniorów). Dodatkowo przewiduje się uruchomienie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego.

Równocześnie, w ramach Centrum Seniorów, utrzymana będzie dotychczasowa forma działania Klubu Seniora, ale przewiduje się zwiększenie liczby członków z obecnych 30 do 50 osób.

Przedsięwzięcie będzie realizowane w partnerstwie pomiędzy instytucjami publicznymi działającymi w obszarze polityki społecznej oraz lokalnymi organizacjami takimi jak Koła Gospodyń Wiejskich.

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności jak również wpisuje się w trend demograficzny związany ze starzeniem się społeczeństwa. Jego realizacja pozwoli na rozszerzenie usług wsparcia dla osób w wieku senioralnym, poprawi jakości życia tej grupy społecznej i będzie przeciwdziałać ich izolacji i wykluczeniu społecznemu.

Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Przeprowadzone w ramach działalności Centrum Senioralnego zajęcia/warsztaty/itp. będą zorganizowane w miejscach spełniających standardy dostępności architektonicznej i poprowadzone zostaną przez edukatorów/prowadzących posiadających doświadczenie w pracy z osobami o szczególnych potrzebach. Realizacja zadania będzie przebiegała z uwzględnieniem wymogów osób ze szczególnymi potrzebami. W trakcie działań na bieżąco identyfikowane będą szczególne potrzeby osób, a oferta zajęć i sposób ich prowadzenia będzie dostosowany do tych potrzeb.

ODDZIAŁYWANIE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

X	Sfera społeczna
	Sfera gospodarcza
	Sfera przestrzenno-funkcjonalna
	Sfera środowiskowa
	Sfera techniczna

PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY W ODNIESIENIU DO CELÓW REWITALIZACJI:

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Liczba członków Klubu Seniora – 50 osób;

- Liczba osób korzystających z oferty Centrum Senioralnego – 150 osób rocznie

Sposób pomiaru:

Dokumentacja projektu (listy obecności, wykaz zajęć/wydarzeń), dokumentacja fotograficzna

LOKALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA

Turośń Kościelna, ul. Białostocka 9

PODMIOT ODPOWIEDZIALNY

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
w Turośni Kościelnej

PARTNERZY W REALIZACJI

Gmina Turośń Kościelna

SZACUNKOWY TERMIN REALIZACJI

2027-2035

SZACUNKOWY KOSZT REALIZACJI

150.000,00 zł

Przedsięwzięcie 6.

TYTUŁ PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Nowa aranżacja i przebudowa terenu przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej

OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Koncepcja i zakres zadania:

Na obszarach wiejskich szkoły ze swoim otoczeniem najczęściej pełnią funkcję nie tylko typowo edukacyjną (realizacja zajęć w ramach programu edukacyjnego/szkolnego), ale także są miejscami spotkań po-lekcyjnych, popołudniowych dla dzieci i młodzieży. Są to miejsca/przestrzenie znane młodym mieszkańcom, przestrzenie gdzie czują się bezpieczni, które intuicyjnie wybierają do swobodnego spędzania czasu wolnego, realizacji zajęć dodatkowych. Równocześnie są to często miejsca (zwłaszcza w wiejskich środowiskach) wyposażone w infrastrukturę pozwalającą na aktywne spędzanie czasu wolnego – są tam np. place zabaw, boiska sportowe, itp.

Teren rekreacyjno-sportowy przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej zmieni swój charakter w wyniku realizacji na tym obszarze inwestycji polegającej na budowie nowego żłobka publicznego. Inwestycja ta po pierwsze spowoduje zmniejszenie powierzchni terenu pod funkcje sportowo-rekreacyjne dla dzieci szkolnych oraz zmieni także układ komunikacyjny tego terenu. W związku z tym konieczne jest na przygotowanie nowej koncepcji funkcjonalnej oraz zagospodarowanie tego terenu przy uwzględnieniu tych uwarunkowań.

Przedsięwzięcie zakłada utworzenie przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej boiska wielofunkcyjnego z nawierzchnią do różnych dyscyplin sportowych (typu Orlik) tak, aby stworzyć w miejscowości profesjonalne centrum spotkań i aktywności dla mieszkańców. Miejsce to przewidziane jest do całodziennego wykorzystania: w godzinach popołudniowych

realizacja lekcji w-f dla uczniów szkoły podstawowej, a w późniejszych godzinach jako miejsce integracji dzieci, młodzieży oraz dorosłych mieszkańców w czasie wolnym.

Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Cały teren będzie uwzględniać zasady projektowania uniwersalnego oraz zapewni wolne od barier ciągi komunikacyjne w przestrzeni publicznej. Zastosowane rozwiązania, mała architektura, urządzenia rekreacyjne będą uwzględniały potrzeby osób z niepełnosprawnościami umożliwiając im swobodne korzystanie w obiektów.

ODDZIAŁYWANIE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

X	Sfera społeczna
	Sfera gospodarcza
X	Sfera przestrzenno-funkcjonalna
	Sfera środowiskowa
	Sfera techniczna

PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY W ODNIESIENIU DO CELÓW REWITALIZACJI:

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Powierzchnia zmodernizowanej przestrzeni publicznej/powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją – 2500 m².
- Liczba osób korzystających z nowej infrastruktury - 500 osób rocznie

Sposób pomiaru:

Protokół odbioru robót, protokół zrealizowanych dostaw wyposażenia, dokumentacja fotograficzna wykonanych prac.

LOKALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA

Turośń Dolna, ul. Szkolna 2

PODMIOT ODPOWIEDZIALNY

Gmina Turośń Kościelna

PARTNERZY W REALIZACJI

Szkoła Podstawowa w Turośni Dolnej

SZACUNKOWY TERMIN REALIZACJI

2028-2029

SZACUNKOWY KOSZT REALIZACJI

1.500.000 zł.

Przedsięwzięcie 7.

TYTUŁ PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Poprawa bezpieczeństwa komunikacyjnego i pieszego na obszarze rewitalizacji

OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Koncepcja i zakres zadania:

Jednym z ważnych problemów, jakie zgłaszali mieszkańcy obszaru rewitalizacji, był problem niskiego bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów w tym terenie. Brak separacji ruchu pieszo – rowerowego od ruchu samochodowego, powszechny brak chodników, niska jakość poboczy drogowych oraz braki w oświetleniu, nie mówiąc już o niedostosowaniu infrastruktury pieszej do zasad dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, to podstawowe powody niskiego bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji.

Tym samym przedsięwzięcie przewiduje realizację szeregu modernizacji i usprawnień jakie podniosą poziom bezpieczeństwa dla pieszych i rowerzystów poruszających się po terenie rewitalizacji. Prace przewiduje się przeprowadzić w miejscowościach: Turośń Kościelna, Turośń Dolna, Iwanówka, Pomigacze oraz Juraszki, które wchodzi w obszar rewitalizacji.

Turośń Kościelna:

- budowa chodnika oraz oświetlenie przy ul. Wysokie (droga powiatowa) prowadzącej do cmentarza – w efekcie poprawa bezpieczeństwa dla pieszych udających się na cmentarz/korzystających z tego odcinka drogi;
- oświetlenie, poprawa chodnika i nawierzchni drogi prowadzącej do stadionu w Turośni Kościelnej wraz ze zmianą organizacji ruchu – przekierowanie ruchu rowerowego na zmodernizowany odcinek – w efekcie poprawa bezpieczeństwa dotarcia dzieci dojeżdżających najczęściej rowerami na zajęcia sportowe na stadionie;
- budowa ciągów pieszo-rowerowych wzdłuż ul. Białostockiej (od Iwanówki przez Turośń Kościelną);
- oświetlenie na ul. Słonecznej oraz modernizacja mostu pieszo – rowerowego na rzece Turośniance (cieku wodnym wprowadzającym wodę do zalewu). Obecna przeprawa ma charakter prowizoryczny (słup betonowy) i nie spełnia standardu przeprawy pieszo – rowerowej. Realizacja mostku pozwoli na udrożnienie bezpiecznego pieszego i rowerowego przejścia do cmentarza oraz pozwoli na uruchomienie pętli spacerowej po miejscowości Turośń Kościelna dla mieszkańców.

Turośń Dolna:

- doświetlenie nowopowstałych ulic gdzie następuje intensywna rozbudowa zabudowy jednorodzinnej – ul. Wiosenna, Kwiatowa, Radosna, Wrzosowa;
- budowa nowych chodników oraz poprawa nawierzchni na ul. Szkolna, ul. Główna, ul. Pałacowa;
- poprawa jakości nawierzchni na drodze z Turośni Dolnej do Turośni Kościelnej (obecnie droga jest bardzo słabej jakości - szereg nierówności, brakuje poboczy, itp.).

Iwanówka:

- budowa chodników os. Młodych;
- poprawa nawierzchni dróg dojazdowych tzw. sięgaczy, przy których rozwija się zabudowa jednorodzinna (np. za OSP).

Pomigacze:

- budowa chodnika przy drodze głównej przez wieś;
- budowa oświetlenia przy nowych ulicach, gdzie rozwija się zabudowa jednorodzinna m.in ul. Lawendowa, ul. Polna;
- poprawa bezpieczeństwa na skrzyżowaniu Howieny kierunek Białystok (bardzo niebezpieczne skrzyżowanie, brak oświetlenia).

Juraszki:

- utwardzenie drogi, budowa chodników oraz uzupełnianie oświetlenia ulicznego ul. Zagumienna;
- budowa ścieżki rowerowej od Pomigaczy przez Turośń Kościelną do Turośni Dolnej - poprawa bezpieczeństwa dzieci przemieszczających się rowerami do szkół.

Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Wprowadzone w przestrzeni zmiany będą uwzględniać zasady projektowania uniwersalnego, będą uwzględniać dostępność architektoniczną przestrzeni dla osób ze szczególnymi potrzebami (m.in. normatywne spadki podłużne i poprzeczne, obniżone krawężniki na przejściu dla pieszych, wolne od barier ciągi komunikacyjne).

ODDZIAŁYWANIE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

X	Sfera społeczna
	Sfera gospodarcza
X	Sfera przestrzenno-funkcjonalna
	Sfera środowiskowa
	Sfera techniczna

PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY W ODNIESIENIU DO CELÓW REWITALIZACJI:

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Długość nowopowstałych ciągów rowerowych – 2,0 km
- Długość nowopowstałych chodników – 1,30 km
- Długość wybudowanej sieci elektroenergetycznej służącej do oświetlenia – 500 m
- Długość zmodernizowanej infrastruktury drogowej – 4,5 km

Sposób pomiaru:

Protokół odbioru robót, dokumentacja fotograficzna wykonanych prac.

LOKALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA

Obszar rewitalizacji

PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	PARTNERZY W REALIZACJI
Gmina Turośń Kościelna	-
SZACUNKOWY TERMIN REALIZACJI	SZACUNKOWY KOSZT REALIZACJI
2026-2030	2.000.000 zł

Przedsięwzięcie 8.

TYTUŁ PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Program ożywiania świetlic wiejskich

OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Koncepcja i zakres zadania:

Świetlice wiejskie to ważne centra dla społeczności lokalnej głównie obszarów wiejskich. Tam mieszkańcy mogą się spotkać, zintegrować, spędzać czas wolny. Powszechną praktyką jest wykorzystanie tych obiektów do organizacji zajęć edukacyjnych, rekreacyjnych i kulturalnych. To także przestrzeń, gdzie odbywają się zebrania wiejskie czy organizowane są lokalne wydarzenia.

Na terenie gminy Turośń Kościelna w obszarze rewitalizacji funkcjonują trzy świetlice wiejskie (w Iwanówce, Turośni Dolnej i Pomigaczach) a w Turośni Kościelnej taką funkcję pełni Gminny Ośrodek Kultury. Z miejscowości objętych obszarem rewitalizacji jedynie Juraszki nie posiadają takiego obiektu (korzystają z zajęć dostępnych w GOK). Zdaniem mieszkańców wykorzystanie tych obiektów na cele społeczności lokalnych jest niewielkie, w tygodniu świetlice często są zamknięte, w większym stopniu wykorzystywane są na cele komercyjne (wynajem na okolicznościowe imprezy) lub podczas wydarzeń gminnych/sołectkich (np. festyn). Konieczne jest zatem ożywienie świetlic, wprowadzenie w te obiekty oferty dedykowanej dla mieszkańców w różnych wieku, tak aby świetlice wiejskie w pełni wykorzystwały swój kapitał lokalowy i spełniały cel bycia miejscami spotkań i integracji mieszkańców, do którego można w każdej chwili przyjąć i spędzić wspólnie czas.

W ramach przedsięwzięcia przewidziane jest: wprowadzenie w każdej świetlicy animatora, działającego minimum jeden stały dzień w tygodniu w danej miejscowości; realizację dodatkowych zajęć dla dzieci i młodzieży (np. zajęcia językowe dla dzieci, spotkania przy grach planszowych, zajęcia plastyczne prowadzone przez mieszkankę, która jest nauczycielem plastyki, zajęcia ruchowe itp.); program „otwartych świetlic” możliwość skorzystania przez mieszkańców w tym dzieci i młodzieży ze świetlicy (opiekę nad świetlicą sprawują wówczas ustalone osoby z danej miejscowości – wspólna odpowiedzialność za obiekt).

Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Przewidziane w projekcie działania uwzględniają międzypokoleniową grupę uczestników. Warsztaty/zajęcia ofertowane w przestrzeni świetlic będą uwzględniać potrzeby różnych grup odbiorców. Każdy z budynków świetlic wiejskich spełnia standardy dostępności architektonicznej, tym samym umożliwia skorzystanie z oferty i przestrzeni przez wszystkie osoby bez względu na jakiekolwiek ograniczenia.

ODDZIAŁYWANIE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

X	Sfera społeczna
	Sfera gospodarcza
	Sfera przestrzenno-funkcjonalna
	Sfera środowiskowa

Sfera techniczna	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY W ODNIESIENIU DO CELÓW REWITALIZACJI:	
Wskaźniki produktu i rezultatu: – Liczba zajęć organizowanych w ramach programu – 120 rocznie (1 zajęcia/tydzień przez 10 msc, w każdej świetlicy) – Liczba spotkań integracyjnych organizowanych w świetlicach – 12 rocznie (1 spotkanie na kwartał w każdej świetlicy) – Liczba osób korzystających z nowej oferty świetlic – 500 osób rocznie	
Sposób pomiaru: Listy obecności, wykaz zajęć/wydarzeń, dokumentacja fotograficzna	
LOKALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA	
Obszar rewitalizacji – świetlice wiejskie w Turośni Dolnej, Iwanówce, Pomigaczach	
PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	PARTNERZY W REALIZACJI
Gminny Ośrodek Kultury	Sottysi, opiekunowie świetlic, KGW, „Zdolne babki”, OSP, lokalne organizacje i grupy nieformalne
SZACUNKOWY TERMIN REALIZACJI	SZACUNKOWY KOSZT REALIZACJI
2026-2035	80.000 zł

Przedsięwzięcie 9.
TYTUŁ PRZEDSIĘWZIĘCIA: Aktywni i zintegrowani mieszkańcy – program wsparcia inicjatyw oddolnych oraz działań angażujących, integrujących i aktywizujących mieszkańców
OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA:
Koncepcja i zakres zadania: Przeprowadzona pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji wykazała potrzebę podejmowania szerokich działań integrujących, dających możliwość włączania nowych mieszkańców w działania lokalne. Z drugiej strony na obszarze rewitalizacji występuje duży potencjał dla działań społecznych – posiadane zaplecze w postaci świetlic, oferta GOK, a także duża ilość organizacji pozarządowych, działających na terenie gminy. Stowarzyszenia, Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, Klub Seniora, KS Turośnianka oraz grupy nieformalne i lokalni liderzy (sottysi, opiekunowie świetlic) – to ludzie, którzy najlepiej znają potrzeby mieszkańców, działający na rzecz rozwoju społeczności gminnej. Ludzie pełni pasji i kreatywności, którzy z chęcią i zaangażowaniem zorganizują szkolenia, warsztaty, konferencje, pikniki dla grup mieszkańców w różnym wieku. W ramach zadania zakłada się realizację przez różne podmioty i grupy społeczne oddolnych inicjatyw/wydarzeń w zakresie: edukacji, rozwoju zainteresowań i pasji, integracji,

kultywowania tradycji, wsparcia grupowego (np. rodziców) z wykorzystaniem istniejącej bazy lokalowej, przestrzennej i rekreacyjnej na obszarze rewitalizacji (świetlice wiejskie, GOK, szkoły, tereny rekreacyjne).

Podjęte inicjatywy staną się skuteczną odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności i pozytywnym rozwiązaniem jej problemów. Organizacja oddolnych inicjatyw przyniesie długofalowe efekty, m.in. wzmożone zainteresowanie uczestnictwem w życiu kulturalno-społecznym, zwiększenie poczucia przynależności do społeczności lokalnej – wzmocnienie więzi społecznych, wzbogacenie oferty edukacyjnej i chęć podniesienia kwalifikacji oraz wzrost kompetencji społecznych wśród mieszkańców gminy.

Każda z inicjatyw będzie zakładała umożliwienie uczestnictwa różnych grup. Zakłada się też działania mające na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu – aktywizację osób o różnym statusie społecznym, sytuacji rodzinnej czy zawodowej.

Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Do realizacji inicjatyw wykorzystywana będzie istniejąca na obszarze rewitalizacji baza (świetlice wiejskie, budynek GOK, budynki szkół, tereny rekreacyjne), które będą spełniały standardy dostępności architektonicznej, tym samym umożliwią skorzystanie z oferty przez wszystkie osoby. Realizowane działania w ramach inicjatyw (zajęcia, festyny, warsztaty itp.) będą zapewniały równy i powszechny dostęp w tym dla osób ze szczególnymi potrzebami. W przypadku wystąpienia potrzeby zapewnione zostaną odpowiednie materiały (np. alfabecie Braille'a) pozwalające na aktywny udział wszystkich osób bez względu na jakiegokolwiek ograniczenia w proponowanych działaniach.

ODDZIAŁYWANIE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

X	Sfera społeczna
	Sfera gospodarcza
	Sfera przestrzenno-funkcjonalna
	Sfera środowiskowa
	Sfera techniczna

PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY W ODNIESIENIU DO CELÓW REWITALIZACJI:

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Liczba inicjatyw przeprowadzonych w ramach programu – 20 szt.
- Liczba osób uczestniczących w realizowanych inicjatywach – 250 osób.

Sposób pomiaru:

Listy obecności, wykaz zajęć/wydarzeń, dokumentacja fotograficzna

LOKALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA

Obszar rewitalizacji

PODMIOT ODPOWIEDZIALNY

PARTNERZY W REALIZACJI

Stowarzyszenie „Mamy Czas”, KGW, „Zdolne babki”, OSP, lokalne organizacje i grupy nieformalne	Gminny Ośrodek Kultury, Urząd Gminy Turośń Kościelna, sołtysi, szkoły podstawowe
SZACUNKOWY TERMIN REALIZACJI	SZACUNKOWY KOSZT REALIZACJI
2026-2035	200.000 zł

Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Do grupy pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (przedsięwzięć uzupełniających) zaliczono typy/rodzaje przedsięwzięć realizujących kierunki działań określone dla Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 roku, dotyczące wyznaczonego obszaru rewitalizacji, które z różnych względów nie spełniały kryteriów podstawowego przedsięwzięcia rewitalizacyjnego, to jest takie które nie zostały szczegółowo scharakteryzowane, zwymiarowane lub osadzone w czasie i po uszczegółowieniu mogą stanowić podstawę pod propozycję przedsięwzięcia podstawowego.

Pozostałe dopuszczalne przedsięwzięcia rewitalizacyjne są następujące:

1. **Zagospodarowanie terenu za budynkiem GOK i Remizy OSP w Turośni Kościelnej** – remont parkingu (w tym wyznaczenie miejsca postojowego dla OzN), miejsce na rowery oraz wprowadzenie nowych funkcji za budynkiem: plac zabaw dla dzieci, przygotowanie terenu pod miejsce do spotkań sąsiedzkich/imprez lokalnych oraz doposażenie GOK w mobilną scenę plenerową.
2. **Modernizacja i rozbudowa strefy rekreacyjnej dla dzieci młodszych przy świetlicy w Iwanówce** – uzupełnienie nowymi urządzeniami zabawowymi, ogrodzenie terenu OSP (podniesienie bezpieczeństwa).
3. **Poprawa nawierzchni boiska trawiastego przy świetlicy wiejskiej w Pomigaczach** (wyrównanie nawierzchni), uzupełnienie oświetlenia, ławki przy boisku.
4. **Rozbudowa strefy rekreacyjnej w Juraszkach** – rozbudowa placu zabaw pod kątem najmniejszych dzieci; uzupełnienie oświetlenia tego terenu; obudowanie altanki aby w okresie zimowym można było z niej skorzystać (w sołectwie nie ma świetlicy, pod altanką odbywają się zebrania wiejskie); zagospodarowanie części terenu przed altaną na skwer zieleni (nowe nasadzenia, oświetlenie, ławeczki).
5. **Upowszechnianie idei rodzinnych domów pomocy społecznej na terenie gminy Turośń Kościelna** – realizacja działań informacyjnych, poszukiwanie parterów, organizacji do prowadzenie tej formy usług opiekuńczych.

6. **Zagospodarowanie rzeki Turośnianka w Turośni Dolnej** (odzyskanie rzeki, która bardzo mocno zarasta) – oczyszczenie brzegów, dojść do rzeki, zapewnienie możliwości przebywania, odpoczywania przy rzece, spacerowania;
7. **Modernizacja skwerku w Turośni Dolnej** (na wprost świetlicy obok sklepu) – ogrodzenie terenu, uzupełnienie w dodatkowe urządzenia zabawowe, poprawa stanu technicznego istniejących urządzeń i sprzętów;
8. **Budowa boiska wielofunkcyjnego z siłownią zewnętrzną w Iwanówce** (działka gminna) – miejsce dla mieszkańców do spędzania czasu na powietrzu (starsza młodzież i dorośli).
9. **Rozbudowa zaplecza kuchennego w świetlicy wiejskiej w Pomigaczach** (wykorzystanie pomieszczenia bocznego/zaplecza) – możliwość organizacji warsztatów kulinarnych dla mieszkańców czy Koła Gospodyń Wiejskich;
10. **Poprawa skomunikowania na obszarze rewitalizacji** – np. uruchomienie kursów małych busów.
11. **Rozwój usług opiekuńczych oraz systemu opieki dla osób starszych, niesamodzielnych oraz z niepełnosprawnościami** w tym nowych form wsparcia, jak np. promowanie stworzenia lokalnych usług sąsiedzkich dla seniorów, rozwoju koszyka bezpłatnych usług itp.
12. **Systematyczna likwidacja barier architektonicznych** - dążenie do zapewnienia dostępności w obiektach publicznych i przestrzeniach publicznych na obszarze rewitalizacji.
13. **Realizacja działań wspierających osoby ze szczególnymi potrzebami** obejmujących szczególnie dzieci, młodzież i osoby dorosłe - działania podnoszące świadomość społeczną, dalszy rozwój edukacji włączającej, działania edukacyjno-informacyjne, przedsięwzięcia prozdrowotne.

6. Ramy finansowe

Ramowy plan finansowy dla Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna uwzględnia szacowane koszty i terminy realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz potencjalne źródła finansowania. GPR będzie wdrażany z wykorzystaniem zróżnicowanych źródeł finansowych.

Koszt wszystkich planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych został oszacowany na poziomie: 13.030.000 zł.

Koszty oraz możliwe źródła finansowania poszczególnych przedsięwzięć podstawowych zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela 12. Lista podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Nr	Tytuł zadania	Szacowana wartość (zł)	Termin realizacji	Potencjalne źródła finansowania
1	Zagospodarowanie terenu przy zalewie w Turośni Kościelnej	2.800.000 zł	2027-2028	Budżet gminy, Program Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027 (FEdP)
2	Powstanie nowych terenów zielonych na obszarze rewitalizacji – teren wokół Dworku Myśliwskiego oraz ul. Kasztanowa	1.200.000 zł	2027-2028	Budżet gminy, FEdP
3	Nowe centrum Turośni Kościelnej	1.600.000 zł	2026-2029	Budżet gminy, krajowe środki publiczne, środki z innych źródeł
4	Przebudowa i adaptacja budynku po dawnej remizie OSP w Turośni Kościelnej na nowe funkcje kulturalno-społeczne	3.500.000 zł	2028-2035	Budżet gminy, FEdP
5	Centrum Senioralne w Turośni Kościelnej	150.000 zł	2027-2035	Budżet gminy, krajowe środki publiczne
6	Nowa aranżacja i przebudowa terenu przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej	1.500.000 zł	2028-2029	Budżet gminy, krajowe środki publiczne, środki z innych źródeł

7	Poprawa bezpieczeństwa komunikacyjnego i pieszego na obszarze rewitalizacji	2.000.000 zł	2026-2030	Budżet gminy, krajowe środki publiczne, środki z innych źródeł
8	Program ożywiania świetlic wiejskich	80.000 zł	2026-2035	Budżet gminy
9	Aktywni i zintegrowani mieszkańcy – program wsparcia inicjatyw oddolnych oraz działań angażujących, integrujących i aktywizujących mieszkańców.	200.000 zł	2026-2035	Regionalne Granty na Rewitalizację, środki z innych źródeł

Źródło: opracowanie własne

Dodatkowym źródłem finansowania podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych będą granty na działania rewitalizacyjne pod nazwą „Regionalne Granty na Rewitalizację”. Na etapie opracowania dokumentu GPR nie zostały jeszcze opublikowany szczegółowy regulamin udzielania grantów, ale wskazane rodzaje interwencji możliwe do sfinansowania z tego funduszu to:

- mini-projekt społeczny o maksymalnej wartości 150 tys. zł, lub
- mini-projekt zintegrowany tzn. projekt obejmujący działania miękkie/społeczne i drobne inwestycje o maksymalnej wartości 300 tys. zł, przy czym wydatki majątkowe na drobne inwestycje nie mogą przekraczać 50% wartości projektu i kwoty 150 tys. zł. Głównym założeniem projektów zintegrowanych w części inwestycyjnej jest realizacja niewielkich zmian w przestrzeni, które będą wspomagały zmianę społeczną na obszarze rewitalizacji.

7. Zasady tworzenia i wdrażania Programu (włączenie interesariuszy, kompleksowość, komplementarność)

Kompleksowość Programu Rewitalizacji

Zadania wpisane do Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna przyczynią się do wielopłaszczyznowej i kompleksowej zmiany w obszarze rewitalizacji, zmiany odpowiadającej na zdiagnozowane potrzeby i problemy, zidentyfikowane podczas przeprowadzonej pogłębionej analizy w sferach: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej oraz przestrzenno-funkcjonalnej. Wyznaczone w Programie kierunki działań oraz przedsięwzięcia podstawowe odnoszą się do poszczególnych sfer istotnych w kontekście rewitalizacji, w sposób adekwatny do zdiagnozowanych dla obszaru rewitalizacji problemów i potrzeb.

Powiązania i oddziaływania między poszczególnymi sferami a kierunkami działań rewitalizacyjnych i przedsięwzięciami podstawowymi zostały zaprezentowane w poniższej tabeli. Ponadto w zaprezentowanych kartach zadań (w rozdziale 5. Opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych), każdorazowo wskazano oddziaływanie podstawowego przedsięwzięcia rewitalizacyjnego na konkretną sferę (społeczną, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną, środowiskową i gospodarczą).

Tabela 13. Kompleksowość zaplanowanej interwencji rewitalizacyjnej.

Sfera	Kierunki działań i podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne
Sfera Społeczna	Kierunek działań 1.1. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc sprzyjających rekreacji, wypoczynkowi i aktywności. Kierunek działań 1.2. Podnoszenie bezpieczeństwa i dostępności infrastruktury na obszarze rewitalizacji. Kierunek działań 2.1. Tworzenie warunków do zwiększonej aktywności lokalnej i budowania więzi sąsiedzkich. Kierunek działań 2.2. Rozwijanie miejsc i oferty kulturalno-społecznej skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9
Sfera Gospodarcza	Kierunek działań 1.1. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc sprzyjających rekreacji, wypoczynkowi i aktywności. Kierunek działań 2.2. Rozwijanie miejsc i oferty kulturalno-społecznej skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne: 1; 4;

Sfera środowiskowa	Kierunek działań 1.1. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc sprzyjających rekreacji, wypoczynkowi i aktywności. Kierunek działań 1.2. Podnoszenie bezpieczeństwa i dostępności infrastruktury na obszarze rewitalizacji. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne: 1, 2, 3;
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Kierunek działań 1.1. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc sprzyjających rekreacji, wypoczynkowi i aktywności. Kierunek działań 1.2. Podnoszenie bezpieczeństwa i dostępności infrastruktury na obszarze rewitalizacji. Kierunek działań 2.1. Tworzenie warunków do zwiększonej aktywności lokalnej i budowania więzi sąsiedzkich. Kierunek działań 2.2. Rozwijanie miejsc i oferty kulturalno-społecznej skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne: 1; 2; 3; 4; 6; 7;
Sfera techniczna	Kierunek działań 1.1. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc sprzyjających rekreacji, wypoczynkowi i aktywności. Kierunek działań 1.2. Podnoszenie bezpieczeństwa i dostępności infrastruktury na obszarze rewitalizacji. Kierunek działań 2.2. Rozwijanie miejsc i oferty kulturalno-społecznej skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne: 3; 4;

Źródło: opracowanie własne

Koncentracja Gminnego Programu Rewitalizacji

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna koncentruje się na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, który stanowi przestrzeń szczególnego skupienia zidentyfikowanych zjawisk kryzysowych (w sferze społecznej oraz pozostałych sferach: gospodarczej, środowiskowej, technicznej, przestrzenno-funkcjonalnej). Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które stanowią odpowiedź na zidentyfikowane na obszarze kwestie problemowe, będą realizowane na obszarze rewitalizacji, przy czym w wielu przypadkach ich zasięg oddziaływania będzie szerszy z uwagi na funkcje centralne pełnione przez tereny. Taka sytuacja wystąpi w odniesieniu do przedsięwzięć zlokalizowanych w centrum Turośni Kościelnej, związanej z zagospodarowaniem terenu zalewu oraz parku przy Dworcu Myśliwskim. Terytorialne

skoncentrowanie interwencji zaplanowanej w GPR, umożliwi osiągnięcie celów postawionych dla obszaru rewitalizacji i realizację wizji.

Mechanizmy włączenia interesariuszy w proces rewitalizacji

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna został opracowany w myśl zasady partnerstwa i partycypacji społecznej, zgodnie z którą interesariusze procesu rewitalizacji mieli możliwość włączenia się w prace na każdym etapie procesu rewitalizacji (program przewiduje partycypację społeczną od etapów diagnozowania i programowania opisanych w tym rozdziale po etapy wdrażania i monitorowania scharakteryzowane w rozdziale 8).

Gminny Programu Rewitalizacji przygotowano z uwzględnieniem partnerów określonych w art. 8 rozporządzenia ogólnego. Udział poszczególnych typów partnerów w pracach nad programem zapewniono w następujący sposób:

- **władze regionalne, lokalne i gminne oraz inne instytucje publiczne** zaangażowały się w tworzenie założeń dokumentu m.in. poprzez udział w działaniach partycypacyjnych typu warsztaty strategiczne, wywiady pogłębione, spacer badawczy (wizja lokalna), , spotkaniach konsultacyjnych, otwartych. W działaniach partycypacyjnych uczestniczyły następujące podmioty: Urząd Gminy w Turośni Kościelnej, miejskie jednostki organizacyjne (Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminny Ośrodek Kultury), szkoły podstawowe znajdujące się na obszarze rewitalizacji. Ponadto udział władz lokalnych, regionalnych oraz instytucji publicznych zapewniony został poprzez procedurę opiniowania projektu GPR zgodnie z art. 17 ust. 2 pkt. 4 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji.
- **partnerzy gospodarczy i społeczni** w zakresie adekwatnym do specyfiki gminy, poprzez uczestnictwo w warsztatach, spotkaniach, spacerze badawczym, konsultacjach społecznych i badaniach społecznych: mieszkańców gminy, mieszkańców obszaru rewitalizacji, właścicieli/podmiotów zarządzających nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarze gminy (prywatni przedsiębiorcy), podmiotów prowadzących działalność społeczną na terenie gminy, w tym organizacji pozarządowych i grup nieformalnych (np. Klub Seniorów, Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego, OSP) i in.
- **właściwe podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, takie jak partnerzy działający na rzecz środowiska, organizacje pozarządowe, oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równouprawnienia płci i niedyskryminacji** – w zakresie adekwatnym do specyfiki gminy, do udziału w warsztatach, spotkaniach otwartych, wywiadach oraz konsultacjach społecznych zaproszono podmioty i organizacje pozarządowe działające na terenie gminy Turośń Kościelna, w tym: KGW Zdolne Babki, Stowarzyszenie „Mamy Czas” i in.).

W kolejnej części zaprezentowano techniki partycypacyjne, które wykorzystano na etapie opracowywania dokumentu i do udziału w których zaproszono lokalną społeczność, liderów społecznych oraz przedstawicieli różnych grup i instytucji społecznych, gospodarczych i publicznych.

Etap diagnostyczny – wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

➤ **Wizja lokalna** to badanie natury jakościowej. Badanie polegało na wizytacji obszaru zdegradowanego i było połączone z rozmowami z lokalnymi ekspertami, którzy naświetlali kwestie problemowe dla konkretnych lokalizacji. Metoda ta pozwoliła na zdiagnozowanie występujących w terenie problemów, przede wszystkim o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym i technicznym. Wizja lokalna odbyła się dn. 27 lutego 2024 r.

Po opracowaniu diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz uchwały o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 9. października 2015 roku poddano je **konsultacjom społecznym**. Konsultacje społeczne zostały ogłoszone w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu, na tablicy ogłoszeń w siedzibie Urzędu Gminy Turośń Kościelna oraz na tablicach ogłoszeń w usytuowanych w miejscowościach na terenie gminy. Ogłoszenie opublikowano także w prasie lokalnej Gazeta Polska dn. 24.09.2024 r. oraz na stronie internetowej Urzędu Gminy.

Konsultacje trwały od 24 września 2024 r. do 31 października 2024 r. – w tym czasie osoby zainteresowane tematyką objętą zakresem konsultacji mogły składać uwagi w postaci pisemnej – papierowej, elektronicznej, ustnie do protokołu oraz w trakcie spotkania konsultacyjnego. Zrealizowano następujące formy konsultacji:

- w formie pisemnej poprzez formularz (dostępny do pobrania na stronie internetowej Gminy Turośń Kościelna, który należało dostarczyć do siedziby Urzędu Gminy Turośń Kościelna (ul. Białostocka 5, 18-106 Turośń Kościelna, w Sekretariacie lub mailem na adres: rewitalizacja.turosnkoscielna@gmail.com w terminie trwania konsultacji. W przypadku dostarczenia uwag za pośrednictwem poczty decydowała data wpływu korespondencji do Urzędu Gminy Turośń Kościelna.
- w formie elektronicznej poprzez formularz online dostępny po kliknięciu w aktywny link;
- zbierania uwag ustnych w Sali Konferencyjnej w Urzędzie Gminy Turośń Kościelna (ul. Białostocka 5, 18-106 Turośń Kościelna) w dniu 7 października 2024 r. w godzinach 16.00-18.00;
- w trakcie otwartego spotkania konsultacyjnego, które odbyło się w dniu 14 października 2024 roku w godzinach 16.00 – 18.00 w Sali Konferencyjnej w Urzędzie Gminy Turośń Kościelna (ul. Białostocka 5, 18-106 Turośń Kościelna).

Informacja podsumowująca proces konsultacji społecznych dostępna jest pod adresem: <https://www.turosnkoscielna.pl/pl/planowanie-przestrzenne/gminy-program-rewitalizacji.html>

<https://www.turosnskoscielna.pl/pl/aktualnosci/konsultacje-spoleczne-dotyczace-wyznaczenia-obszaru-zdegradowanego-i-obszaru-rewitalizacji-gminy-turosn-koscielna-1.html>

Etap strategiczny – opracowanie dokumentu Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna

Na etapie opracowywania dokumentu Gminnego Programu Rewitalizacji bazowano na efektach etapu diagnostycznego. Dodatkowo przeprowadzono następujące działania mające na celu włączenie lokalnej społeczności i interesariuszy w wypracowanie kluczowych założeń Programu:

Badanie ankietowe (PAPI, CAWI) skierowane do interesariuszy obszaru rewitalizacji - pierwszym etapem włączenia mieszkańców do procesu prac nad GPR były badania ankietowe, które zostały przeprowadzone w formie papierowej (ankiety dostępne do wypełnienia w instytucjach gminnych zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji) oraz w formie on-line. Ich celem było poznanie opinii interesariuszy na temat występowania problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych na terenie obszaru rewitalizacji oraz poznanie propozycji działań, jakie zdaniem respondentów, należy podjąć. Badanie trwało: od 27 stycznia do 20 lutego 2025 r. Łącznie zebrano 203 w pełni wypełnione ankiety.

Badania jakościowe – pogłębione wywiady indywidualne (TDI, N=10) z przedstawicielami społeczności obszaru rewitalizacji. Wnioski z badań jakościowych posłużyły do uzupełnienia części diagnostycznej Programu (diagnoza pogłębiona obszaru rewitalizacji) oraz wskazania głównych problemów i potencjałów. Wywiady traktowano jako badanie grup przedstawicielskich reprezentujących obszar rewitalizacji i ujęte w ich ramach jednostki administracyjne. Wnioski z badań jakościowych znajdują się w rozdziale dotyczącym pogłębionej diagnozy.

Warsztaty strategiczne z udziałem przedstawicieli władz gminy, pracowników UG oraz jednostek podległych, a także przedstawicieli środowiska organizacji społecznych. Ich celem było zdiagnozowanie kluczowych problemów i zebranie najważniejszych oczekiwań dla podobszarów rewitalizacji, wygenerowanie pomysłów na przedsięwzięcia rewitalizacyjne oraz określenie głównych założeń procesu wdrażania i zarządzania GPR. Warsztaty odbyły się w dniach 13 lutego oraz 28 lutego 2025 r.

Punkty konsultacyjne – zorganizowane zostały dwa punkty (dyżury) konsultacyjne, w trakcie których mieszkańcy mogli zgłosić propozycję działań niezbędnych do uwzględnienia w GPR bądź wskazać sytuacje/miejsca problemowe lub istotne ich zdaniem potencjały obszaru rewitalizacji. Dyżury odbyły się w dniach: 12 lutego 2025 r. (Urząd Gminy w Turośni Kościelnej) oraz 13 lutego 2025 r. (świetlica wiejska w Turośni Dolnej). W dyżurach wzięło udział łącznie 18 osób.

Spacer badawczy – odbył się w dniu 13 lutego 2025 r. i objął obszar rewitalizacji z uwzględnieniem kluczowych lokalizacji. Celem spaceru była analiza przestrzeni i określenie kluczowych miejsc kryzysowych, ale także potencjałów i uwarunkowań dla obszaru rewitalizacji w kontekście uszczegółowienia diagnozy sfery przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej oraz pozostałych sfer (społecznej, gospodarczej, środowiskowej). Wizytacja obszaru połączona była z rozmowami z lokalnymi ekspertami, którzy naświetlali kwestie problemowe oraz potrzeby rewitalizacyjne dla konkretnych lokalizacji. W spacerze udział wzięło 8 osób.

Warsztaty partycypacyjnego opracowania koncepcji zmian w obszarze rewitalizacji – służyły wypracowaniu wspólnie z interesariuszami obszaru rewitalizacji koncepcji zmian, w tym pomysłów przedsięwzięć rewitalizacyjnych odpowiadających na kluczowe potrzeby i problemy. Odbyły się dwa warsztaty – jeden 12 lutego 2025 w Świetlicy wiejskiej w miejscowości Iwanówka, drugi – odbył się w dn. 27 lutego 2025 r. w świetlicy wiejskiej w miejscowości Pomigacze. W obu warsztatach uczestniczyły łącznie 23 osoby.

Spotkanie warsztatowe z mieszkańcami – odbyło się w dniu 27 lutego 2025 r. w Świetlicy wiejskiej w miejscowości Pomigacze, jego celem było zebranie propozycji zadań rewitalizacyjnych. W spotkaniu uczestniczyło 10 osób.

Etap strategiczny zakończyły przeprowadzone **konsultacje społeczne projektu GPR oraz konsultacje projektu uchwały w sprawie zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji**. Konsultacje społeczne przeprowadzone zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku zostały ogłoszone w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu, na tablicy ogłoszeń w siedzibie Urzędu Gminy Turośń Kościelna oraz na tablicach ogłoszeń w usytuowanych w miejscowościach na terenie gminy. Ogłoszenie opublikowano także w prasie lokalnej Gazeta Polska codziennie z dn. 7 lipca 2025 r. oraz na stronie internetowej Urzędu Gminy.

Konsultacje trwały od 9 lipca 2025 r. do 13 sierpnia 2025 r. – w tym czasie osoby zainteresowane tematyką objętą zakresem konsultacji mogły składać uwagi w postaci pisemnej – papierowej, elektronicznej, ustnie do protokołu oraz w trakcie spotkania konsultacyjnego.

Informacja podsumowująca proces konsultacji społecznych projektu GPR oraz Informacja podsumowująca proces konsultacji społecznych projektu uchwały w sprawie zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji opublikowane zostały na BIP i stronie internetowej Gminy.

Komplementarność i zintegrowanie Programu Rewitalizacji

Komplementarność problemowa i zintegrowanie na poziomie zdiagnozowanych potrzeb i problemów oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Przedsięwzięcia podstawowe, które uwzględniono w rozdziale 5 Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 r. stanowią odpowiedź na zidentyfikowane w ramach pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji, problemy, potrzeby i potencjały obszaru rewitalizacji. Powiązania problemów i potrzeb zdiagnozowanych w procesie prac nad Programem (z uwzględnieniem działań diagnostycznych, badawczych i partycypacyjnych) z podstawowymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 14. Powiązania zdiagnozowanych problemów, potrzeb i potencjałów z przedsięwzięciami podstawowymi.

Kluczowe problemy, potrzeby i potencjały obszaru rewitalizacji	Przedsięwzięcia rewitalizacyjne (numery)
Wyzwania związane z suburbanizacją – przyrost liczby mieszkańców (8,64%) w latach 2018 – 2023. Potrzeba podejmowania działań integrujących, dających możliwość włączania nowych mieszkańców w działania lokalne.	1,4,6,8,9
Znaczny udział osób starszych (60+) wśród klientów pomocy społecznej (27,78%), oraz wzrastające zapotrzebowanie na usługi wsparcia dla tej grupy społecznej.	4,5,9
Wzrost trudności emocjonalnych u dzieci i młodzieży - wycofanie, słabe więzi rówieśnicze, niska aktywność fizyczna młodzieży. Potrzeba rozwoju atrakcyjnej oferty czasu wolnego oraz utworzenia miejsca dedykowanego młodzieży.	1, 4,6,8,9
Nierównomierna aktywność społeczna oraz niski stopień wykorzystania dostępnej na obszarze rewitalizacji infrastruktury i obiektów pod działania społeczne. Potrzeba rozwoju działań wspierających aktywność mieszkańców, poprawa warunków korzystania z dostępnej infrastruktury, wzmacnianie inicjatywności lokalnej.	4,8,9
Deficyt lokalnych usług handlowych i gastronomicznych. Potrzeba wykorzystania lokalnych potencjałów (np. teren zalewu) do stworzenia nowych impulsów rozwojowych generujących popyt na usługi	1,4
Niska jakość i funkcjonalność centrum Turośni Kościelnej, konieczność uzupełnienia funkcji, podniesienia wizerunku i estetyki tej ważnej dla mieszkańców części obszaru.	1, 2, 3, 4
Niewykorzystane potencjały lokalne (np. zalew, teren przy Dworcu Myśliwskim) do tworzenia urządzonych miejsc zielonych, przestrzeni	1,2

publicznych zachęcających do spędzania czasu na powietrzu, pozwalającej na spotkania sąsiedzkie, spacer, rekreacje dla mieszkańców w różnym wieku.	
Niska dostępność komunikacyjna obszaru rewitalizacji oraz braki w infrastrukturze drogowej, pieszej i rowerowej (brak chodników, oświetlenia, ścieżek rowerowych). Potrzeba rozwoju komunikacyjnego obszaru przy zapewnieniu bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów.	7
Niska dostępność budynków użyteczności publicznej oraz przestrzeni dla osób ze specjalnymi potrzebami. Potrzeba likwidacji istniejących barier architektonicznych, a przy kolejnych uwzględnianie rozwiązań zapewniających pełną dostępność dla osób o szczególnych potrzebach.	4,

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość zdiagnozowanych problemów znalazła bezpośrednie odzwierciedlenie w zadaniach podstawowych. Odpowiadają na nie również typy dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Należy także pamiętać, że część problemów jest już lub będzie rozwiązywana poprzez inne programy i dedykowane strategie (np. Strategia Rozwoju Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego; Strategia Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych) oraz poprzez przedsięwzięcia realizowane w ramach kompetencji ustawowych instytucji i służb publicznych np. PUP, Policja.

Zintegrowanie na poziomie zaplanowanych celów, kierunków działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Przedsięwzięcia ujęte w Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna są kompleksowe, a ich realizacja zapewni wypełnienie równocześnie kilku kierunków działań (w ramach różnych celów strategicznych). Zapewniona w ten sposób logika interwencji (potrzeby/problemy – wizja/cele/kierunki działań – przedsięwzięcia) pozwoli osiągnąć pożądane rezultaty procesu rewitalizacyjnego. Zintegrowanie podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych z celami i kierunkami działań zostało przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 15. Zintegrowanie przedsięwzięć podstawowych z celami strategicznymi i kierunkami działań.

Nr	Tytuł zadania	Cel strategiczny	Kierunki działań
1	Zagospodarowanie terenu wokół zalewu w Turośni Kościelnej	Cel 1. Poprawa jakości przestrzeni publicznej oraz funkcjonalności obszaru rewitalizacji z uwzględnieniem potrzeb różnych grup mieszkańców	1.1. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc sprzyjających rekreacji, wypoczynkowi i aktywności.

2	Powstanie nowych terenów zielonych na obszarze rewitalizacji – teren wokół Dworku Myśliwskiego oraz ul. Kasztanowa	Cel 1. Poprawa jakości przestrzeni publicznej oraz funkcjonalności obszaru rewitalizacji z uwzględnieniem potrzeb różnych grup mieszkańców	1.1. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc sprzyjających rekreacji, wypoczynkowi i aktywności.
3	Nowe centrum Turośni Kościelnej.	Cel 1. Poprawa jakości przestrzeni publicznej oraz funkcjonalności obszaru rewitalizacji z uwzględnieniem potrzeb różnych grup mieszkańców	1.2. Podnoszenie bezpieczeństwa i dostępności infrastruktury na obszarze rewitalizacji.
4	Przebudowa i adaptacja budynku po dawnej remizie OSP w Turośni Kościelnej na nowe funkcje kulturalno-społeczne	Cel 2. Wsparcie i aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji	2.1. Tworzenie warunków do zwiększonej aktywności lokalnej i budowania więzi sąsiedzkich. 2.2. Rozwijanie miejsc i oferty kulturalno-społecznej skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych.
5	Centrum Senioralne w Turośni Kościelnej	Cel 2. Wsparcie i aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji	2.1. Tworzenie warunków do zwiększonej aktywności lokalnej i budowania więzi sąsiedzkich 2.2. Rozwijanie miejsc i oferty kulturalno-społecznej skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych.
6	Nowa aranżacja i przebudowa terenu przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej	Cel 1. Poprawa jakości przestrzeni publicznej oraz funkcjonalności obszaru rewitalizacji z uwzględnieniem potrzeb różnych grup mieszkańców Cel 2. Wsparcie i aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji	1.1. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc sprzyjających rekreacji, wypoczynkowi i aktywności. 2.1. Tworzenie warunków do zwiększonej aktywności lokalnej i budowania więzi sąsiedzkich
7	Poprawa bezpieczeństwa komunikacyjnego i pieszego na obszarze rewitalizacji	Cel 1. Poprawa jakości przestrzeni publicznej oraz funkcjonalności obszaru rewitalizacji z uwzględnieniem potrzeb różnych grup mieszkańców	1.2. Podnoszenie bezpieczeństwa i dostępności infrastruktury na obszarze rewitalizacji.
8	Program ożywiania świetlic wiejskich	Cel 2. Wsparcie i aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji	2.1. Tworzenie warunków do zwiększonej aktywności lokalnej i budowania więzi sąsiedzkich

9	Aktywni i zintegrowani mieszkańcy – program wsparcia inicjatyw oddolnych oraz działań angażujących, integrujących i aktywizujących mieszkańców.	Cel 2. Wsparcie i aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji	2.1. Tworzenie warunków do zwiększonej aktywności lokalnej i budowania więzi sąsiedzkich 2.2 Rozwijanie miejsc i oferty kulturalno-społecznej skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych.
---	---	---	--

Źródło: opracowanie własne

Komplementarność i zintegrowanie przestrzenne

Komplementarność i zintegrowanie w aspekcie przestrzennym zostało zapewnione w Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna poprzez zogniskowanie projektów o charakterze przedsięwzięć podstawowych na precyzyjnie wyznaczonym obszarze rewitalizacji.

Pozytywne skutki realizacji przedsięwzięć będą oddziaływać na cały obszar rewitalizacji, a często także i szerzej – na obszar całej gminy. Nastąpi to, ponieważ w granicach wyznaczonego obszaru rewitalizacji znajduje się centralna miejscowość gminy – Turośń Kościelna, na terenie której skumulowane są najważniejsze instytucje (urząd gminy, szkoła, przedszkole, kościół, ośrodek zdrowia, GOPS), funkcje społeczne i gospodarcze oraz przestrzenie publiczne ważne dla lokalnej społeczności (boisko Orlik, stadion). Zatem zadania zrealizowane na obszarze rewitalizacji będą istotnie wpływały na jakość życia w całej gminie. Dotyczy to zarówno działań podejmowanych dla miejsc lub obiektów użyteczności publicznej, z których korzystać będzie mogła szersza grupa odbiorców (np. projekty takie jak: 4. Przebudowa i adaptacja budynku po dawnej remizie OSP w Turośni Kościelnej na nowe funkcje kulturalno-społeczne, 3. Nowe centrum Turośni Kościelnej), jak i przedsięwzięć ukierunkowanych na aktywizację i integrację społeczną, których adresatami są mieszkańcy obszaru należący do grup wrażliwych społecznie lub osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem (osób starszych, młodzieży, beneficjentów pomocy społecznej, osób z niepełnosprawnością), ale będą mogli z nich korzystać też mieszkańcy obszaru ale także i całej gminy (np. 5. Centrum Senioralne w Turośni Kościelnej,). W ramach podstawowych projektów rewitalizacyjnych zaplanowano także przedsięwzięcia służące powstawaniu nowych terenów rekreacyjnych, wypoczynkowych i spacerowych co będzie odczuwalne nie tylko na obszarze rewitalizacji, ale także szerzej w granicach całej gminy (zadanie 1. Zagospodarowanie terenu wokół zalewu w Turośni Kościelnej czy 2. Powstanie nowych terenów zielonych na obszarze rewitalizacji – teren wokół Dworku Myśliwskiego oraz ul. Kasztanowa).

Zasadniczym mechanizmem zapobiegania niepożądanym efektom społecznym oraz przenoszeniu problemów na inne obszary było założenie komplementarności działań miękkich i infrastrukturalnych, na jakim oparto się w procesie prac nad Gminnym Programem Rewitalizacji. Dodatkowo poszczególne zadania zostały tak zaplanowane, by wpływać na różne planowane funkcje wyznaczonego obszaru rewitalizacji. W szczególności działania inwestycyjne

skupiają się na umożliwieniu realizacji przedsięwzięć społecznych tzw. miękkich, a także stają się generatorami dla rozwoju gospodarczego tego obszaru. Ponadto zogniskowanie Gminnego Programu Rewitalizacji i przedsięwzięć podstawowych na działaniach społecznych odpowiadających na zidentyfikowane w obszarze rewitalizacji potrzeby i problemy pozwoli zasadniczo ograniczyć zagrożenie rozlewania się problemów społecznych w inne obszary w gminie.

Komplementarność proceduralno – instytucjonalna oraz zintegrowanie na poziomie różnych sektorów i partnerów

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 r. opiera się na zintegrowanym podejściu na poziomie podmiotów realizujących założenia Programu. W proces prac nad dokumentem włączyły się różne grupy interesariuszy (szerszy opis w podrozdziale pn. Mechanizmy włączenia interesariuszy w proces rewitalizacji). Założenia systemu zarządzania i monitorowania Programu również zakładają udział różnych typów interesariuszy w procesie wdrażania zapisów GPR (szerszy opis w rozdziale 8.). Zaplanowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne uwzględniają współpracę partnerów reprezentujących różne sektory: wśród operatorów poszczególnych przedsięwzięć podstawowych (podmioty wskazane jako „podmiot realizujący” w kartach projektowych w rozdziale 5.), znaleźli się przedstawiciele różnorodnych sektorów, w tym m.in.:

- sektor publiczny – Urząd Gminy w Turośni Kościelnej, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej, Gminny Ośrodek Kultury w Turośni Kościelnej, szkoły podstawowe w Turośni Kościelnej i Turośni Dolnej;
- partnerzy gospodarczy – przedsiębiorcy oraz prywatni inwestorzy (działania w zakresie ożywienia gospodarczego obszaru rewitalizacji szczególnie centrum Turośni Kościelnej);
- partnerzy społeczni – stowarzyszenia i organizacje pozarządowe działające na obszarze rewitalizacji np. KGW, OSP, Klub Seniora, Stowarzyszenie „Mamy Czas” i in.

Komplementarność międzyokresowa

Gminny Program Rewitalizacji zwraca również uwagę na zachowanie ciągłości programowej. Obecny dokument stanowi kontynuację i dba o ciągłość przedsięwzięć podejmowanych na terenie gminy (w tym zwłaszcza na obszarze wskazanym do rewitalizacji), w poprzednich okresach programowych. Jako przykładowe inwestycje zrealizowane w ostatnich latach, służące podniesieniu jakości życia w gminie, rozwoju infrastruktury do działań społecznych oraz infrastruktury rekreacyjno-sportowej należy wymienić:

- Modernizacja świetlicy wiejskiej w Turośni Dolnej (2010 r.), Turośni Kościelnej (2018 r.) i Pomigaczach (2013 r.)
- Termomodernizacja świetlicy wiejskiej w Iwanówce - 2021 r.
- Remont Dworku Myśliwskiego 2022 r.

- Budowa kompleksu sportowego Orlik - 2010 r.
- Budowa skateparku w Turośni Kościelnej - 2012 r.

Komplementarność źródeł finansowania

Gminny Program Rewitalizacji odznacza się także komplementarnością w zakresie źródeł finansowania. Dla poszczególnych przedsięwzięć podstawowych ujętych w GPR, wykazano możliwe źródła finansowania z wykorzystaniem następujących funduszy:

- Publicznych wspólnotowych (m.in. Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych: EFRR, EFS+ i Funduszu Spójności, w ramach Funduszy Europejskich dla Podlaskiego i krajowych Programów Operacyjnych Funduszy Europejskich).
- Publicznych krajowych – istniejących instrumentów i źródeł (poprzez terytorialne profilowanie - ukierunkowywanie na obszary zdegradowane istniejących instrumentów różnych polityk dotyczących m.in.: wykluczenia społecznego, edukacji, infrastruktury, środowiska, kultury, zabytków itd.) oraz sukcesywnie tworzonych nowych (w tym obejmujących instrumenty inżynierii finansowej).
- Prywatnych, m.in. programów fundacyjnych czy środków własnych a także poprzez tworzenie zachęt i warunków do inwestowania na obszarze rewitalizacji.

W pierwszej kolejności zakłada się wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania, w tym funduszy europejskich dedykowanych rewitalizacji oraz zaangażowanie środków własnych gminy Turośń Kościelna. W trakcie trwania Programu, zakłada się prowadzenie działań edukacyjno-informacyjnych dla różnych podmiotów z zakresu możliwości włączenia się w proces rewitalizacji. W sytuacji ograniczonych środków własnych, zakładana dywersyfikacja źródeł finansowania pozwoli na efektywniejsze wdrożenie zgłoszonych projektów i osiągnięcie celów postawionych przez niniejszy program.

8. System zarządzania wdrażaniem i monitoring Programu

Zarządzanie Gminnym Programem Rewitalizacji

Zarządzanie procesem rewitalizacji w Turośni Kościelnej będzie odbywać się z uwzględnieniem partnerstwa i partycypacji społecznej, przy aktywnym udziale interesariuszy, w szczególności mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych oraz instytucji kultury, sportu, edukacji, itp.

W systemie zarządzania i wdrażania GPR wyszczególniono dwa podstawowe poziomy:

- **zarządzanie przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi;**
- **zarządzanie Gminnym Programem Rewitalizacji.**

Wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna powierza się Wójtowi Turośni Kościelnej działającemu poprzez **Pracownika (koordynatora) ds. Rewitalizacji** wskazanego przez Wójta.

Proces wdrażania (zarządzania) będzie prowadzony z uwzględnieniem zasad partnerstwa, wielopoziomowego zarządzania i oddolnego podejścia określonymi w art. 8 rozporządzenia ogólnego. Tym samym w proces wdrażania Programu będą zaangażowane następujące podmioty (zwane dalej **Partnerami Programu**):

- **władze regionalne, lokalne i miejskie oraz inne instytucje publiczne** – w szczególności: Rada Gminy w Turośni Kościelnej, gminne instytucje publiczne (jednostki organizacyjne), takie jak: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej, Gminny Ośrodek Kultury w Turośni Kościelnej, szkoły podstawowe itp.;
- **partnerzy gospodarczy i społeczni** – w szczególności mieszkańcy obszaru rewitalizacji, ale także pozostali mieszkańcy gminy, przedsiębiorcy lokalni, kościoły, parafie, związki wyznaniowe, właściciele i zarządcy nieruchomości, kluby i organizacje sportowe (m.in. OSP w Turośni Kościelnej, Turośni Dolnej, Iwanówce, Pomigaczach)
- **właściwe podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, takie jak partnerzy działający na rzecz środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równouprawnienia płci i niedyskryminacji** – stowarzyszenia i organizacje pozarządowe działające na obszarze rewitalizacji oraz Gminy, m.in. Klub Seniora, KGW Zdolne Babki, KS Turośnianka, Stowarzyszenie „Mamy Czas” i in.

Reprezentację kluczowych Partnerów Programu, reprezentujących trzy wyżej wymienione grupy, stanowić będzie także **Komitet Rewitalizacji**, który zostanie powołany zgodnie z zapisami ustawy

o rewitalizacji, przy uwzględnieniu zasad określonych art. 8 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r.

W ramach wdrażania Programu dla każdej z grup interesariuszy zostały określone funkcje odnoszące się do zarządzania przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi (poddawanymi corocznemu monitoringowi) i zarządzania Programem (poddawanym ocenie aktualności i stopnia realizacji). Funkcje poszczególnych podmiotów zaangażowanych w proces wdrażania i monitorowania (Pracownik ds. Rewitalizacji, Komitet Rewitalizacji, Partnerzy) podsumowuje poniższa tabela.

Tabela 16. Funkcje podmiotów zaangażowanych w proces wdrażania i monitorowania GPR

Pracownik ds. Rewitalizacji	Etap wdrażania: – Prowadzenie monitoringu stopnia realizacji przedsięwzięć podstawowych – kontakt z Partnerami Programu, pozyskiwanie i agregowanie informacji; – Zapewnianie warunków do realizacji przedsięwzięć podstawowych, dla których odpowiedzialność realizacyjna spoczywa na Gminie; Etap oceny: – Inicjowanie i prowadzenie procesu oceny stopnia realizacji GPR; – Współpraca z Komitetem Rewitalizacji w zakresie prowadzenia i oceny działań rewitalizacyjnych; – Prowadzenie działań informacyjnych i partycypacyjnych zaplanowanych w ramach wdrażania Programu.
Komitet Rewitalizacji	– Opiniowanie postępów związanych ze stopniem realizacji przedsięwzięć podstawowych oraz tworzenie rekomendacji do inicjowania dalszych działań; – Upowszechnianie wśród lokalnej społeczności informacji na temat postępów w realizacji założeń Programu; – Opiniowanie oceny stopnia realizacji GPR oraz rekomendowanie potrzeby aktualizacji Programu lub jego uchylecia (w przypadku zrealizowania założeń).
Partnerzy Programu	– Włączanie się w realizację zadań wpisujących się w GPR, zgodnie z posiadanymi kompetencjami; – Zgłaszanie Koordynatorowi Rewitalizacji pojawiających się trudności lub dodatkowych potrzeb związanych z wdrażanymi przedsięwzięciami podstawowymi uwzględnionymi w GPR. – Udział w procesie oceny stopnia realizacji GPR w tym zgłaszanie wniosków dotyczących zmian w Programie.

Źródło: Opracowanie własne.

Rolą Rady Gminy w Turośni Kościelnej będzie podejmowanie decyzji pozwalających na wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz ukierunkowanych na ewentualne modyfikacje Programu, proces jego aktualizacji lub uchylecia.

Wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna odbywać się będzie poprzez realizację konkretnych działań przyjmujących formę podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz działań uzupełniających opisanych w Rozdziale 5.

W przypadku projektów własnych Gminy – przygotowanie i wdrożenie projektów rewitalizacyjnych spoczywać będzie na Kierownikach i pracownikach merytorycznych właściwych referatów Urzędu Gminy w Turośni Kościelnej oraz dyrektorach/kierownikach gminnych jednostek organizacyjnych. W ramach realizacji procesu rewitalizacji zachowana będzie zasada przejrzystości i odpowiedzialności publicznej.

System monitorowania i oceny Programu

System monitorowania oraz oceny Programu rewitalizacji jest niezwykle istotny z punktu widzenia weryfikacji skuteczności podejmowanych działań, określonych w ramach celów strategicznych i kierunków działań. Za monitoring i ocenę Programu będzie odpowiedzialny Pracownik ds. Rewitalizacji.

Dla zapewnienia stałego monitoringu oraz możliwości uzyskania rzetelnej oceny efektów wynikających z realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji prowadzone będą procedury monitoringu i oceny efektów odnoszące się do dwóch zasadniczych perspektyw:

- **Procedura stałego monitoringu** – procedura realizowana co roku, której celem będzie weryfikacja postępu we wdrażaniu przedsięwzięć zapisanych w Gminnym Programie Rewitalizacji;
- **Procedura oceny GPR**, o której mowa w art. 22 Ustawy z 9 października 2015 r. o rewitalizacji – o charakterze jakościowym, realizowana raz na 3 lata obowiązywania GPR (zgodnie z wymogami określonymi w ustawie o rewitalizacji), koncentrująca się na dokonaniu oceny aktualności i stopnia realizacji Programu, wpływu (efektów) realizowanych działań rewitalizacyjnych na stopień osiągnięcia zakładanych celów strategicznych i kierunków działań GPR wraz z odniesieniem się do oceny kierunków i dynamiki zmian na obszarze rewitalizowanym.

Każda z procedur będzie odbywała się w określonym czasie, w oparciu o określone wskaźniki i przebiegać będzie zgodnie z przedstawioną poniżej sekwencją działań.

➤ **Procedura stałego monitorowania Gminnego Programu Rewitalizacji**

Raport z postępów w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych uwzględnionych w Gminnym Programie Rewitalizacji przygotowywany będzie **raz w roku** i będzie on włączony w procedurę przygotowania corocznego Raportu o stanie Gminy.

Raport z corocznego monitoringu GPR będzie zawierał informacje od wszystkich Partnerów realizujących projekty rewitalizacyjne na temat postępu w realizacji projektów w danym roku kalendarzowym. Agregowane dane zawierać będą informacje takie jak m.in.:

- harmonogram i stopień zaawansowania prac,
- osiągnięte efekty zrealizowanych lub realizowanych projektów (wskazanie uzyskanego w danym roku poziomu wskaźników, które zostały określone w poszczególnych fischkach projektowych dla każdego z przedsięwzięć rewitalizacyjnych – obowiązek gromadzenia informacji dotyczących ww. wskaźników oraz dokonywania niezbędnych pomiarów tam, gdzie są one wymagane, spoczywa na podmiocie wskazanym jako odpowiedzialny za realizację zadania),
- napotkane / potencjalne trudności i problemy,
- wyniki działań związanych z pozyskiwaniem funduszy zewnętrznych na realizację działań zapisanych w Gminnym Programie Rewitalizacji (ile i jakie wnioski o dofinansowanie zostały złożone w okresie sprawozdawczym, na jakie działania udało się pozyskać środki, w jakiej wysokości, jakie działania nie otrzymały wsparcia finansowego),
- listę proponowanych działań do realizacji na kolejny rok.

Partnerzy realizujący projekty rewitalizacyjne są zobowiązani do przygotowania niezbędnych danych w postaci mini raportów z wykonanych projektów i przekazania ich do Pracownika ds. Rewitalizacji w terminie **do 31 marca danego roku**.

Raporty będą sporządzane za pełny rok kalendarzowy. Pierwszy raport monitorujący zostanie opracowany po pierwszym, pełnym roku kalendarzowym obowiązywania uchwalonego Gminnego Programu Rewitalizacji. W oparciu o uzyskane informacje Pracownik ds. Rewitalizacji opracowuje **do 30 kwietnia** danego roku całościowy Raport z monitoringu GPR.

W ciągu 14 dni od otrzymania Raportu z monitoringu GPR Wójt Gminy zwołuje spotkanie Komitetu Rewitalizacji, podczas którego konsultuje ujęte w Raporcie wyniki monitoringu, rekomendacje oraz zaopiniowaną listę zadań planowanych do realizacji w kolejnym roku budżetowym.

Następnie Raport z monitoringu GPR wraz z wnioskami /rekomendacjami zgłoszonymi przez Komitet Rewitalizacji włączany jest w Raport o stanie Gminy na dany rok, który przedstawiany jest Radzie Gminy pod debatę.

➤ **Procedura oceny Gminnego Programu Rewitalizacji**

Ocena stanowi narzędzie o charakterze jakościowym służące rozliczeniu wyników prac związanych z Gminnym Programem Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 r., w tym dokonaniu oceny osiągnięcia wskaźników przypisanych poszczególnym celom strategicznym i kierunkom działań. Ocena Gminnego Programu Rewitalizacji odbędzie się:

- **w cyklach trzyletnich** (podczas trwania Programu) oraz
- **na zakończenie** realizacji Programu.

Za wykonanie ocen odpowiedzialny będzie Pracownik ds. Rewitalizacji.

Raporty z oceny (opracowywane maksymalnie do 30 czerwca kolejnego roku po upływie każdego trzeciego roku wdrażania GPR) będą zawierać zestawienie najważniejszych wniosków płynących z corocznych Raportów z monitoringu GPR prowadzonych przez cały okres obowiązywania Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna. Ponadto w ramach oceny dokonana zostanie także jakościowa analiza i ocena efektów społeczno-ekonomicznych (zmian zachodzących na obszarze rewitalizacji), które będą stanowiły odpowiedź na zdiagnozowane problemy i zjawiska kryzysowe opisane w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji. Takie zestawienie pozwoli na wykazanie efektów, które zostały osiągnięte dzięki podjętej interwencji i wdrażaniu GPR.

Prowadzona ocena będzie dotyczyć z jednej strony **aktualności treści GPR**, a z drugiej **stopnia jego realizacji**. Analiza aktualności programu będzie zatem mieć szeroki zakres, aby odnieść się do wszystkich istotnych kwestii. Ocena dokonana będzie także pod kątem istotnych zdarzeń i procesów, jakie w gminie (a także w regionie i kraju) nastąpiły od momentu uchwalenia programu. Mogły one mieć wpływ na dezaktualizację określonych treści Programu. W międzyczasie mogły również powstać warunki umożliwiające uzupełnienia programu o dodatkowe elementy, w szczególności nowe przedsięwzięcia lub nowe narzędzia formalno-prawne lub finansowe, które powinny podnieść kompleksowość i skuteczność programu. Raporty z ocen powinny uwzględniać m.in.:

- podsumowanie sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej dla obszaru rewitalizacji;
- zestawienie najważniejszych wniosków z corocznych Raportów z monitoringu GPR, prowadzonych przez cały okres obowiązywania dokumentu Gminnego Programu Rewitalizacji;
- stopień osiągnięcia celów strategicznych i kierunków działań wskazanych w GPR w postaci zagregowanych wskaźników rezultatu;
- wnioski pozwalające na ocenę kierunków i dynamiki zmian w odniesieniu do sfer rewitalizacji oraz celów strategicznych zawartych w GPR;
- ocenę aktualności GPR pod kątem struktury, uwarunkowań zewnętrznych oraz potrzeb wewnętrznych odnoszących się do zmian sytuacji obszaru rewitalizacji wraz z wnioskami co do potrzeby przeformułowania Programu;
- rekomendacje dotyczące dalszych działań rewitalizacyjnych (w tym konieczności uruchomienia procedury aktualizacji GPR, kontynuacji interwencji lub uchylenia GPR).

Raporty z przeprowadzonych ocen zostaną przekazane do zaopiniowania Komitetowi Rewitalizacji, a także Wójtowi gminy oraz Radzie Gminy. Z raportami z oceny będą mogli zapoznać się także mieszkańcy, bowiem zostaną one podane do publicznej wiadomości poprzez zamieszczenie na stronie internetowej Urzędu Gminy w Turośni Kościelnej.

Harmonogram realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji

W poniższej tabeli przedstawiono ramowy harmonogram realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji uwzględniający planowany okres realizacji poszczególnych zadań (przedsięwzięć podstawowych) i kluczowe momenty związane z zarządzaniem wdrażaniem Programu.

Tabela 16. Ramowy harmonogram realizacji Programu

Nr zadania	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											

Wskaźniki realizacji celów Gminnego Programu Rewitalizacji

W odniesieniu do celów strategicznych i odpowiadających im kierunków działań zostały sformułowane wskaźniki osiągnięcia celu obrazujące prognozowane rezultaty, które zestawiono w poniższej tabeli. Wskaźniki zostały określone do dwóch celów strategicznych (kierunkowych) jakie postawiono w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośl Kościelna do 2035 roku:

- Cel strategiczny 1: Poprawa jakości przestrzeni publicznej oraz funkcjonalności obszaru rewitalizacji z uwzględnieniem potrzeb różnych grup mieszkańców;
- Cel strategiczny 2: Wsparcie i aktywizacja mieszkańców obszaru rewitalizacji

W poniższych tabelach szczegółowo zestawiono wskaźniki prezentując także ich wartości bazowe (2024 rok), docelowe (2035 rok), trend oraz źródło danych (do pomiaru).

Ponadto dla poszczególnych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych określono wskaźniki produktu i rezultatu, które przedstawiono w kartach przedsięwzięć zamieszczonych w rozdziale 5.

Tabela 17. Wskaźniki rezultatu określone dla celów i kierunków działań GPR

Cel	Wskaźniki osiągnięcia celu (rezultaty)	Źródło pozyskania danych	Wartość bazowa	Pożądana zmiana / wartość docelowa	Tendencja
Cel 1.	Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich [szt.]	Urząd Gminy w Turośni Kościelnej, SP w Turośni Dolnej	0	3	wzrost
Cel 1.	Liczba wspartych obiektów infrastruktury (innych niż budynki mieszkalne) zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (szt.)	Urząd Gminy w Turośni Kościelnej	0	1	wzrost
Cel 1.	Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (szt.)	Urząd Gminy w Turośni Kościelnej	0	1	wzrost
Cel 1.	Liczba osób korzystających z nowo utworzonych przestrzeni publicznych i obiektów na obszarze rewitalizacji [osoby]	Urząd Gminy w Turośni Kościelnej, SP, GOK,	0	3500	wzrost
Cel 2.	Liczba wspartych obiektów infrastruktury (innych niż budynki mieszkalne) zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (szt.)	Urząd Gminy w Turośni Kościelnej	0	1	wzrost
Cel 2.	Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (szt.)	Urząd Gminy w Turośni Kościelnej	0	1	wzrost
Cel 2.	Liczba osób ze szczególnymi potrzebami (starszych, z niepełnosprawnościami) objętych nową ofertą wsparcia w ramach programu [osoby]	Urząd Gminy w Turośni Kościelnej, GOPS	0	150	wzrost
Cel 2.	Liczba osób korzystających z nowej oferty świetlic [osoby]	Urząd Gminy w Turośni Kościelnej, GOK	0	500	wzrost

Źródło: Opracowanie własne

Uspółecznienie Gminnego Programu Rewitalizacji

Dla zapewnienia wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna zgodnie z zasadą partnerstwa oraz partycypacji społecznej podejmowane będą działania zmierzające do dotarcia do jak najszerszego grona interesariuszy i beneficjentów, do których będą skierowane działania rewitalizacyjne, ale także do tych Partnerów (wymienionych w rozdziale 8), którzy będą chcieli aktywnie włączyć się w proces rewitalizacji. Uspółecznienie Gminnego Programu Rewitalizacji będzie oparte na realizacji działań o charakterze informacyjnym oraz edukacyjno-partycypacyjnym.

Działania informacyjne

Celem działań informacyjnych będzie upowszechnianie wiedzy na temat założeń i postępów wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji. W ramach tych działań zaplanowano:

- opublikowanie dokumentu Gminnego Programu Rewitalizacji na stronie www Urzędu Gminy;
- informowanie opinii publicznej o przebiegu realizacji i wdrażania GPR poprzez artykuły w prasie lokalnej, w tym wydaniach internetowych / lokalnych serwisach informacyjnych;
- zamieszczanie informacji o stanie realizacji przedsięwzięć (projektów) rewitalizacyjnych w „Raporcie o stanie Gminy Turośń Kościelna”.

Działania informacyjne będą prowadzone w sposób ciągły, aby w każdym momencie umożliwić interesariuszom procesu oraz zainteresowanym podmiotom pozyskanie wiedzy na temat postępów we wdrażaniu GPR oraz zgłaszanie uwag i pomysłów w zakresie realizacji Programu.

Działania edukacyjno-partycypacyjne

W ramach działań o charakterze edukacyjno-partycypacyjnym mających umożliwić włączenie interesariuszy rewitalizacji w proces wdrażania i monitorowania założeń Gminnego Programu Rewitalizacji przewidziano:

- powołanie Komitetu Rewitalizacji reprezentującego interesariuszy rewitalizacji;
- organizowanie przez Urząd Gminy spotkań dla interesariuszy procesu rewitalizacji (co trzy lata, zgodnie z cyklem oceny GPR) w celu przekazania informacji na temat postępów wdrażania założeń GPR oraz zebrania opinii na temat zmian zachodzących w obszarze rewitalizacji i zakresu pożądanych do podjęcia działań w ramach procesu rewitalizacji w każdej ze sfer (społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej).

Koszty zarządzania realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji

Koszty zarządzania realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji szacuje się na 70 000 zł. Wynikają one m.in. z konieczności przeprowadzenia ocen Programu oraz działań edukacyjno-partycypacyjnych zaplanowanych w ramach uspołecznienia Programu, realizacji działań zarządczych (związanych z monitoringiem, funkcjonowaniem Komitetu Rewitalizacji,

działaniami informacyjnymi), część nich z uwagi na wpisanie w bieżącą działalność struktur Urzędu Gminy w Turośni Kościelnej i korzystanie z dostępnych zasobów Urzędu i jego jednostek, może być realizowana bez angażowania dodatkowych środków.

9. Określenie niezbędnych zmian w uchwałach

Określenie niezbędnych zmian w Planie ogólnym

Gmina Turośń Kościelna nie posiada aktualnie obowiązującego Planu ogólnego. W ramach prac nad Planem ogólnym, które obecnie się toczą, uwzględnione zostaną ustalenia Gminnego Programu Rewitalizacji.

Określenie niezbędnych zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

Realizacja przedsięwzięć zawartych w dokumencie Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 roku nie wymaga wprowadzania zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na terenie gminy.

Specjalna Strefa Rewitalizacji

Na dzień przyjęcia uchwały o przyjęciu Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 roku nie przewiduje się ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

Miejscowy plan rewitalizacji

Nie przewiduje się tworzenia Miejscowego Planu Rewitalizacji.

Określenie niezbędnych zmian w uchwałach, o których mowa w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 611 oraz z 2021 r. poz. 11)

Na dzień przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Turośń Kościelna do 2035 roku nie przewiduje się wprowadzenia zmian we wspomnianych uchwałach.

10. Spis tabel, rysunków, wykresów

Tabela 1. Jednostki referencyjne w gminie Turośń Kościelna przyjęte do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji – nazwa, powierzchnia i ludność	10
Tabela 2. Wykaz wskaźników do sfery społecznej	13
Tabela 3. Wskaźnik syntetyczny dla sfery społecznej	17
Tabela 4. Wykaz wskaźników do sfery gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej	20
Tabela 5. Wyniki analizy wskaźnikowej – obszary zdegradowane	28
Tabela 6. Powierzchnia i liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego w gminie	29
Tabela 7. Podsumowanie sfery społecznej	41
Tabela 8. Podsumowanie sfery pozaspołecznej	48
Tabela 9. Miejsce zamieszkania badanych	52
Tabela 10. Cechy charakterystyczne badanych	55
Tabela 11. Lista podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	70
Tabela 12. Lista podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	88
Tabela 13. Kompleksowość zaplanowanej interwencji rewitalizacyjnej.	90
Tabela 14. Powiązania zdiagnozowanych problemów, potrzeb i potencjałów z przedsięwzięciami podstawowymi.	96
Tabela 15. Zintegrowanie przedsięwzięć podstawowych z celami strategicznymi i kierunkami działań.	97
Tabela 16. Funkcje podmiotów zaangażowanych w proces wdrażania i monitorowania GPR..	103
Tabela 17. Wskaźniki rezultatu określone dla celów i kierunków działań GPR	108
Wykres 1. Związek ankietowanych z obszarem rewitalizacji	53
Wykres 2. Wiek respondentów	54
Wykres 3. Występowanie problemów społecznych w obszarze rewitalizacji	55
Wykres 4. Zbiorcza ocena natężenia poszczególnych problemów społecznych	56
Wykres 5. Występowanie problemów przestrzennych, środowiskowych i gospodarczych	57
Wykres 6. Zbiorcza ocena natężenia poszczególnych problemów przestrzennych, środowiskowych i gospodarczych	58
Wykres 7. Grupy społeczne, które powinny być wspierane na obszarze rewitalizacji	59
Wykres 8. Rodzaje przedsięwzięć, które mogą ograniczyć negatywne zjawiska społeczne i gospodarcze	60
Wykres 9. Rodzaje przedsięwzięć, które mogą ograniczyć negatywne zjawiska środowiskowe i przestrzenno-funkcjonalne	61

Rysunek 1. Etapy prac nad diagnozą delimitacyjną	9
Rysunek 2. Jednostki referencyjne gminy Turośń Kościelna wyznaczone na potrzeby diagnozy delimitacyjnej	12
Rysunek 3. Wartości wskaźnika syntetycznego w sferze społecznej dla gm. Turośń Kościelna.	19
Rysunek 4. Sfera gospodarcza - syntetyczna ocena kryzysu	24
Rysunek 5. Sfera środowiskowa - syntetyczna ocena kryzysu	25
Rysunek 6. Sfera przestrzenno-funkcjonalna - syntetyczna ocena kryzysu	26
Rysunek 7. Sfera techniczna - syntetyczna ocena kryzysu	27
Rysunek 8. Obszar zdegradowany gminy Turośń Kościelna	30
Rysunek 9. Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji gminy Turośń Kościelna	34
Rysunek 10. Mapa obszaru rewitalizacji w gminie Turośń Kościelna	36
Rysunek 11. Teren zalewu w centrum Turośni Kościelnej – niewykorzystany potencjał pod funkcje rekreacyjne	49
Rysunek 12. Teren tzw. wysepki przy zalewie w centrum Turośni Kościelnej – niewykorzystany potencjał pod funkcje rekreacyjne	49
Rysunek 13. Teren zielony przy Dworku Myśliwskim – potencjał do wykorzystania pod przestrzeń publiczną	49
Rysunek 14. Widok na ul. Lipowa/Kasztanowa – niska jakość drogi, brak utwardzonych nawierzchni, chodników	49
Rysunek 15. Objawy stanu kryzysowego w centrum Turośni Kościelnej – pustostan, budynek po dawnym młynie.	50
Rysunek 16. Centrum Turośni Kościelnej – budynki szkoły podstawowej, niewystarczająca przestrzeń parkingowa	50
Rysunek 17. Zagospodarowana przestrzeń publiczna w centrum Turośni Kościelnej.....	50
Rysunek 18. Teren przy Gminnym Ośrodku Kultury – potencjał do zagospodarowania na cele społeczne, integracyjne.....	50
Rysunek 19. Przestrzeń sportowo-rekreacyjna przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej.....	50
Rysunek 20. Przestrzeń sportowo-rekreacyjna przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej – widok na boisko asfaltowe lokalizacja żłobka.	50
Rysunek 21. Skwer w Turośni Dolnej – widoczna objawy uszkodzeń i niszczenia urządzeń.	51
Rysunek 22. Przestrzeń publiczna w Juraszkach – jedyna urządzona strefa wspólna	51
Rysunek 23. Budynek świetlicy w Pomigaczach	51
Rysunek 24. Zagospodarowane otoczenie przy budynku świetlicy w Pomigaczach.	51
Rysunek 25. Budynek świetlicy w Iwanówce	51
Rysunek 26. Otoczenie przy budynku świetlicy w Iwanówce – niska jakość urządzeń, barki w zagospodarowaniu terenu.	51
Rysunek 27. Braki w infrastrukturze drogowej i pieszej – droga w kierunku stadionu (Turośń Kościelna).....	52
Rysunek 28. Braki w infrastrukturze drogowej i pieszej – brak utwardzonych nawierzchni.....	52
Rysunek 29. Płeć badanych	54